

Voruta

Nr. 7 (825) 2016 m. liepos 30 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 0,58 EUR

Šiame numeryje

5 Inga BARANAUSKIENĖ,
Vilnius

Survila ir Survilaičiai – dar kartą apie nepripažintus Kęstučio palikuonis

6 Algimantas GRAŽULIS,
Vilnius–Klaipėda

Klaipėdos jūrinis kultūros paveldas: jo apsaugos ir atgaivinimo bruožai

7 Eglė DIKČIENĖ, Musninkai

Pilgriminė Musninkų bendruomenės „Spindulys“ kelionė Nepriklausomybės Akto signataro kunigo Alfonso Petrulio takais

8–9

Tėviškės aušra

Verdiktas Poznanės „Lech“ sirgaliams už lietuvių įžeidimą

2013 m. Poznanės „Lech“ sirgalių grupė susitikimo pertraukos metu tribūnose iškėlė didžiulį plakatą su lietuvių įžeidžiančiu užrašu.

Poznanės teismas paliko galioti žemesnės instancijos teismo sprendimą keturiems futbolo klubo „Lech“ sirgaliams skirti vienerius metus viešųjų darbų.

Teisiamųjų suole atsidūrė keturi lenkai – trys vyrai ir moteris, o pats įvykis užfiksuotas per rungtynes dar 2013 m. rugpjūtį. Poznanės „Lech“ sirgalių grupė susitikimo pertraukos metu tribūnose iškėlė didžiulį plakatą su lietuvių įžeidžiančiu užrašu (lenk. „Litewski chanie, klęknij przed polskim panem“). Kaip rašo Tvn24.pl, šie žmonės „suvokė, kas bus iškabinta“. Tai ir lėmė Poznanės apygardos teismo sprendimą palikti galioti šių metų sausį priimtą nutartį. Metus visas ketvertas turės dirbti viešuosius darbus po 30 valandų per savaitę. Advokatai prašė sirgalius išteisinti, kadangi esą jie nežinojo, kokio turinio plakatas bus iškabintas, tačiau teismo šis argumentas neįtikino. Be to, kaip įrodymas panaudotas vaizdo įrašas iš stadiono, kuriame aiškiai matyti, kas ir koku būdu kelių dešimčių metrų plakatą nešė ir kabino. „Gynyba nėra teisi teigdama, kad kaltinamieji nežinojo iškabinto plakato turinio. Jeigu būtų kitaip, nebūtų kilę jokių sunkumų nešant plakatą per stadioną. Jeigu turinys būtų buvęs tinkamas, nereikėtų plakato papildomai suvynioti, o kaltinamieji parodytų jį apsaugai. Kaltinamieji žinojo, kas bus iškabinta, neabejojama, kad plakato užrašas yra nusikalstamas“, –

Stadione iškeltas plakatas, įžeidžiantis lietuvių

aiškino teisėjas Slavomiras Olejnikas. Šiokios tokios malonės sirgaliai vis dėlto sulaukė: jiems nebegalios draudimas dvejus metus dalyvauti masiniuose renginiuose, taip pat – ir futbolo rungtynėse, kuriose žaidžia lenkai tiek Lenkijoje, tiek užsienyje. Šį sprendimą lėmė tai, kad jau po incidento šie sirgaliai dalyvavo daugybėje renginių, tačiau daugiau pažeidimų nepadarė. Incidentą

Poznanės stadione 2013 m. rugpjūtį tuomet pasmerkė Lenkijos užsienio reikalų ministerija, daugybė politikų ir eilinių Lenkijos gyventojų. Poznanės vaivada net buvo vienerioms rungtynėms uždaręs „Lech“ sirgalių tribūną. Klubas sulaukė nuobaudos ir iš UEFA.

Šaltinis – www.15min.lt.

Iškilmingai atidengtas paminklas Lietuvos laisvės gynėjams

Lina RAGINYTĖ, Ignalina

Lietuvos pakrastyje, Naujojo Daugėlišio ir Radeikiškės kaimų sankirtoje, atidengtas paminklas, skirtas iš čia kilusiems Lietuvos laisvės gynėjams Abaravičiams atminti. Ta

proga parapijos adm. kun. Sigitas Grigas aukojo šv. Mišias, kurias papuošė Lietuvos kariuomenės orkestras ir savanorių karių

Nukelta į 10 p.

Kun. Sigitas Grigas pašventino buvusioje Abaravičių šeimos sodyboje pastatytą paminklą Lietuvos laisvės gynėjams

Profesoriaus ir habilituoto istorijos mokslų daktaro Mečislovo Jučo bruožai

Akad. prof. habil. dr. Antano TYLOS kalba, pasakyta per 2016 m. liepos 7 d. Nacionaliniame muziejuje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose vykusias prof. habil. dr. Mečislovo JUČO 90-mečio jubiliejui parengtos knygos sutiktuves. Šis renginys skirtas pagerbti žymųjį prof. habil. dr. Mečislovą Jučą ir prisiminti jo nuopelnus. Kartu tai yra pagarba mokslui. Pateiksiu trumpus šio istoriko bruožus.

Lietuvos istoriografijoje ir mūsų istorikų bendruomenėje savo darbų problematiškumu ir jų sprendimo dydžiu prof. habil. dr. M. Jučas beveik neturi sau lygių. Istoriografijos ir istorikų bendruomenės erdvėje prof. habil. dr. M. Jučas lyg piliakalnį, iš tolo matomas ir svarbus.

Čia paminėsiu dalykiškai svarbias šio žymaus istoriko ypatybes:

1. Jis yra ilgiausiai aktyviai besireiškiantis istorikas. Pirmasis jo mokslo darbas paskelbtas 1956 m., taigi prieš 60 metų, o paskutinis – šiais metais. Tokiu būdu profesorius 60 metų pylė ir šiandien vis dar pila mūsų istoriografijos piliakalnį, nuo kurio visi šiandien galime pasižvalgyti į istoriko profesionalo, pedagogo kelią.

2. Prof. habil. dr. M. Jučą vadina Lietuvos istoriku. Tačiau didžiausia jo tyrimų dalis yra skirta Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei (LDK), kuri sudarė Baltarusijos, Latvijos,

Prof. habil. dr. Mečislovas Jučas ir prof. dr. Irena Valikonytė

Estijos, Lenkijos istorijos integralią dalį. Tai rodo jo tyrimų universalumą.

3. Ši situacija liudija, kad Lietuvos valstybė ir LDK nuolatos bendravo su Vakarų Europos universaliomis jėgomis ir institucijomis. Tad profesoriaus tyrimai yra Europos istorijos integralioji dalis.

4. Įsidėmėtinas nepaprastas prof. habil. dr. M. Jučo profesionalus aktyvumas, skelbiant akademinuose leidiniuose bei periodikoje savo atradimus, pastebėjimus šaltiniuose ir istoriografijoje.

5. Viena iš prof. M. Jučo savybių yra

Nukelta į 15 p.

Mažoji Lietuva

Kantvainiuose vykęs Lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ XXVIII-asis susiėjimas

Jūratė STUBRAITĖ, Klaipėda,

Vytautas Albertas GOCENTAS, Vilnius

Miela ir malonu pranešti, kad vėl įvyko Lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ XXVIII-asis susiėjimas. Šį kartą gegužės 7-ąją į Kantvainius (Klaipėdos apskr.) bendrijos nariai vyko, kuomet tėvonių gamta jau skleidėsi ir žydėjo. Susiėjimo darbui vadovavo bendrijos valdybos pirmininkas Edmundas Paplauskas, o sekretoriavo Jūratė Stubraitė – abu kilę iš Klaipėdos krašto senbuviių šeimų.

Susiėjimo pradžioje paminėti Amžinybėn pašauktieji – ilgametė bendrijos pirmininkė Rūta Mačiūnienė, nariai Martynas Petraitis, Živilė Mačkutė, bendrijos mylėtojas ir kraštotyrininkas Vytautas Kaltenis.

Susiėjimo dalyviams buvo perduoti bendrijos valdybos narių muziejinių Rozos Šikšnienės, etnokultūrininkės Birutės Servienės, dvasininko Alberto Latužio labų dienų palinkėjimai, o po to vyko dienotvarkėje numatytos bendrijos valdybos pirmininko ir išdininko ataskaitos, naujos bendrijos valdybos rinkimai, aptarti kiti bendrijos gyvenimo ir veiklos klausimai.

Bendrijos valdybos pirmininkas E. Paplauskas supažindino susirinkusiuosius su nuveiktais darbais, priminė, kad šiuo metu Mažosios Lietuvos etninės kultūros globos taryboje bendrijai atstovauja kraštiečiai Edita Barauskienė ir Vytautas Albertas Gocentas, kurie nuolatos informavo apie šioje taryboje sprendžiamus krašto etninės kultūros reikalus, priimtus sprendimus, renginius. Be to, tarybos darbe dalyvauja ir dar viena bendrijos narė dr. Silva Pocyte, atstovaujanti Klaipėdos universitetui.

Po pernykščio susiėjimo Agluonėnuose bendrijos nariai vyko į tradicinę vasaros kelionę – Bitėnuose dalyvavo Užbičių ir Šilėnų kapinių šventėse. Vėliau dalyvavo Vilkyškių vargonų muzikos festivalio atidaryme, kuris vyko vietos evangelikų liuteronų bažnyčioje. Joje šiltai bendrauta su festivalio įkvėpėju ir organizatoriumi kun. Mindaugu Kairiu.

Birželį bendrijos nariai važiavo į Helmuto Lotužio organizuotą gražią ir prasmingą šventę, skirtą visuomenės veikėjo, kankinio Martyno Reizgio ir tautodailininko Vytauto Majoro atminimui. Renginys vyko Jurgių kaime (Klaipėdos r.), kuriame abu minėtieji yra gyvenę, o šiandien dar tebestovi Vyt. Majoro išmoningai įrengta sodyba.

Po to dalyvavo Kisinių kapinių šventėje. Žinia, Lotužių šeimos dėka kapinės nuolatos, pavyzdinčiai tvarkomos. Apie jų tvarkymą rašyta žurnale „Kultūros gyvenimas“ (2016 m., nr. 1) – čia išlaikytos senosios krašto laidojimo

tradicijos – laidojama veidu į tekančią saulę, o paminklas (dažniausiai krikštas) statomas kojūgalyje. Minėtina, kad tradicijų tęstinumas buvo pastebėtas Lietuvos mastu ir jam skirta trečioji vieta.

Rudens pradžioje, rugsėjo mėnesi, surengta bendrijos narių pažintinė ekskursija į neseniai atkurtą Gelgaudiškio dvarą. Galima džiaugtis geruoju paveldo saugojimo pavyzdžiu ir svajoti, kad ir Klaipėdos krašto Bachmano bei kiti dvarai ateityje taip pat džiugins, pasakodami apie dvarų kultūrą.

Lapkričių valdybos narė ir Klaipėdos universiteto prof. dr. Dalia Kiseliūnaitė Klaipėdos etninės kultūros centre organizavo vakarą miesto bendruomenei, skirtą 1918 m. Tilžės Akto, deklaravusio Mažosios ir Didžiosios Lietuvos vienijimąsi, paminėjimui.

2016 m. sausio 1-ąją buvo rengiamas kasmetinis lietuviškosios grožinės literatūros pradininko ir Tolminkiemio liuteronų klebono Kristijono Donelaičio gimimo metinių paminėjimas, kuris vyko prie paminklo jo vardu pavadintoje Klaipėdos aikštėje, esančioje greta Liepų gatvės. Čia įžanginį žodį tarė kraštiečiai, Klaipėdos liuteronų kunigas Reinholdas Moras. Apie šį įvykį buvo rašoma ir miesto spaudoje.

Sausio 15-ąją, Klaipėdos dieną, kartu su miesto savivaldos darbuotojais padėta gėlių ant Tilžės Akto signatarų Jurgio Lėbarto ir Erdmono Simonaičio kapų Joniškės bei Lėbartų kapinėse. Bendrijos vardu buvo tartas žodis minint Klaipėdos sukilimo 93-iasias metines prie Klaipėdos sukilėlių paminklo M. Mažvydo skulptūrų parke.

Sausio pabaigoje Priekulėje, parapijos namuose, valdybos narė, pedagogė ir rašytoja E. Barauskienė organizavo krašto metraštininkės Ievos Simonaitytės gimtadienio minėjimą. Į jį buvo pakviesta Klaipėdos aktorė, rašytojos kūrybos žinovė Virginija Kochanskytė. Tą patį vakarą kraštiečiai architektas doc. dr. Martynas Purvinas pristatė „Vorutos“ fondo (steigėjas Juozas Vercinkevičius) išleistą savo naują knygą „Mažosios Lietuvos panemuniai ir pamariai“ (I knyga).

Balandį Priekulėje E. Barauskienė organizavo Vydūno gimtadienio paminėjimą, kuriame koncertavo Priekulės I. Simonaitytės gimnazijos moksleivių ansamblis. Bendrijos narys Jurgis Aušra moksleiviams įteikė Vydūno knygutės kopijas su vaikiškos dainos žodžiais ir natomis, o apie mūsų kraštiečių Vydūną pranešimą skaitė Vydūno draugijos narė dr. Rima Palijanskaitė.

Apie bendrijos ir jos valdybos veiklą pasisakė H. Lotužis, J. Stubraitė bei kiti susiėjimo dalyviai – buvo pasiūlyta patvirtinti bendrijos valdybos pirmininko ataskaitą. Pasiūlymui pritarta vienbalsiai.

Ilgus metus bendrijos išdą tvarkanti kraštiečių Ieva Biržienė pristatė bendrijos finansinę ataskaitą. Mažėjant bendrijos narių, 2015 m. surinkta 155,00 eurai nario mokesčio, iš gyventojų pajamų mokesčio 2%, skirtų bendrijos veiklai remti, gauta 184,00 eurai. Didelę auką – 500,00 eurų – bendrijos veiklos vystymui paskyrė AB „Klaipėdos energija“. Nuoširdžiai dėkojame šiai bendrovei, jos nariams ir vadovams.

Žodį tarė bendrijos narė Birutė Gocentienė, ji pasiūlė vykstant į bendrijos organizuojamas ekskursijas iš bendrijai nepriklausančių asmenų imti kitoki, t. y. didesnį, mokesį. Bendrijos narė, Klaipėdos universiteto doc. dr. Arūnė Arbušauskaitė patarė kreiptis į organizacijas, partijas ir prašyti paremti svarbesnius bendrijos renginius. Tam pritarė ir kiti susiėjimo dalyviai. Bendrijos išdininkės ataskaitą pasiūlyta patvirtinti. Siūlymui pritarta vienbalsiai.

Dėl naujos bendrijos valdybos rinkimų pasisakė bendrijos valdybos pirmininkas E. Paplauskas. Jis susirinkusiesiems paaiškino, kad bendrijos valdybos kadencija jau baigiasi ir todėl pagal dabar galiojančius bendrijos įstatus būtina išrinkti naują valdybą. Į bendrijos valdybos narius buvo pasiūlyti visiems gerai žinomi ir aktyvūs kraštiečiai: Edita Barauskienė (Priekulė), Jurgis K. Gocentas (Klaipėda), Vytautas A. Gocentas (Vilnius), prof. dr. Dalia Kiseliūnaitė, Albertas Latužis (abu iš Klaipėdos), Helmutas Lotužis (Kisiniai), Edmundas Paplauskas, doc. dr. Silva Pocyte (abu iš Klaipėdos), Birutė Servinė (Šilutė–Rusnė), Jūratė Stubraitė (Klaipėda), Roza Šikšnienė (Šilutė). Buvo pasiūlyta balsuoti už visą sąrašą ir į Lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ valdybos narius naujai kadencijai vienbalsiai išrinkti visi šie asmenys.

Dėl kitų bendrijos veiklos klausimų pasisakė Helmutas Lotužis. Jis informavo apie numatomus renginius ir pakvietė dalyvauti konferencijoje „Mažosios Lietuvos etnografiniai tyrimai“ Drevernoje (gegužės 17 d.). Priminė, kad šiemet Kisinių liuteronų kapinių šventė vyks birželio 26 d. 15 val., o gegužės 11 d. 10 val. organizuojama talka Gelžinių kapinėse, kur dalyvaus ir Dvilų mokyklos moksleivių grupė, keli ūkininkai, taip pat kvietė prisidėti ir keletą bendrijos narių.

E. Barauskienė priminė, kad ateinančiais metais bus minimas rašytojos Ievos Simonaitytės 120-asis gimtadienis. Kaune pristatant jos knygą „Tolminkiemio sodininkas“, priejo

marijampolietis K. Donelaičio draugijos pirmininkas Gintaras Skamaročius. Jų draugija palaiko ryšius su Karaliaučiaus krašto lietuviais. Ji pasiūlė ir mums su K. Donelaičio draugija užmegzti ryšius ir bendrauti – taip vyktų jų draugijos ir mūsų bendrijos darbo tęstinumas. G. Skamaročius ji pasiūlė keletą dėžių savo knygų, kurias numatoma perduoti Karaliaučiaus krašto lietuviams. Taip pat gegužės 18 d. pakvietė į Priekulės liuteronų parapijos namus ar Vingio parką, kur vyko vienas iš šių metų „Poezijos pavasario šventės“ renginių. Tarp dalyvių – iš Šveicarijos atvykusi poetė Survilaitė (pagal jos scenarijų pastatytas filmas „Edeno sodas“) ir kitos poetės, o renginio režisierius P. Bielskis. Bendrijos narys prof. dr. Helmutas Arnašius skaitė vertimo dalį iš „Livonijos ordino kronikos“.

Bendrijos valdybos narė Asta Strumilienė atskleidė, kad rašytojos I. Simonaitytės romanas „Aukštųjų Šimonių likimas“ jau yra įtrauktas į moksleivių mokymo programą, kad pagal jį pastatytas Kauno dramos teatro gastrolių metu Klaipėdoje rodytas spektaklis „Gentis“. Be to, ji pasidžiaugė, kad ansamblis „Kuršių ainiai“, siekdamas išsaugoti Mažosios Lietuvos kultūrą, pastatė teatralizuotą folkloro programą „Vėjų marės, medaus upės“, kuri gegužės 28–29 d. rodyta Vilniuje, šventėje „Skamba, skamba kankliai“.

Bendrijos valdybos narė doc. dr. S. Pocyte pranešė, kad Klaipėdos universiteto dėstytoja dr. Žavinta Sidabraitė ruošiasi ir vėl Klaipėdoje atkurti Donelaičio draugiją, kuriai anksčiau vadovavo dr. Aleksandras Žalys.

Visus išsakytus pasiūlymus nutarta įtraukti į naujos bendrijos valdybos darbų kalendorių – programą.

Susiėjimo pabaigoje bendrijos valdybos sekretorė J. Stubraitė dėkojo visiems prisidėjusiems prie finansinės ir moralinės paramos išleidžiant knygą „Viešvilės monografija“ – bendrijos nariams B. Ramanauskienei, A. Armonaičiui, A. Strumilenei, E. Paplauskui ir kitiems. Dėkojo šeiminiškėms, nuolatos kepančioms pyragus Tilžės Akto paminėjimo konferencijai, o R. Tunaitienei už signataro Jurgio Lėbarto kapo priežiūrą ir pasidalijo žinia, jog jau yra išleista knyga „Pagėgių krašto Lietuvininkų valgiai“ (2015).

Susiėjimas baigtas, o darbas tęsiasi – Lietuvininkų bendrija „Mažoji Lietuva“ žengia į kitą savo darbų ir veiklos tarpsnį. Tikimasi ištikimų ir naujų veiklos rėmėjų, stiprinami ryšiai su liuteronų bažnyčios kunigais, ieškoma galimybių išplėsti bažnytinių stovyklų programas, bendrijos ir bažnyčios jaunųjų narių gretas. Telydi sėkmė tolimesnę prasmingą bendrijos veiklą.

Joninės ant Rambyno kalno pagal Vydūną

Milda JAŠINSKAITĖ-JASEVIČIENĖ, Pagėgiai

Kaip ir šviesuolio Vydūno laikais, taip ir šiemet ant Rambyno kalno ir jo papėdėje šurmuliavo folkloro kolektyvai, chorai, iš įvairių Lietuvos kampelių sugužėję svečiai, visi, puoselėjantys ir vertinantys senąsias tradicijas, visi, nusprendę Jonines švęsti kitaip – be trankių ritmų, be alkoholio, taip, kaip nuo seno įprasta šiame krašte.

Tarsi įžanga į Joninių renginius tapo birželio 22 d. – Rambyno kalno papėdėje vyko žolynų pleneras „Saulės šokis“. Ši šventės dalis puikiai atspindėjo šventės šūkį: „Nebūk stebėtojas, būk aktyvus šventės dalyvis, juk trumpiausia naktis tik vieną kartą metuose“, – visi norintys galėjo įsilieti į šventės programą ir prisijungti prie tautodailininkų, prie simbolinių saulių, kuriomis vėliau papuošta scena, kūrimo.

Vėliau, 18 val., į nemokamą teatralizuotą programą „Cit, Pagėgių raganos miega“ prie Vilkyškių raganų egles kvietė Kultūros centro „raganaitės“, padovanojusios žiūrovams nuotaikingą pasirodymą su įvairiais kerėjimais, burtais, apeigomis.

Birželio 23-oji pradėta prasmingai – Pagėgių savivaldybės meras Virginijus Komskis, administracijos direktorė Dainora Butvydienė, Pagėgių savivaldybės M. Jankaus muziejaus direktorė Liudvi-

ka Burzdžiuvienė, Lumpenų seniūnė Danguolė Mikėlienė, savivaldybės administracijos vyriausioji specialistė kultūrai Ingrida Jokšienė bei mero patarėja Milda Jašinskaitė-Jasevičienė vyko į Bitėnų kapinaites. Vadinamajame Mažosios Lietuvos panteone gėlės šakele bei žvakelės liepsnele pagerbti čia palaidoti krašto šviesuoliai – Martynas Jankus, Vydūnas, Valteris Didžys, Enzys Jagomastas, Jonas Vanagaitis.

17 val. Rambyno kalno papėdėje folkloro kolektyvai traukė savo krašto liaudies dainas, kupoliavo, merginos mėtė vainikėlius ant stebulės, vėliau plukdė juos senojo žilagalvio Nemuno vandeniu, išsiburdamos savo išteikėjimo laime...

„Pirmasis etnografinis lietuvių muziejus – Mažoji Lietuva... Pirmasis lietuvių liaudies dainų rinkinys – Mažoji Lietuva... Pirmoji lietuvių kalbos katedra – Mažoji

Rambyno Joninių šventės dalyvių jungtinis choras

Lietuvoje... Pirmasis mokslinis veikalas lietuvių kalba – Mažoji Lietuva... Pirmoji lietuviška mokytojų seminarija – Mažoji Lietuva... Pirmieji lietuviški eilėraščiai – Mažoji Lietuva... Pradėta rinkti lietuvių tautosaka – Mažoji Lietuva... Pirmasis

lietuvių grožinės literatūros kūrinys – Mažoji Lietuva... Pirmoji lietuvių kalbos gramatika – Mažoji Lietuva... Pirmą kartą į lietuvių kalbą išversta Biblija – Mažoji Lietuva... Pirmoji lietuviška knyga –

Nukelta į 3 p.

Vydūnas ir Vilnius

Doc. dr. Vaclovas BAGDONAVIČIUS, Vilnius

Pradžia Nr. 6 (824)

1912 m. birželio 25–27 d. vykusios sesijos metu Vydūnas galėjo 60-mečio su-kakties proga pasveikinti bičiuliu tapusį J. Basanavičių. Šioje sesijoje tilžiškis filosofas ir rašytojas skaitė pranešimą „Evoliucija ir tikyba“. Malonius šios viešnagės išpūdžius sugadino apsunkintas grįžimas namo. Virba-lyje Vydūną rusai buvo sulaike net šešioms paroms. Tada tenykščiam policijos vadui jis pasakęs, kad dėl tokios tvarkos per šią sieną daugiau nebekeliausias ir kad tvirtai tikįs jos greitai nebeliksiant. 1912 m. liepos 5 d. laiške J. Basanavičiui Vydūnas nuogastavo, kad jo buvimas gali kenkti Mokslo draugijai. Tokiu atveju jis sutinka būti išbrauktas iš draugijos sąrašo. 1913 m. birželio 16 d. laiške A. Žmuidzinavičiui Vydūnas iš Berlyno rašė: „Negaliu ši kartą apsilankyti Vilniuje. Ir ne-dalyvavsiu Mokslo draugijos suvažiavime. Daug tam yra priežasčių.“ Nutylėjęs apie pernįkštį incidentą pasienyje, kaip vieną iš svarbiausių priežasčių nurodo, jog noris iš tolo stebėti, kaip Lietuva priima jo ką tik išleistą kol kas didžiausią veikalą ir ar išvis įstengs jį priimti. Jame yra tai, kas „visa šir-dimi jai [Lietuvai – V. B.] buvo teikiama“. Tas veikalas – trilogija „Amžina ugnis“. Pažado nekirsti sienos Vydūnas nesulaužė ir vėliau – Vilniuje po to jis teapsilankė tik 1930 m. rudenį. Pranašavimas dėl imperijos sienos griuvimo, kaip žinome, irgi išsipildė. Nors Vilniuje Vydūno nebūta beveik du dešim-tmečius, tačiau jo filosofinė publicistika per tą laiką Vilniaus spaudoje buvo gana dažna viešnia. Neretos čia buvo ir žinios apie rašy-tojo ir mastytojo kūrinis ir veiklą. Jį siejo ir gana intensyvus susirašinėjimas su Vilniuje gyvenusiais žymesniais lietuviais, ypač su J. Basanavičiumi. Su juo dar buvo keleτά kartų susitikęs Kaune ir Palangoje.

Apsilankymas Vilniuje 1930 m. truko trejetą dienų – lapkričio 1–3 d. Važiuoti trau-kiniu teko ne pro Eitkūnus ir Kauną, kaip anksčiau, o pro Daugpilį. Pasitikęs miestas dabar atrodė kitoks negu rusų laikais – buvo tuštesnis, gatvėse beveik nesimatė žmonių. Daug kur buvo matyti skurdo žymių. Kai kurie namai „buvo visiškai apleisti, lyg apdriskę“. Maloniai vietos lietuvių sutiktas rašytojas automobiliu buvo nuvežtas į gydy-

tojų Veronikos ir Danieliaus Alseikų namus dabartinėje Jogailos gatvėje, kur šeiminių rūpestingai globojamas jaukiai toms trims dienoms apsigyveno. Savo prisiminimuose buto šeimninė gydytoja Veronika Alsei-kienė taip aprašo svečio įpročius: „Vydūnas turėjo savo vydūniškus įpročius, būtent: vežiojosi su savim šiltą antklodę, sudarytą į voka. Lovą reikėjo taip statyti, kad galva būtų į šiaurę, Šiaurės ašigali, taip, girdi, ga-lima geriau pailsėti. Nakčiai lisdavo į voka ir taip aštuonias valandas išmiegodavo. Mais-tas daržovės buvo, vaisiai, riešutai, baltymų ir riebalų mažai naudodavo.“⁴

Ar nebus tada dar vaikiškai filosofu susi-domėjusi devynmetė Alseikų dukra Marija, būsimoji pasaulinio garso archeologė Gim-butienė, kuri 1939 m. Vilniaus universitete parašys proseminarinį darbą „Tautosakos elementai Vydūno kūryboje“. Išymiajai pa-saulinio masto archeologei, etnologei prof. Marijai Gimbutienei tas studentiškas darbas buvo vienas iš pačių pirmųjų takelių į šlovin-gą, bet sunkų mokslo kelią. Retrospektyviai žiūrint, reikšmingai atrodo ir darbe nagri-nėjami objektai bei jų santykis: tautosaka ir Vydūnas. Dėl tautosakos reikšmingumo M. Gimbutienės kūrybinėje biografijoje yra daugiau negu akivaizdu. Šis darbelis įdomus paliudijimu to, kad jau nuo pirmųjų studijų žingsnių būsimoji mokslininkė koncentruo-jasi būtent į etninę kultūrą, kad ir naujosios literatūros seminare suranda būtent su taja kultūra susijusį objektą.

Tokių objektų anuometinėje lietuvių literatūroje būta ne vieno, tačiau Marija Alseikaitė pasirinko būtent Vydūno kūrybą. Tas pasirinkimas – irgi neatsitiktinis. Tai vėlgi geriausiai išryškėja, pažvelgus iš laiko perspektyvos, jau dabar palyginus abiejų didžiųjų mūsų kultūros šulų istoriosofines koncepcijas ir suvokus jų esmių, jų kvin-tesencijų artimumą. Tas artimumas ypač aiškiai matomas iš to, kaip abu apibūdino dvasinės ir materialinės kultūros santykį praeityje, dabartyje ir ateityje, iš to, kaip tame santykyje abu išryškino ypatingą etni-nės kultūros svarbą. Toji trumpa vaikiška būsimos mokslininkės su Vydūnu pažintis buvo lemtinga ir tuo, kad jos dėka nuo pat vaikystės M. Alseikaitė patraukė vydūniškoji „žmogaus sau“ idėja, švietusi kelyje į didžia-

sius mokslo aukštumas. Tos idėjos įkvėpta, ji pasirinko ir rašinio temą per baigiamuosius egzaminus Kauno „Aušros“ gimnazijoje. Tame rašinyje ji kalbėjo apie savarankiško galvojančio žmogaus reikalingumą Lietuvai. Kai 1993 m. Vytauto Didžiojo universitete prof. M. Gimbutienei buvo suteikiamas šio universiteto garbės daktaro diplomas, savo pasisakyme, dėkodama „nuostabiems žmo-nėms, įkvėpusiems meilę praeičiai, liaudies kūrybai ir menui“, tarp tokių žmonių ji pa-minėjo ir Vydūną. Tai rodo, kad jos akiratyje tilžiškis išminčius buvo per visą sąmoningą jos gyvenimą.

Tą 1930-ųjų rudenį Vilniuje viešėjusi Vydūna aplankė daugelis pavergtosios sos-tinės lietuvių inteligentų. Jis pats dalyvavo tebeveikusios Lietuvių mokslo draugijos lapkričio 1 ir 2 d. susirinkimuose, skaitė juose paskaitas „Mokslas ir dorovė“ ir „Mokslo žengsimas ir tikyba“. „Kaip gilus paskaitų turinys, taip ir pats rašytojo asmuo padarė susirinkusiems išpūdžio, – rašoma „Vilniaus žodyje“ (1930 m. lapkričio 5 d., Nr. 18–19). – Susidomėję paskaitomis klausytojai užkrovė gerb. prelegentą klausimais, į kuriuos jis vos beįstengė atsakinėti.“ Rašytojas taip pat susitiko su moksleiviais Vytauto Didžiojo gimnazijoje bei su Vilniaus universiteto stu-dentais lietuviais, kurių, jo paties žiniomis, tada buvė septyniasdešimt. Pirmiesiems kalbėjo apie žmogaus augimą, antriesiems – apie pesimizmą ir optimizmą. Mastytoją žavėjo tai, kad vilniečiai inteligentai „drąsiai kalba lietuviškai. Palyginus į mūsų [Prūsų – V. B.] lietuvių, jie galėtų būt vadinami didvyriais“⁵. Rašytojas pripažino, kad Vilniaus krašto lietuviai, nors ir suvaržyti, vis dėlto turi daugiau teisių ir galimybių tautiškai reikštis negu Prūsų lietuviai. „Juk mes [Prūsų lietuviai – V. B.] rūpindamiesi savo lietuviškumu tūl laikomi tikrais nu-sidėjęliais. Todėl ir ne vienas tik lietuvis ar tai slepia savo lietuviškumą ar net pasidaro didžiausiu lietuvių peikėju. [...] Ten Vilnių lietuviai visai aiškiai parodo savo lietuvišku-mą“, – dalydamasis išpūdžiais iš viešnagės Vilniuje, rašė Vydūnas „Naujajame Tilžės keleivyje“ (1930 m. lapkričio 19 d.).

Ypač išpūdingas Vydūnui tada buvo apsilankymas Rasų kapinėse – mat jis sutapo su Vėlinių apeigomis. „Buvo tai nuostabus

patyrimas, – rašo Vydūnas apie šią šventę Rasose. – Žmonės pulkų pulkais rinkosi kapiniuose. Rankose su žvakėmis, kurias jie ten uždegė ir savo velionių (mirusiųjų) kapus apkaisė. Kiekvienas kapas tada buvo žiburiais lyg vainikuotas. Iš tolo žiūrint visi kapiniai savo žiburiais tik taip mirgėjo.“ Labiausiai rašytoją sujaudino tai, kaip įžy-muosius savo tautos mirusiuosius pagerbia lietuviai. „Prie kapo dr. Jono Basanavičiaus stovėjo jauni lietuviai su savo vėliava ir nuogais kardais. Kiti atėjo su vainikais su lietuviškų varšų juostomis ilgame eisme vis po kelis eilėje“⁶, – aprašė savo išpūdžius Vydūnas. Tą regėdamas, mastytojas pagal-vojęs, „kas nusiduotų, jeigu lietuviai Tilžėje trauktų per miestą panašiu būdu. Rodos, tūliams vokiečiams sapnuotų, kad lietuviai jau užkariaują visus Rytprūsius“.

Namolio tada Vydūną su gelėmis išly-dėjo „visas būrys lietuvių jaunų ir senes-nių su garsiais linkėjimais“. Išsivežė tada šviesų išpūdį apie Vilniaus lietuvių gyvą tautiškumo jausmą, kurio jau taip trūkė jojo tėvynainiams – Prūsų lietuviams. Tai buvo paskutinis rašytojo apsilankymas Vilniuje. Tačiau Vilniaus lietuviškoji spauda ne sykį dar rašė apie lietuvių persekiojimą Rytprū-siuose bei apie iškilių jų vadovą Vydūną. Pats rašytojas 1931 m. šalia Prūsijos lietuvių reikalų atstovavo ir Vilniaus krašto lietu-viams Europos tautinių mažumų kongrese Ženevoje.

Šiais laikais Vilnius tampa Vydūno sugrį-zimo tautos sąmonės pagrindine vieta. Jam gyvam esant, jo knygos sklido tik iš Tilžės. Šiandien pakartotinai jo raštai leidžiami Vil-niuje. Čia veikia ir 1988 m. įsikūrusi Vydūno draugija, kurios būstinė kurį laiką buvo tuose rūmuose (A. Jakšto g. 9), kur lenkų laikais buvo Vytauto Didžiojo gimnazija. Būtent toje gimnazijoje 1930 m. rudenį aidėjo paties Vydūno balsas. Tarsi jo žingsnių aidas šiandien didžiąja dalimi iš Vilniaus sklinda gyvas jo idėjų atgarsis.

⁴ Alseikienė V., „Prisiminimai apie Vydūną“, mašinraštis, in: *Autoriaus archyvas*. [Prisiminimų autorė, matyt, pamiršusi Vydūno apsilankymo metus, nurodo juos neteisingai – 1923–1924].

⁵ Vydūnas, „Mano kelionė į Vilnių“, in: *Naujasis Tilžės keleivis*, 1930 m. lapkričio 19 d.

⁶ *Ibid.*

Pabaiga

Joninės ant Rambyno kalno pagal Vydūną

Atkelta iš 2 p.

Mažajoje Lietuvoje...“ – šiais renginio ve-dėjų Svetlanos Jašinskienės ir Eugenijaus Šalčio žodžiais pradėta šventės dalis prie aukuro. Folkloro kolektyvų nuo Rambyno kalno papėdės parnešta amžinąja ugnimi šventinį aukurą uždegė Pagėgių savivaldy-bės meras V. Komskis. Ši istorinė akimirka atgulė ir Amžinojoje Rambyno knygoje mero žodžiais: „Didinga Dievų priskirta lemtis gyventi amžinojo Rambyno ir Tėvo Nemuno glėby tebūnie krašto žmonių nepalaužiama stiprybė ir nuosirdus pasididžiavimas.“ Meras prisiminė, jog būnant meru jam teko sakyti ne vieną kalbą, tačiau degti Ramby-no kalno aukurą čia, kur daugiau nei prieš šimtą metų buvo kultūros ir raštijos lopšys – ypatinga, padėkos verta galimybė ir garbė, kurią jis gavo kultūros darbuotojų, seniūnų, bendruomenių ir krašto žmonių dėka. Meras V. Komskis sveikino visus susirinkusius, o ypač Jonus, Janinas, Rasas.

Išskirtinė švente ant Rambyno kalno, kraštą garsinančiu tradicijų puoselėjimu pasidžiaugė Lietuvos Respublikos Seimo vicepirmininkas Kostas Komskis, sveikinimo žodį tarė Lietuvos Respublikos Seimo narys Bronius Pauža.

Pagal tradiciją įrašą Amžinojoje Ramby-no knygoje paliko ir pirmą kartą Joninėse ant Rambyno kalno dalyvaujantis choras – Klaipėdos Stasio Šimkaus konservatorijos mišrąs choro vadovė Jolanta Vyšniaus-kienė.

Pristatyti savo seniūnijų vėliavas nešę seniūnai, bendruomenių pirmininkai bei atstovai.

Po prakalbų „krašto šeimnininkai“ per žaliuosius Joninių vartus savo svečius vedė į šimtmečius menančią šventę, kuri pradėta

Šventės atidarymas. Priekyje – meras Virginijus Komskis su žmona Laimute

S. Zauerveino himnu „Lietuviais esame mes gimę“. Scenoje išeiti mero padėkos raštai bei atminimo dovanos folkloro kolekty-vams: Gargždų kultūros centro Kvietinių skyriaus folkloro ansambliui „Kveitys“, Šilutės kultūros ir pramogų centro folkloro ansambliui „Verdainė“, Bikavėnų senųjų kaimo tradicijų kultūros centro folkloro ansambliui „Vainuta“, Pagėgių savival-dybės kultūros centro folkloro ansambliui „Kamana“, chorams: Pagėgių pradinės

mokyklos jaunučių chorui „Unisonas“, Šiaulių valstybiniam kameriniam chorui „Polifonija“, Pagėgių savivaldybės meno ir sporto mokyklos jaunių chorui, Kretingos rajono kultūros centro kameriniam cho-rui „Kristale“, Klaipėdos Stasio Šimkaus konservatorijos mišriam chorui, liaudies instrumentų ansambliui, atlikėjams: Regi-nai Pilkionienei, Pauliui Šimkui, Dovilei Pavilionytei, Kamilei Jankevičiūtei.

Visą pavakarę skambėjo chorų dainos, veikė tradicinių amatų kiemelis, kuriame vytos juostos, austa, pinta, lietos žvakės, kal-viauta, lipdyti keraminiai dirbiniai, gaminti stiklo karoliukai. 22 val. nušvito pagrindinis šventės akcentas – mero ir seniūnų uždegtas Joninių laužas. Kol svečiai klausėsi chorų dainų, šildėsi prie laužo, bendruomenės sve-čius vaišino savo paruoštais gardumynais.

Susirinkusieji taip pat klausėsi atlikėjos Rasos Kaušitės ir grupės „Hot Mamazz“ bei puikia nuotaika visus užkrėtusios Vei-viržėnų kultūros centro Daukšaičių kaimo kapelos „Ritin mobil“ dainų. O aplink laužą linksmai sukosi jaunimo būrelis.

Saulei jau pasislėpus už horizonto klaidžiais Raganų takais pajudėta M. Jan-kaus muziejaus link, kur naktinėtojų laukė paskutinė šventės dalis. Čia susirinkusiųjų laukė trombonisto Arvydo Stakvilevičiaus instrumento garsai, visiems žadą atėmęs aktorius Jono Buziliausko spektaklis pagal Pauliaus Širvio eiles, užbūrė naktinis atlikė-jos Arinos ir grupės koncertas. Ore sklandė žolelių arbatos kvapai.

Ištvermingiausieji sulaukė pirmųjų saulės spindulių, prausėsi ryto rasoje, alkį malšino pusryčiais pas Martyną Jankų.

Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Martyno Jankaus muziejus

Martyno Jankaus g. 5
Bitėnai, Lumpėnų sen.
Pagėgių sav. LT-99265
Muziejaus darbo laikas:
Antradienis–Penktadienis 8.30–17.00
Šeštadienis 8.30–16.00
El. paštas m.jankausmuz@gmail.com
Tel. 8 441 42736
Mob. tel. +370 656 15021

VšĮ „Pagėgių krašto turizmo informacijos centras“

Šereikos g. 5-3, Vilkyškiai, LT-99254
Pagėgių r. sav.
Mob. tel. +370 656 18551
El. paštas ticpagegiai@gmail.com

Ekskursija panemuniais su doc. dr. M. Purvinu

Astrida PETRAITYTĖ, rašytoja, Vilnius

Visi bent kiek besidomintys Prūsų (Mažąja) Lietuva žino doc. dr. Martyną Purviną – to krašto atstovą ir tyrėją, per daugelį metų išvaikščiojusi, matyt, visus jo kampelius, rinkusį būtųjų gyvenimų liudijimus (išlikusius ir suniokotus), fiksavusį fotografavusį... Ir savo profesinius (architekto) tyrimus, susietus su išpareigojimu istorinei atminčiai, viešinusį gausiais straipsniais ir knygomis. (Pasišventimas ir idirbis neliko nepastebėti – doc. dr. M. Purvinas kartu su žmona, talkinanke Marija Purvinienė 2013-aisiais buvo apdovanoti valstybine Jono Basanavičiaus premija).

Stebindamas savo darbingumu ir produktyvumu, doc. dr. M. Purvinas visuomenei pateikė dar vieną leidinį¹ – pasakojimus apie istorines Mažosios Lietuvos gyvenvietes abipus Nemuno (dalį ruožo), apžvelgdamas jų raidą, pateikdamas statistinius duomenis ir finalinį reziumė – dar gyvuoja (kaip gyvuoja) ar jau nebe; skirdamas šį darbą šviesiam Evos Mildos Jankutės-Gerolos (1924–2014) atminimui. Tiesa, „Vorutos“ skaitytojams medžiaga nebus nauja – atskiras gyvenvietės pristatantys straipsniai publikuoti šiame istorijos laikraštyje (bet tai nemenkina leidinio prasmingumo).

Sumanymas išties intriguojantis – juk tenka žvelgti į dviejų skirtingų valstybių (Lietuvos ir Rusijos) priklausomybę atsidūrusi regioną. Purvinas mus pakviečia „ekskursijon“ nuo Kasikėnų (dešiniajame Nemuno krante, t.y. Lietuvos pusėje) iki Ragainės, su jos Sendvariu bei Naudvariu (jau Kaliningrado srityje esančiais). Leidėjai palengvina mūsų istorinei-geografinėi vaizduotei tenkanti krūvį: priešlapyje pateikiamas detalus būtent šio ruožo žemėlapis, o gyvenvietės Nemuno kairėje įvardytos net trimis variantais – lietuvišku, vokišku ir rusišku (tiesa, ne visai aišku, kodėl dešiniojo kranto Mažosios Lietuvos gyvenvietės neturi vokiškojo dublikato; tuo labiau, kad kitame krante nurodomi tik ilgus amžius gyvavę lietuviškųjų vardų vokiški „perrašai“, ne nacionalsocialistiniai perkrikštijimai, štai: Silėnai–Schillehnen–Pograničnyj; 1938-ųjų vokiškas vertinys Waldheide neminimas). Matyt, leidėjų indėliu reikia laikyti ir visų tekstų santraukas vokiečių bei rusų kalbomis. O gausios nuotraukos, dažniausiai liudijančios situaciją prieš dešimtmetį kitą – jau paties autoriaus kelionių po Mažąją Lietuvą rezultatas (pasitelktos ir kai kurios kitų šaltinių iliustracijos).

Natūralu, kad leidinį autorius pradeda pratarne – įvesdamas į bendrąją istorinį kontekstą. Štai iškart sužinome, kad „XIII a. į baltų genčių žemes įsiveržė vokiečių kariniai ordinarai“, o Mažąją Lietuvą vadinamame plote „iš senųjų krašto gyventojų: skalvių (*Schallauen*), nadruvių (*Nadrauen*), kitų senprusių ir baltų genčių, atvykėlių iš Didžiosios Lietuvos – LDK – valdų, susiklostė savita lietuvininkų (*Preussische Litauer*) etnokultūrinė grupė, kur įsivyravo lietuvių kalba“ (p. 9). Tiesa, „senprusių“ skyrimas nuo baltų kažin ar pagrįstas.

Matyt, būtų prasmingiau, jei į įvadinę dalį būtų perkelta ir ilgoka pirmojo skyrelio („Smalininkai – Mažosios Lietuvos vartai“) pradžia, ne tik įvedanti į „didįjį vandens kelią“, bet ir brėžianti istorinę trajektoriją nuo „vikingų pėdsakų“. Galima suprasti, kad taip (prasmingai) buvo pradėta pirmoji publikacija laikraštyje, bet rengiant spaudai leidinį nepakaktų mechanškai sudėlioti publikacijų, prie jų prirašant dar vieną įvadėlį. Žinia, neįmanoma griežtai atriboti bendrosios istorinės informacijos nuo konkrečios gyvenvietės apibūdinimo: tarkim, natūralu priminti, kad

koks nors kaimas suklestėjo Prūsijai 1807 m. panaikinus baudžiavą ir pan. Šiaip ar taip, galime tik džiaugtis gavę bendrųjų žinių apie Prūsijos kunigaikštystę/karalystę, nuo 1871 m. – Vokietijos imperijos dalį. Štai atmintin turbūt įsirėš:

■ Po Melno taikos tarp Kryžiuočių ordino, LDK ir Lenkijos karalystės 1422 m. nubrėžtoji siena tarp vokiškojo ordino (vėliau – vokiškosios valstybės) kartu su lietuviškuoju paribiu (tapsiančiu ne tik „literatūrine“ Mažąja Lietuva, bet ir oficialiai įteisintu lietuviškuoju komponentu: Lietuvos departamentu ir pan.) ir Didžiosios Lietuvos (LDK, vėliau – „Lenkijos“ ar „Rusijos“ Lietuvos) bus viena stabiliausių Europoje – gyvuos 500 metų, bus perbraižyta tik po pirmojo pasaulinio karo.

■ 1525 m. Kryžiuočių ordinas tapo sekuliaria valstybe – Prūsija; sekuliarumas, žinia, sąlyginis – pirmojo jos valdovo kunigaikščio Albrechto valia, šalis tapo liuteroniška; šis sprendimas – puikiai žinome – turėjo lemiamos reikšmės ir lietuviškajai raštijai.

Mažąją Lietuvą, kaip ir visą valstybę, paliesdavo karai ir kitokios negandos (pvz., maras). Nekart minimi Rusijos antpuoliai per Septynerių metų karą bei prancūzmetis, kai Napoleonas buvo Rytprūsius gerokai prispaudęs; 1914 m. įsiveržusi rusų armija ne tik niokojo kaimus ir miestelius, bet nemažai gyventojų „paėmė į nelaisvę“ – išsivarė į Rusijos gilumą; o jau antrasis pasaulinis karas tapo Rytprūsijų (Prūsijos, tapusios Vokietijos dalimi, atitikmens) baigtimi.

Galima būtų minėti ir daugiau istorinių faktų, bet užbaikime šį sąrašą gamtine, ekonomine realija:

■ Nemunu vyko intensyvi laivininkystė bei sielininkystė.

Ties šiuo punktu dera stabtelėti – juk tai jau ne „kontekstas“, tai svarbus panemunės gyvenviečių komponentas, žymia dalimi nulemdavęs jų gyvavimą ir net klestėjimą. Doc. dr. M. Purvinas nekart nurodo konkrečius skaičius, ir – galime pajauti – emocionaliai atsišaukia į buvusį, o dabar nykusių Nemuno gyvumą: „galima prisiminti, kad XX a. pr. per Mažosios Lietuvos vandens vartus [Smalininkus] kasmet praplaukdavo po 3 500 sielių, 1 500 garlaivių, 3 000 burlaivių“ (p. 38).

Doc. dr. M. Purvinas mums primena ir mažiau sąmonėn įsirėžusius istorinius faktus. Štai 1795 m. Austrijai, Rusijai ir Prūsijai pasidalijus Abiejų Tautų Respubliką, radosi Naujųjų Rytprūsijų provincija – „Užnemunė (Suvalkija) anuomet buvo atitekusi Prūsijos karalystei, kuriai priklausė net ir dabartinio Kauno nemaža dalis“ (p. 77); tiesa, neilgai trukus – 1815 m. – ši teritorija „grįžo“ Rusijai.

Taigi doc. dr. M. Purvinas mus veda palei Nemuną nuo kaimo prie kaimo, bažnytkaimio, miestelio – tokių „stotelių“ apie dvi dešimtis (skyrių mažiau, bet kai kuriose pristatoma po kelias mažesnes gyvenvietes). Pasitelkęs archyvinis duomenis, autorius mums nurodo ir tikslų gyventojų skaičių, jų kismą per porą, trejetą pastarųjų šimtmečių, jų tautybę bei konfesinę priklausomybę. Nors kraštas iki Vokietijos suvienijimo 1871 m. turėjo oficialias „lietuviybės“ teises (ir karaliaus įsakai skelbiami, ir mokyklose mokoma, o iš sakyklų pamokslai sakomi lietuviškai), palaipsniui ima dominuoti vokiečiakalbiai evangelikai liuteronai; laimei, išlieka ir lietuvių kalbos tvirtai besilaikančių; kaimuose ištiesia vienas kitas vokiškai ar lietuviškai kalbantis katalikas ir – kaip prekybinės galios atstovai – žydų būreliai. Doc. dr. M. Purvinas pažymi ir krašte pasireiš-

Lietuvos rašytojų sąjungoje pristatantys knygą, doc. dr. Martynas Purvinas bendravo su skaitytojais – kairėje Valentinas Juraitis

kusias lituanizacijos tendencijas: į lietuvišką gyvenvietę atvykusių vokiečiakalbių „palikuonys pramokdavo kalbėti lietuviškai ir bendrauti su senbuviais kaimynais“ (p. 157); taip ne vienas Šneideris tapo Šneideraičiu ir pan.

Panemunio kaimus maitino ne tik upiniai verslai, bet ir žemė. Šalia tradicinių kaimo valdų, čia nemenkus plotus užėmė derlingos pievos, nesyk ūkininkai (ar visas kaimas) jų turėjo ir kitame upės krante, persikėlimas į jį, šieno parsilukdymas valtimis buvo įprastas reikalas. (Tad po Pirmojo pasaulinio karo atskyrus nuo Rytprūsijų Klaipėdos kraštą, buvo „nuskelti“ ir kai kurių kaimų pakraščiai). Tradicine gyvulininkyste bei žemdirbyste taip pat užsiimta – mane, pavyzdžiui, nustebino vyšnių gausumas soduose. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą dar suregistruotas ūkių turtas. Ir štai, pavyzdžiui, Pagulbinių „soduose tada suskaičiuoti 605 vaismedžiai: 116 obelų, 31 kriaušė, 16 slyvų ir 442 vyšnios“ (p. 144).

Turime progos pajauti ne vienos gyvenvietės savitumą. Štai Viešvilės, kiek nutolusios nuo Nemuno, bet išikūrusios prie vandeningo bendravardžio upelio, „istoriją galėtume pavadinti užtvankų statybos, jų atstatymų ir perstatymų istorija, užsitęsusia per daugelį šimtmečių“ (p. 103).

Mums turbūt rūpės autoriaus kartkartėm parodomi Didžiosios Lietuvos ir Mažosios Lietuvos kaimiškojo gyvenimo skirtumai. Mažosios Lietuvos pranašumas regime gan „miestiškoje“ net nedidelių gyvenviečių sanklodoje (čia ne tik amatininkų dirbtuvės, bet ir – įvairios parduotuvės, užieigos, valstybinės įstaigos), tačiau šio krašto dvarininkai tarsi pralaimi didiečių užmojams. „Kitaip nei Didžiosios Lietuvos daugumoje dvarų sodybų, čia nebuvo nei parko, nei tvenkinių, nei erdvių plotų puotoms ir nuobodžiaujančių dvarininkų pramogoms. Mažosios Lietuvos dvarai ir jų sodybos dažniausiai nebūdavo romantiški ir išvaizdūs, tai buvo žemės ūkio gamybos ir verslo įmonės, kuriose dirbta ir siekta pelno“ (p. 175–176).

Išgirstame ir vieną kitą žinotą ar nežinotą, bet reikšmingą pavarde. Štai „1665–1667 ten [Viešvilės parapijos mokykloje] darbavosi lietuviškosios raštijos veikėjas Mykolas Merlinas.“ (p. 122). Pagulbinių laivininko Johano Broko sūnus Paulius (*Paul Brock*, 1900–1986; mirė Vokietijoje) tapo žinomu rašytoju. O Šereiklaukio valsčiaus valdytojo Gotfrydo Teodoro Šiono (*Schön*) 1773 m. gimęs sūnus Heinrichas Teodoras iškopė (1824) iki aukštos Prūsijos provincijos oberprezidento pareigybės. Autorius turi progos pažymėti: ieškantys apie tą kraštą žinių užsienio duomenų bazėse neretai aptinka nuorodą „Šereiklaukis tai vietovė, H. T. Šionas“ (p. 234). Žinoma, mūsų širdis labiausiai atsišauks į Martyno Mažvydo vardą – Purvinas, pristatydamas Ragainę, joje kunigavusiam (1549–1563) mūsų Knygos pirmiui parodo pakankamai dėmesio.

Deja, liūdną kadaise klestėjusios gyvenvietės baigtį autoriui tenka konstatuoti ne tik kalbant apie „kairįjį krantą“ (Nemanskoje virtusius Trapėnus, visai išnykusius Tusainius)... Ir sovietinė Lietuva ne itin rūpinosi „vokiškuoju“ paveldu (daugumai senųjų gyventojų pasitraukus į Vakarus). Štai: „Uoliai niokojant Baltupėnų liekanas, buvęs kaimas beveik sunaikintas. Prie Nemuno teliko kelių sodybų liekanos, vienas kitas geriau prižiūrėtas senasis pastatas. Nieko nebeliko iš gausių kaimo vienkinių, pramonės įmonių, krautuvų ir užieigų“ (p. 217). Ar apie Šereiklaukį (jo vardas kildina-

mas iš skalvių vado Šereikos): „Buvusios puošnios dvaro sodybos vietoje įsivyravo lūšnynai su vargingomis pašiūrėmis“ (p. 251).

Kai kurie minimi faktai ar apibendrinimai sukirbins ir abejonę. Manychiau, nepagrįstas yra kartkartėmis – pvz., p. 98, 117 – sutinkamas „senosios Prūsos“ įvardijimas, regis, Prūsiją kaip valstybę tapatinant su atitinkama baltų gentimi; bet juk pats autorius vis mini skalvius, ne prūsus, kaip senuosius gyventojus, taigi – ar ne apie senąją Skalvą tiktu kalbėti?

Sutrikdė ir toks Viešvilės istorijos epizodas: „1658 ir 1678 m. vykę totorių būrių (ATR samdinių) įsiveržimai į kraštą“ (p. 120). Ne, sutrikdė ne pati karinė invazija, bet toliau minimos pasekmės „po baisiojo totorių antpuolio 1658 m., kai iš 250 šeimų apylinkėse tebuvo likusios 25. Kitus Viešvilės apylinkių gyventojus užpuolikai, kaip manoma, išsivarė su savimi ir pardavė Turkijos imperijos vergų turguose“ (p. 122). Viena, pribloškia toks masinis gyventojų išnaikinimas (nors ir nenužudant) – ar tik Viešvilė tokia nelemtis ištiko, ar kitų kaimų tie ATR samdytiniai totoriai neužkludė? Ir ką tame kone išnykusiame kaime bemokino minėtasis Merlinas? Antra, kas Turkijos turguose lietuvininkus į vergiją pardavinėjo – Abiejų Tautų Respublika ar samdiniai totoriai (turėjo jie tokias teises?) Žinia, kai esi istorijos neišmanėlis, klausimų visokių kyla.

Kai kada teksto suvokimą galbūt apsunkina nepakankamai tikslus žinios formulavimas. Taip aš, pavyzdžiui, likau nesupratusi Bambės kaimo situacijos. Štai kalbama apie Šešupės (dar vienos reikšmingos Mažosios Lietuvos upės) žemupy atsiradusią Bambės koloniją: „XIX a. viduryje toje kolonijoje jau gyveno 180 žmonių“ (p. 256). O toliau 1871 m.: „Nemunija (su 8 gyventojais) ir Bambė (su 24) tuomet buvo tapusios Ragainės Sendvario (turėjusios riteriškojo dvaro statusą) palivarkais – ūkiniais padaliniais“ (p. 257). O „1905 m. Bambės kolonijoje buvo likę 176 gyventojai“; be to, „Nemunijos (su 6 gyventojais) ir Bambės (su 20 gyventojų) sodybos buvo priskirtos Lobelių dvarui“ (p. 258). Ar norėta pasakyti, kad dalis Bambės vis priskiriama kokiam nors dvarui? Bet tenka perskaityti, kad šiame kaime gyventojų periodiška buvo tai apie 20, tai netoli dviejų šimtų.

Šią „ekskursiją“ doc. dr. M. Purvinas užbaigia Ragainėje – apgailestaudamas, kad didingą pilį apsupęs miestelis netapo reikšmingas, liko tarsi nuošaly nuo didžiųjų kelių ir vyksmų: „Tilžė vis augo, galop tapdama neoficialiaja Mažosios Lietuvos sostine ir žinomu didmiesčiu, o Ragainei liko kokios likimo nuskriaustos podukros vaidmuo“ (p. 297). Ką gi, intriga kitam žygiui panemuniais užmegzta – lauksim antrosios knygos!

P. S. Patyrus šiuos akivaizdžius liudijimus, kaip glaudžiai Mažajoje Lietuvoje buvo susiję abu Nemuno krantai, dar labiau sustiprėjo mano įsitikinimas, kad penktasis Lietuvos regionas (iteisintas pagrįstai ir neišvengiamai) turėjo vadintis Klaipėdos kraštu, taip kaip oficialiai prieškariu ir vadinosi – ne Mažąją Lietuvą; šis pavadinimas istoriškai nėra logiškas.

Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Doc. dr. Martyno Purvino knygos „Mažosios Lietuvos panemuniais ir pamariais“ (I knyga) pristatymo Lietuvos rašytojų sąjungoje dalyviai, 2016 m. birželio 7 d.

¹ Martynas Purvinas, *Mažosios Lietuvos panemuniais ir pamariais*, I knyga, Trakai: Voruta, 2015, 344 p. Tiražas 1500 egz.

Survila ir Survilaičiai – dar kartą apie nepripažintus Kęstučio palikuonis

Inga BARANAUSKIENĖ, Vilnius

Anotacija. Straipsnyje siekiama įrodyti, kad Vygando Marburgiečio kronikoje minimas Butauto Kęstutaičio brolis Survila, nepaisant istoriografijoje vyraujančios priešingos nuomonės, iš tikrųjų buvo Kęstučio sūnus. Taip pat naujausios istoriografijos kontekste vertinamas Survilos ir jo palikuonių likimas XIV a. antroje pusėje–XV a. pradžioje.

Įvadas

Lietuvos metraščiuose liudijama, kad Kęstutis turėjo šešetą sūnų [9, 81; 10, 313]. Vis dėlto, kadangi jų vardai nebuvo nurodyti, Kęstutaičių identifikacija istorikams tapo rimta ir iki šiol aktualia problema.

Pirmasis ją išspręsti pamėgino Janas Dlugošas [7, 384]. Dėl Vytauto, Žygimanto ir Tautvilo rūpesčių nekilo: XV a. antroje pusėje jie tebebuvo gerai prisimenami. Prieinami šaltiniai – Vygando Marburgiečio kronika [11, 119] ir turbūt 1401 m. Vilniaus Radomo sutarties tekstas [5, 72] – leido J. Dlugošui identifiкуoti ir ketvirtąjį Kęstutaitį – Vaidotą. Bet kitais dviem atvejais garsūs lenkų istorikas suklydo: Kęstučio sūnumis įvardijo jo sūnėną Patriką Narimantaitį [19, 59–67] bei didiką Vaišvilą (Vaišvilą) [6, 118–119].

XVI a. rašytas Lietuvos metraščių platusis sąvadas (Bychovco kronika) Vaišvilą atmetė, bet prie Kęstučio sūnų priskyrė dar vieną jo sūnėną – Andrių Algirdaitį [10, 81].

XIX a., kai buvo paskelbti XIV–XV a. pradžios Prūsijos ir Livonijos kronikų tekstai, atsirado galimybė identifiкуoti anksčiau Algirdaičiu laikytą [7, 384; 11, 168] Kęstučio sūnų Butautą Henriką, 1365 m. perbėgusį pas kryžiuočius ir su jų pagalba nesėkmingai bandžiusį užimti Vilnių [6, 118–119]. Kartu atsirado galimybė atsakyti ir menamo Andriaus Kęstutaičio. Tačiau dėl Patriko diskusijų nekilo, ir istoriografijoje neučiomis ėmė figūruoti du skirtingi asmenys: Patrikas Narimantaitis ir Patrikas (arba Patirgas) Kęstutaitis. Nesusipratimą išaiškino tik lenkų istorikas Janas Tęgovskis (*Jan Tęgowski*) [19, 59–67], tačiau po jo tyrimo vėl iškilo klausimas dėl šeštojo Kęstučio sūnaus.

Ar įmanoma jį identifiкуoti?

Atrodytų, viskas paprasta: Vygandas Marburgietis rašo, kad Butautas į Prūsiją atbėgo „su savo broliu *Survila*“ [11, 130], taigi šaltinio informacija vienareikšmiška. Bet atsitiko taip, kad istoriografijoje ji liko neįvertinta. Pirmasis kunigaikštis Survilos kilme suabejojo iškilius XIX a. istorikas Johanas Foigtas (*Johannes Voigt*) [21, 176]. Juo pasekė Vygando Marburgiečio kronikos leidėjas bei komentatorius Teodoras Hiršas (*Theodor Hirsch*) [17, 550–551]. Tikriausiai istorikus išmušė iš vėžių tai, kad šaltiniuose buvo minimi dar du Survilos – Tomas ir

Jonas (Hansas), XIV a. pabaigoje pasižymėję kaip Vokiečių ordino vertėjai, vedliai, derybininkai [17, 550–551]. Kadangi, šaltinių liudijimu, jiedu buvo broliai [18, 139], o pavardžių XIV a. lietuviai dar neturėjo, prieinama prie išvados, kad Survila buvo Tomo ir Jono tėvavardis, t. y. kad šie broliai buvo Butautą pas kryžiuočius atlydėjusio Survilos vaikai. Yra ir kitų faktų bei aplinkybių, patvirtinančių Vygando Marburgiečio teiginį ir skatinančių pripažinti Survilą tikru Butauto broliu bei Kęstučio sūnumi. 2008 m. autorė publikavo savo samprotavimus minėtu klausimu straipsnyje „Survila – užmirštas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio sūnus“ [1, 75–80], tačiau dabar atsirado priežasčių sugrįžti prie šios temos.

2012 m. lenkų istorikas Gžegožas Bialunskis (*Grzegorz Białuński*) paskelbė išsamų Tomo ir Jono Survilų (Survilaičių) bei jų palikuonių karjeros Prūsijoje tyrimą [2, 13–43]. Šios giminės kilmės problemos G. Bialunskis nuodugniau nenagrinėjo, pasikliaudamas vyraujančia T. Hiršo suformuota nuomone, tačiau jis išaiškino kelis kitus iš T. Hiršo komentarų į istoriografiją patekusius netikslumus, taip pat pateikė naujos medžiagos apie Survilos palikuonių veiklą Prūsijoje.

G. Bialunskio tyrimas parodė, kad kai kurie autorės 2008 m. straipsnyje išdėstyti argumentai buvo grįsti klaidingomis šaltinių interpretacijomis ir kad jų reikia atsakyti (šios problemos bus aptartos toliau tekste). Be to, atsirado poreikis įvertinti, kaip G. Bialunskio nustatyti nauji Tomo ir Jono Survilų (Survilaičių) biografijų faktai dera su prielaida apie jų kilmę iš Kęstučio giminės. Taigi šio straipsnio tikslas – atlikti Survilos kilmės analizę iš naujo, patikslinti argumentaciją, o kartu išsamiai išnagrinėti jo ir jo palikuonių likimą bei veiklą, nes ankstesniame straipsnyje tai nebuvo padaryta.

Šaltinių liudijimai apie Survilos ir jo palikuonių kilmę

Kaip minėta, Survilos nepripažinimą Kęstučio sūnumi lėmė J. Foigto [21, 176] ir T. Hiršo [17, 550–551] nepasitikėjimas Vygando Marburgiečio informacija, kurį išprovokavo painiava su Survilomis, paikišusi mintį, kad Vygando Marburgiečio tekstą reikia interpretuoti kažkaip kitaip. J. Foigtas (o paskui ji ir T. Hiršas) mėgino spręsti dilemą teigdami, kad kituose šaltiniuose, pasakojančiuose apie Butauto pabėgimą, Survila neminimas, o žodis „frater“, kuriuo jis apibūdinamas Vygando Marburgiečio kronikoje, galėjo reikšti ne tik brolį, bet ir pusbrolių ar šiaip giminaitį [21, 176]. Vygando Marburgiečio kronika ištis pasiekė mus tik nelabai kruopštaus lotyniško vertimo pavidalu ir tame vertime pasitaiko klaidų – taip pat ir nusakant giminystės

ryšius [11, 198]. Vis dėlto autoritetingieji istorikai neatkreipė dėmesio į faktą, kad XVI a. Prūsijos kronikininkas Kasparas Šiucas, naudodamasis Vygando Marburgiečio kronikos originalu, paliko nedviprasmišką liudijimą: „Vygandas vadina juos [Butautą ir Survilą] jo [Kęstučio] sūnumis“ [11, 239]. Tiesa, pats K. Šiucas, kažkieno suklaidintas, pervadino Butautą Algirdo sūnumi, o Survilą apskritai išbraukė ir pakeitė Karigaila [11, 239]. Tačiau šiuo atveju svarbiausia, kad jo informacija užkerta kelią bet kokioms abejonėms dėl Vygando Marburgiečio kronikos vertimo atitikties originalui šiuo konkrečiu atveju.

O į tai, kad Vygandas Marburgietis mini Survilą tik vieną kartą ir kad kitur (pvz., Hermano Vartbergės kronikoje [6, 100–101]) pateiktuose Butauto pabėgimo pas kryžiuočius aprašymuose Survila visai neminimas, galima atsakyti, kad jaunesnieji Vytauto broliai, lydėję jį į Prūsiją 1382 ir 1390 m., taip pat minimi toli gražu ne kiekvienoje kronikoje [11, 184, 198]. Apie juos sužinome tik iš korespondencijos [5, 2] arba atsitiktinių pastabų [11, 199, 368]. Taigi kryžiuočių kronikininkai nebuvo linkę skirti pernelyg daug dėmesio pagrindinių veikėjų palydovams.

Atsižvelgiant į išdėstytus pastebėjimus, priežasčių abejoti Vygando Marburgiečio informacija apie Survilos kilmę nėra, juolab kad kronikininkas buvo bemaž įvykių amžininkas ir greičiausiai asmeniškai pažinojo Survilos sūnus Tomą ir Joną.

Survilos priklausymą Gediminaičių giminei liudija ir kiti šaltiniai.

Pirmiausia paminėtinas J. Dlugošo pasakojimas apie tai, kad 1336 m. spalio 16 d. Mozūriją užpuolė „Gedimino sūnūs“ Algirdas, Kęstutis, Kaributas, Patrikas, Liubartas, Survila ir Butautas, taip pat rusų kunigaikštis Patrikas, Danilo sūnus [7, 162]. Istoriografijoje pripažįstama, kad apie 1336–1340 m. lietuviai tikrai kariavo su mozūrais (galbūt dėl Palenkės) [3, 62; 13, 354], tad J. Dlugošo pasakojimas vertas dėmesio, juolab kad jis akivaizdžiai buvo perimtas iš kažkokio ankstyvesnio šaltinio.

Jame yra du akivaizdūs neatitikimai: 1) Gedimino sūnūs suplakti su anūkais; 2) Kaributo paminėjimas anachroniškas, nes šis Algirdo sūnus gimė tik XIV a. 6-ajame dešimtmetyje [20, 105]. Vis dėlto istoriografijoje jau bemaž išivyravo nuomonė, kad Kaributo vardą J. Dlugošas įrašė netyčia ir kad iš tikrųjų jis turėjo omenyje Gedimino sūnų Karijotą – vardai panašūs, todėl galėjo būti supainioti [8, 8]. Gedimino sūnų ir anūkų suplakimą į vieną grupę taip pat galima paaiškinti elementariu žodžio „anūkai“ praleidimu. Kadangi kunigaikštis Patrikas Danilovičius griežtai atskiriamas nuo Gediminaičių, manytina, kad J. Dlugošas (ar jo naudoto pirminio šaltinio autorius) Survilą prie valdančiosios dinastijos atstovų

priskyrė sąmoningai ir turbūt neatsitiktinai paminėjo jį greta Butauto.

Kitą bloką sudaro šaltiniai apie vieną iš 1365 m. Prūsijoje viešėjusių ir žygyje į Lietuvą dalyvavusių aukštakilmų Ordino svečių – 11-ąjį Varviko grafą Tomą de Bošaną (*Thomas de Beauchamp*) (1313–1369) [2, 15; 4, 172]. Pasak įvykių metu rašytos Džono iš Redingo ir anonimo 1346–1367 m. kronikos [4, 172], taip pat ir šiek tiek vėlesnių Varviko grafų šeimos pasakojimų [2, 15], Tomas de Bošanas po žygio parsivežė į Angliją „Lietuvos karaliaus sūnų“ su dviem palydovais ir 1366 m. gegužės 19 d. iškilmingai pakrikštijo jį Londone savo vardu. Istoriografijoje pripažįstama, kad Tomo de Bošano krikštasiūniu tapo Tomas Survila, bet atkakliai tvirtinama, kad Lietuvos karaliaus sūnumi jis buvo pavadintas per klaidą [2, 15; 16, 16]. Vis dėlto tokią poziciją akivaizdžiai lemia išankstinis skepticizmas dėl Tomo de Bošano krikštasiūnio aukštos kilmės. O iš tikrųjų reikia turėti omenyje, kad Tomas de Bošanas buvo vienas kilmingiausių ir įtakingiausių tuometinės Anglijos didikų, todėl daug labiau tikėtina, kad jo krikštasiūniu tapo Gediminaitis, t. y. jo paties rangą atitinkantis asmuo.

Gluminti galėtų nebent tai, kad Tomas Survila vadinamas „Lietuvos karaliaus sūnumi“, tačiau ir čia nėra jokios klaidos. Vokiečių ordino kronikininkai lietuvišką „kunigaikščio“ („kunigo“) titulą paprastai versdavo *könig* (lot. *rex*) – pvz., taip Vygandas Marburgietis titulavo Butautą [17, 550], todėl neturėtume stebėtis, kad anglai pasekė šiuo pavyzdžiu. Atitinkamai čia aptariamuose angliškuose šaltiniuose figūruojantis įrašas apie „Lietuvos karaliaus sūnų“ turėtų reikšti „lietuvių kunigaikščio sūnų“, o tai tiksliai atitinka Tomo Survilos statusą.

Žodžiu, Survilos buvimą Kęstučio sūnumi ir (arba) jo Gediminaitišką kilmę liudija du vienas nuo kito nepriklausomi šaltiniai ir viena tarpusavyje susijusių šaltinių grupė. Žinant bendrą nagrinėjamo laikotarpio šaltinių būklę, to turėtų užtekti: juk Butautą Kęstučio sūnumi taip pat pripažįstame tik Hermano Vartbergės kronikos pagrindu [6, 118–119], – J. Dlugošo [7, 162, 384] ir Vygando Marburgiečio [11, 239] pateikiami duomenys apie jo kilmę neaiškūs arba prieštarąingi. Bet jeigu skeptikams įrodymų vis dar nepakaktų, užbėgdami už akių tyrimui, pasakysime, kad, nelaikant Survilos Kęstutaičiu, bus labai sunku paaiškinti kai kurias jo sūnų ir anūko Jono Jonaičio Survilos biografijų detales. Šios detalės papildys įrodymų visumą.

Vis dėlto, prieš pereinant prie jų, reikia aptarti bendrą Survilos ir jo palikuonių gyvenimo kelią, nes, identifikavus Survilos kilmę, iškyla būtinybė tikslinti ne tik Kęstučio giminės genealogiją, bet ir tikrus bendrosios XIV a. Lietuvos istorijos niuansus.

Tęsinys kitame numeryje

Muziejus laikraštyje Nr. 20 (437)

Indas tabakui

2016 metais minime Napoleono Bonaparto (1769–1821) 195-ąsias mirties metines. Napoleonas I kaip karvedys ir politikas XIX a. buvo žinomas visoje Europoje, jos užjūrio valdose ir JAV. Imperatoriaus veikla buvo vertinama prieštarąingai. Vieni, labiau išsilavinę, liberalesnių pažiūrų asmenys laikė Bonapartą naujosios veningos Europos, kurioje konstitucinėmis priemonėmis šalinamos feodalizmo atgyvenos, įvestas šiuolaikinis civilinis kodeksas, užtikrintos spaudos ir žodžio laisvės, kūrėju. Kiti – Napoleoną vadino negailestingu užkariautoju, šalinančiu šimtametes tradicijas turėjusias teisėtas dinastijas, niveliuojančiu užimtų šalių tautinį savitumą ir gobšiu engėju.

Indą tabakui su dangčiu Trakų istorijos muziejus įsigijo 2015 metais. Ekspонатas 195 mm aukščio, porcelianinis, puoštas polichromine tapyba. Dirbinys pagamintas XIX a. pirmoje pusėje, Vokietijos, Saksonijos, Meiseno porceliano manufaktūroje. Indo dugne manufaktūros ženklas – dvi poros aukso spalvos sukryžiuotų kardų, jų suformuotame rombe meistro inicialai – JD. Indas tikėtina užsakytas ir pagamintas Napoleono Bonaparto gerbėjų – tą liudija jo dekoras. Indo sienelėje aukso spalvos Napoleono monograma – raidė N, apjuosta dviem sukryžiuotom šakelėm, aukso spalvos apvada viršuje ir apačioje. Tačiau pagrindinis indo deko elementas

Indas tabakui. Vokietija, Meisenas, XIX a. I p. A. Valužio nuotr.

tas yra sienelėje, stačiakampiuose aukso spalvos rėmeliuose, ranka

tapyta scena pagal Mišelio Garnje (Michel Garnier, 1753–1819) paveikslą „Napoleonas Liuceno mūšyje“. Reprodukcijos dešiniame apatiniajame kampe dailininko monograma GARNIER.

Saksonijos elitas, bijodamas agresyvios Prūsijos įtakos, simpatizavo Prancūzijos imperijai. Saksonijos kunigaikštis kiurfiurstas Frydrichas Augustas III Vėtinas (1763–1806) diplomatinį kontaktų ir asmeninių ryšių su Napoleonu I dėka, 1806 m. gavo karaliaus titulą. Indo reprodukcijoje matome Napoleoną I ant balto žirgo, apsuptą raitų karvedžių. Kad tai būtų Liuceno mūšio išvakarės, patvirtina įrašas apatiniajame indo dugne: *Lutzen* (1813).

Liuceno mūšis, įvykęs 1813 m.

balandžio 20 d. Saksonijos žemėje, netoli Leipcigo buvo paskutinis, kurį Napoleonas laimėjo. Po jo, Bonapartas kuriam laikui užsitikrino Saksonijos karalystės kontrolę, o jungtinės Rusijos ir Prūsijos armijos pasitraukė už Elbės. Šiame mūšyje žuvo prūsų generolas Gerhardas Johanas Dovydas fon Šarnhornstas, šiuolaikinėje Vokietijoje laikomas nacionaliniu didvyriu.

Muziejaus įsigytas ekspонатas yra aukšto meninio lygio kūriny, taip pat atspindintis ir ginčus apie Napoleono I Bonaparto asmenybę.

Muziejninkas Saulius Zalys

Lietuvos kultūros paveldas

Klaipėdos jūrinis kultūros paveldas: jo apsaugos ir atgaivinimo bruožai

Algimantas GRAŽULIS, architektas, paveldosaugininkas, Vilnius–Klaipėda

Jūrinio paveldo samprata

Pasaulis susideda iš dviejų dalių – kontinentų (žemynų, sausumos) ir vandens (vandenynų ir jūrų), sudarančių darnią visumą. Šios visumos neatsiejama dalis yra ir antropogeniniai dariniai, struktūros, elementai, jų fragmentai ar liekanos, kurie atspindi žmonijos ir jos kultūros raidą.

Taigi, mums apie tai pernelyg nesusi-maštant, nepastebint akivaizdžių ypatumų ir skirtumų, realiai egzistuoja dvi glaudžiai susijusios, tačiau labai skirtingos ne tik fizi-ne prasme pasaulio dalys – kontinentinė ir jūrinė bei jų kultūros. Todėl neatsitiktinai pa-saulio kultūra irgi skirstoma į kontinentinę ir jūrinę. Būdingas jūrinės kultūros bruožas yra tas, kad ji kur kas atviresnė ir visuomet buvo ir tebėra susijusi su įvairių pasaulio tautų ir valstybių kultūromis, t. y. kosmo-politiškesnė ir dinamiškesnė. Tai ne tik ju-danti architektūra, jūromis bei vandenynais plaukiojanti sala su savita bendruomenine struktūra. Jos dinamiškumas atsispindi dar ir tuo, kad ši kultūra, o kartu ir jos paveldas bei tradicijos neretai labai toli išsiskverbia į žemyninę aplinką. Visame pasaulyje yra žinomi milžiniški jūrų uostai su visa tokio tipo uostams būdinga infrastruktūra. Didžiojoje Britanijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Brazilijoje, Argentinoje, Urugva-juje ir kt. valstybėse, nutolusiose nuo jūros ar vandenyno ne vieną dešimtį ar net šimtą jūrmylių. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje Temzės upe jūriniai laivai plaukioja net iki Tilberio. Brazilijoje Manauso jūrų uostas prie Amazonės intako nutolęs daugiau kaip tūkstančių jūrmylių nuo upės žiočių Atlanto vandenynė. Viduramžiais jūrų uostų siste-mos būta ir Nemune (žr. MLE). Vikingų, olandų ir anglų epochos (teneisižeidžia portugalai ir ispanai) yra trys ypatingo jū-rinio aktyvumo laikotarpiai, kurie suteikė pagreitį civilizacijos raidai. Žinoma, derėtų prisiminti, kad tarp didžiuosius geografinius atradimus padariusių asmenų yra itin daug portugalų jūrininkų.

Iki šiol išlikę jūrinės kultūros kilnojamųjų ir nekilnojamųjų objektų (jų dalys, elemen-tai ar fragmentai), jų sankaupos, dvasinės raiškos, etninės, tradicinės gyvensenos elementai yra vertingi ir sudaro reikšmingą Lietuvos Respublikos kultūros paveldo dalį. Jūrinis paveldas yra Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos, Saugomų teritorijų, Pajūrio juostos įstatymų bei Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos, Europos architektūros paveldo apsaugos, Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencijų, kitų tarptautinių susi-tarimų ir išipareigojimų reglamentavimo bei Tarptautinės jūrų teisės nagrinėjimo objek-

tas. Jūrinį paveldą taip pat reglamentuoja bei jo apsaugai įtaką daro Lietuvos Respublikos Jūros aplinkos apsaugos, Klaipėdos vals-tybinio jūrų uosto (deja, 2002 m. pakeistas nepalankiai paveldo apsaugai) ir Vandens įstatymai bei kiti jūrų teisės aktai. Lietuvos Respublika vis dar nepakankamai įsigilinsi į JTO 1982 m. Jūrų teisės konvencijos ir kitų Tarptautinės jūrų teisės aktų paveldo ap-saugos ir jo tyrimo reikalavimus, siejamus su bendrosiomis jūrų teisės nuostatomis. Vis tik 2006 m. Lietuva ratifikavo 2001 m. UNESCO „Povandeninio kultūros paveldo apsaugos konvenciją“ (*Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage*), kurios nuostatos ir jų įgyvendinimas tiesio-giai siejami su Jūrų teisės konvencija. Tiesa, ratifikavimo procesas vyko stokoiant viešųjų diskusijų, t. y. patylių.

Jūrinis kultūros paveldas turi būti suprantamas nebūtinai tik kaip anksčiau buvęs, su jūra susijęs, o dabar jau praras-tas reiškinys, reliktas ar nekilnojamas ir kilnojamas objektas, kraštovaizdis ar jo dalis bei elementas. Be to, jūrinis kultūros paveldas nebūtinai turi būti po vandeniu, plūduriuoti ant vandens ar būti apsemtas. Jūriniam kultūros paveldui priskirtini ir su jūra susijusio gyvenimo būdo ypatumai, tradicijos. Ar pavyks jį išsaugoti, užtikrinti jo tęstinumą, labai priklausys nuo to, ar jis taps šiuolaikinės jūrinės kultūros integralia dalimi. Taigi kalbu ne tik apie nekilnojamojo kultūros paveldo (objektų, vietų ir vietovių), jo kompleksų ar liekanų išsaugojimą, ko-kybišką tvarkybą ir tausojamąjį naudojimą, bet ir apie tradicinio jūrinio gyvenimo būdo palaikymą, puoselėjimą, gaivinimą, net apie specifinę jūrinę terminiją. Savita Lietuvos pajūrio žvejų terminija labai gerai pateikia-ma akad. prof. Vytauto Gudelio sudarytoje knygoje „Lietuvos pajūrio žvejų marinistikos įvardai“ (Utenos Indra, 2006). Pavyzdžiui, joje yra pateikta, kad jūros žvejų lietuvių vartoti pagrindinių krypčių vėjų vardai iš esmės skiriasi nuo Kuršių marių bei Nemuno deltos žvejų vartotų vėjų vardų. Be to, dauguma jų – apskritai saviti (p. 48, 49).

Jūrinio kultūros paveldo samprata apima tam tikras tradicijas: technines (pvz., laivų statymo technika ir technologijos); menines (dekoratyvinis laivų apipavidali-nimas, jūrinis folkloras); uostamiesčių teri-torijų (urbanistinių struktūrų) planavimo, valdų (istorinių posesijų) formavimo bei užstatymo tradicijas ir ypatumus; pastatų ir įrenginių statybos būdus, tradicijas ir ypatumus ir kt.

Jūrinio kultūros paveldo objektas taip pat yra kultūrinis jūros ir pajūrio kraštovaizdis, jo kompleksai, panoramos ir siluetai. Pavyzdžiui, Kuršių nerijos

Atkurti Lietuvos kurėnai senajame pilies uoste. Algimanto Gražulio nuotr.

kultūrinio kraštovaizdžio kompleksas, jo dalys (**Klaipėdos miesto dalis su Smiltynė, Kopgaliumi**) bei fragmentai yra šimtmečius trukusios žmogaus sąveikos su unikalia jū-rine aplinka rezultatas, t. y., ryškus istoriškai susiformavusios jūrinės kultūros atspindys. Todėl sunku suprasti, kaip valstybės paveldo apskaitoje visiškai ignoruoti tokie paminklai, kaip unikalaus dydžio apsauginės struktūros (apsauginis kopagūbris nuo jūros pusės), kurios pasižymi išsiskiriančia verte istoriniu, meniniu ir estetiniu požiūriais.

Jūrinio kultūros paveldo samprata api-ma visas istorines kultūrinės vertės pajūrio gyvenvietes ar jų dalis bei fragmentus – uos-tamiesčius, pajūrio kurortus, kitus pajūrio miestus, miestelius, žvejų ir kitus kaimus, vienkiemius, viensėdžius, dvarų ir palivar-kų sodybas ar jų fragmentus, liekanas bei archeologines pajūrio vietas.

Antai, daugumos Klaipėdos dvarų kū-rimasis bei vystymasis tiesiogiai priklausė nuo uosto – jie atsirado dėl jo, jų klestėjimas buvo paskatintas jūrų prekybos augimo, kad patenkintų prekių paklausą. Daugelis dvarininkų buvo jūrų pirkliai, Klaipėdos pirklų gildijos nariai, turėję uoste savo sandėlius bei laivus. Jūrų prekyba visuo-met atneša didžiausią pelną, tai jos esminis bruožas. Todėl suprantama, kad tokiuose dvaruose kaupėsi didžiausios lėšos, jie buvo turtingiausi, čia buvo sukauptos didžiausios meno ir istorijos vertybės (*Klaipėdos dvarai*, sud. Kęstutis Demereckas, Klaipėda, 2005). Pavyzdžiui, Špichuto, Gintaro pelkės, Stariš-kės ir kai kurie kiti Klaipėdos dvarai prie pat marių ar jūros, buvo ypač glaudžiai susiję su jūriniais verslais.

Atrenkant bei priskiriant objektus ar reiškinius jūriniam kultūros paveldui, būtina

nustatyti visapusiškas jų sąsajas su jūra ir jos aplinka, abipusį tiesioginį ryšį (sąveiką), t. y. jūros įtaką vienam ar kitam reiškiniui, objektui, net jo atsiradimui, ir objekto ar reiškinio povei-kį ar įtaką jūrai, jos aplinkai, kraštovaizdžiui. Neužmirškime, kad jūrinis paveldas pirmiau-sia sietinas su jūrine kultūra ir gyvenimo būdu. Tačiau **objekto, reiškinio ar tradicijos geografinė situacija ar padėtis jūros atžvilgiu ne visuomet yra tokios atrankos kriterijus**. Kaip pavyzdį jau paminėjau nuo jūros daug jūrmylių nutolusius jūrų uostus. Pabrėžtina, kad paveldo kilmė yra vienas iš kelių pagrin-dinių jo atrankos ir priskyrimo jūrinio paveldo kategorijai kriterijų ir požymių. Be jūros, jos tiesioginės įtakos ir jūrinio gyvenimo būdo vienas ar kitas paveldo objektas nebūtų atsi-radęs. Pavyzdžiui, dykumose, toli nuo jūros kranto, yra aptinkamos senovinių jūrinių laivų liekanos, o Himalajų kalnuose mokslininkai aptiko jūrų gyvūnijos suakmenėjusių liekanų (jūrinis gamtos paveldas).

Taigi galime teigti, kad iki šiol išlikusi 50 metų ir senesnės jūrinės kultūros dalis – kilnojamieji, nekilnojamieji objektai (jų dalys, elementai ar fragmentai), jų kompleksai bei sankaupos, taip pat dvasinės raiškos, etninio ar tradicinio gyvenimo elementai, ne visuomet priklausomai nuo geografinės situacijos jūros atžvilgiu – sudaro Lietuvos Respublikos jūrinį kul-tūros paveldą. Kita vertus, tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys povande-ninio kultūros paveldo apsaugą (Europos Tarybos Rekomendacija Nr. 848, UNESCO Povandeninio kultūros paveldo apsaugos konvencija), apibrėžia 100 metų laikotarpį povandeniniam kultūros paveldui.

Tęsinys kitame numeryje

Muziejus laikraštyje Nr. 19 (436)

Žurnalas „Караимская Жизнь“

XIX a. viduryje studijuoti į Mas-kvą vyko pasiturintys karaimai iš Krymo ir jau 1868 m. mieste susi-formavo karaimų bendruomenė. 1897 m. Maskvoje gyveno 332 ka-raimai, karaimų skaičius Maskvoje tolygiai augo ir 1911 m. jau siekė 500. Atsirado karaimų inteligenti-jos atstovai: gydytojai, inžinieriai, pedagogai, juristai, muzikantai. Be savo profesinės veiklos karaimai aktyviai dalyvavo ir visuomeninė-jė veikloje. Buvo įkurti labdaros fondai, tarp jų ir karaimų studen-tų rėmimo, kuris studentams mo-kėjo nemažas stipendijas. Augant bendruomenei susidarė palankios intelektualinės ir finansinės sąlygos užsiimti švietėjiška veikla, atsirado poreikis leisti periodinį leidinį.

Žurnalas „Караимская Жизнь“ (*Karaimų gyvenimas*) pradėtas leis-ti 1911 m., išėdavo kas keli mėne-

siai, buvo išleista 12 leidinių. Vieno leidinio apimtis siekė 120-130 pus-lapių. Žurnale buvo spausdinami straipsniai, skirti karaimų bendruo-menių veiklai Rusijoje ir kitose ša-lyse apžvelgti. Leidinio vyriausiasis redaktorius – S. Rajeckis, leidėjas – V. Sinani, spausdino P. Riabušins-kio spaustuvė. Straipsnių autoriai tyrinėjo ir karaimų bendruomenių praeitį, ir to meto aktualijas įvai-riais aspektais. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas Krymui, istorinei karaimų tėvynei ir vietovei, kurioje gyveno didžiausia bendruomenės dalis. Pastovūs žurnalo korespon-dentai iš Eupatorijos, Simferopolio, Feodosijos, Bachčisarajaus, Jaltos, Kijevo, Vilniaus, Lucko, Trakų ir kt. siūsdavo pranešimus apie viet-i-nių bendruomenių gyvenimą. Taip pat buvo nagrinėjamos problemos karaimų bendruomenių, gyvenusių

Žurnalas. Караимская жизнь. Maskva, 1911 m. V. Alviko nuotr.

Jeruzalėje, Egipte, Turkijoje. Publi-kacijas apie istoriją, antropologiją, etnografiją ir statistiką susijusių

su karaimais žurnalui teikdavo ne tik karaimų žurnalistai, literatai, mokslininkai ir žymūs visuomenės veikėjai, bet ir žinomi rusų moks-lininkai. Žurnalo redakcija kėlė sau tokius tikslus: rinkti mokslinę in-formaciją apie karaimus, kad leidi-nys ilgainiui galėtų tapti „karaimų enciklopedija“, nušviesti tuometinį karaimų gyvenimą, apjungti visus Rusijos imperijos karaimus į vie-ningą bendruomenę. Straipsniuose buvo gvildenami tautiniai karaimų gyvenimo aspektai, spausdinami vi-suomeninio, ekonominio, religinio ir kultūrinio pobūdžio straipsniai. Žurnalo puslapiuose pasirodydavo ir literatūrinių kūrinių apie kara-imų istoriją ir gyvenimą, liaudies kūrybos pavyzdžiai, humoristinių feljtonų ir eilėraščių. Kiekviena-me leidinyje buvo spausdinamos žinomų karaimų visuomenės vei-

kėjų, mokslinin-kų, menininkų, švietimo atsto-vų biografijos, straipsniai apie aktualias to meto problemas, taip pat atsakymai į skaitytojų užduodamus juridinius klausimus. Atskiras leidinys buvo skirtas Tauridės ir Odesos karaimų vyriausiajam dvasininkui Samue-liui Panpulovui (1831–1911). 1913 m. buvo išleistas specialus leidinys, skirtas pažymėti Romanovų gim-i-nės 300-ąsias metines. Trakų istorijos muziejaus kara-imikos rinkinyje saugomas 1911 m. spalio – lapkričio mėn. žurnalas, ku-riame yra straipsnis apie iškilmingą Vilniaus kenosos pamatų pašventi-nimą 1911 m. spalio 30 d.

S. Šapšalo karaimų tautos muziejaus vedėjas Vidas Alvikas

Lietuvos piligrimystės istorija

Pilgriminė Musninkų bendruomenės „Spindulys“ kelionė Nepriklausomybės Akto signataro kunigo Alfonso Petrulio takais

Eglė DIKČIENĖ, Musninkų miestelio kultūros puoselėtojų bendruomenės „Spindulys“ narė

Šlama šimtamečiai klevai, augantys prie mūrinės Musninkų Švč. Trejybės bažnyčios tvoros. Skamba varpas, kviečiantis Musninkų parapijos tikinčiuosius į šv. Mišias. Ne vienas tikintysis, eidamas į jas, sustoja prie šventoriuje palaidotų kunigų kapų. Čia amžino poilsio atgulė Musninkuose dirbę kunigai: Laurynas Stasiūnas, Kazimieras Pielutis, Leonas Smalinskas. Čia ir kun. Alfonso Petrulio kapas. Jis buvo Nepriklausomybės Akto signataras. Centrinė miestelio aikštė pavadinta jo vardu. 2011 m., Musninkų gimnazijos bendruomenei pageidaujant, gimnazijai buvo suteiktas Nepriklausomybės Akto signataro kun. Alfonso Petrulio vardas. Kasmet Vasario 16-ąją musninkiečiai pagerbia Nepriklausomybės Akto signataro atminimą.

Kun. Alfonsas Petrulis Musninkuose dirbo neilgai. 1928 m. jis buvo paskirtas į Musninkus ir klebonavo čia apie pusę metų. Eidamas laikyti šv. Mišių, užgeso tiesiog prie altoriaus. Kun. Alfonso Petrulio ganytojiškas darbas nebuvo lengvas. Jis daug kartų buvo kilnojamas iš vienos parapijos į kitą, nes, nuvykęs į jam pavestą parapiją, rūpinosi, kad sielovada, kultūrinė ir švietimo veikla vyktų ne tik lenkų, bet ir lietuvių kalba. Dvasiško darbą jis dirbo Bagdonavo filijoje, Joniškėje, Maišiagaloje, Nalibokuose, Marcinkonyse, Pivašiunuose, Paparčiuose.

Paskaityti apie Alfonsą Petrulį ir jo darbus galima internete, literatūrologo Viktoro Alekno biografinėje apybraižoje „Nepriklausomybės akto signataras kun. Alfonsas Petrulis“, dr. Algimanto Liekio knygoje „Signatarai“, kun. Stanislovo Kiškio knygoje „Kristaus pašauktieji“ ir kituose šaltiniuose, tačiau dar įdomiau pabūti tose vietose, kuriose gyveno ir dirbo šis garbingas žmogus, susipažinti su žmonėmis, kuriems taip pat, kaip ir mums, musninkiečiams, rūpi išsaugoti Nepriklausomybės Akto signataro kun. Alfonso Petrulio atminimą. Musninkų miestelio kultūros puoselėtojų bendruomenės „Spindulys“ nariams Helenai Vaicekauskienei ir Leonui Vaicekauskui bei musninkiečiui, Lietuvos istorijos laikraščio „Voruta“ vyriausiajam redaktoriui Juozui Vercinkevičiui kilo mintis pasiūlyti bendruomenės „Spindulys“ nariams pakeliauti Nepriklausomybės Akto signataro kun. Alfonso Petrulio takais. Bendruomenės „Spindulys“ nariai entuziastingai palaikė šį pasiūlymą. Susibūrė darbo grupė, kuri ėmėsi organizacinių kelionės darbų. Buvo nuspręsta į kelionę pakviesti ne tik „Spindulio“, bet ir kitų bendruomenių narius, keliauti dvi dienas, aplankant Paparčius, Trakus, Pivašiūnus, Druskininkus, Liškiavą, Marcinkonis.

Birželio 25 d. rytą (kun. Alfonsas Petrulis mirė 1928 m. birželio 28 d.) keturiasdešimt įvairaus amžiaus kelionės dalyvių (vaikų, tėvų, senelių) susirinko Musninkų Švč. Trejybės bažnyčios šventoriuje prie Nepriklausomybės Akto signataro kun. Alfonso Petrulio kapo. Pagerbė jo atminimą ir kleb. teol. lic. Virginijui Balniui palinkėjus laimingo kelio, išvažiavome.

Pirmiausia sustojome kontempliatyviame Aušrinės Marijos vienuolyne, esančiame Kaišiadorių rajone, Paparčių kaime. Mus maloniai sutiko vieno asketiškiškesnių bei uždariausių vienuolynų Lietuvoje vienuolė. Pakvietusi į svečių kiemėlį, ji papasakojo vienuolyno atsiradimo istoriją. Atsakė į įvairius klausimus. Buvo įdomu sužinoti, kaip sesutės patenka į vienuolyną, kokios regulos laikosi, kaip tvarko savo buitį, bendrauja su žmonėmis, gyvenančiais už vienuolyno sienų. Sesutė kalbėjo apie pašaukimą, santykį su Dievu. Kelionės dalyviai aplankė vienuolyno bažnyčią.

Sustojome prie Šv. vyskupo Stanislovo ir šv. Pranciškaus Asyžiečio bažnyčios, esančios Paparčių kaime. Čia 1927–1928 m. klebonavo Nepriklausomybės Akto signataras kun. Alfonsas Petrulis. Paparčiuose jo atminimui yra pastatytas paminklas.

Užsukome į Guronis, esančius Kaišiadorių rajone, prie Žaslių geležinkelio stoties gyvenvietės. Aplankėme kardinolo Vincento Sladkevičiaus tėviškę. Čia mus pasitiko SJE Eucharistinio Jėzaus seserų kongregacijos vienuolė.

Ji papasakojo vienuolyno atsiradimo istoriją, supažindino su paroda, skirta kardinolui Vincentui Sladkevičiui. Vėliau apžiūrėjome Rožinio slėpinių parke, atidarytame 2006 m. Pasigrožėjome skulptūromis ir freskomis, kurias nutapė dailininkas prof. A. Kmieliauskas. Beje, vienos koplytėlės statybą yra finansavusios mūsų žemietės Marija Aliodija Bareikaitė-Remienė ir jos vienuolė sesuo Irena Margarita Bareikaitė, gyvenančios JAV. Jos šiam kilniam tikslui skyrė 10 000 JAV dolerių.

Užsukome į Trakus. Čia susitikome su kraštiečiu Juozu Vercinkevičiumi – žurnalistu, redaktoriumi, leidėju. Jo vadovaujama leidykla „Voruta“ 1996 m. išleido literatūrologo Viktoro Alekno biografinę apybraižą „Nepriklausomybės akto signataras kun. Alfonsas Petrulis“. Juozas Vercinkevičius pakvietė apsilankyti Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčioje. Papasakojo bažnyčios istoriją, supažindino su meno vertybėmis, esančiomis bažnyčioje. Vėliau visus kelionės dalyvius kraštiečiai pavaišino pietumis – kibiniais, kurie laikomi tautiniu Trakų karaimų paveldu. Papietavę, pusvalandį atsipūtę, suvilgę kojas ežere, keliavome toliau.

Pasiekėme Pivašiūnus. Čia mus svečiai pasitiko Pivašiūnų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų parapijos bažnyčios kleb. dek. mons. Vincas Baublys. Sužinojęs „Spindulio“ bendruomenės narių kelionės tikslą, labai nudžiugo. Monsinjoras sakė, kad per trisdešimt jo kunigavimo metų pirmą kartą tenka bendrauti su bendruomene, kuri domisi savo parapijoje dirbusio kunigo gyvenimu ir veikla, skiria šv. Mišių auką jo atminimui. Klebonas papasakojo Pivašiūnų bažnyčios istoriją, supažindino su meno vertybėmis, esančiomis bažnyčioje. Priminė, kad kun. Alfonsas Petrulis 1911–1927 m. Pivašiunuose dirbo parapijos klebonu. Dirbdamas Pivašiunuose, stengėsi, kad lietuvių kalba būtų vartojama bažnyčioje, rūpinosi atnaujinti lietuviškų poterių kalbą. 1909 m. kartu su vyskupu J. Kukta buvo išrinktas į mišrią komisiją lietuvių ir lenkų ginčams spręsti. Gyvendamas Pivašiunuose, įsteigė „Blaivybės“ ir „Ryto“ draugijas, leido katalikišką laikraštį „Aušra“. 1917 m. buvo išrinktas į Lietuvos Tarybą, 1918 m. tapo Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataru. Klebonas Musninkų bendruomenei „Spindulys“ padovanojo lankstinukų apie kun. Alfonsą Petrulį. Vėliau buvo aukojamos šv. Mišios Nepriklausomybės Akto signataro atminimui. Vienas iš šv. Mišių ministrantų buvo ir musninkietis, kelionės dalyvis Tautvydas Dikčius. Po šv. Mišių kleb. dek. mons. Vincas Baublys piligrimams parodė dar kun. Alfonso Petrulio statytą ir dabar restauruotą kleboniją, papasakojo parapijos istoriją. Pakvietė pasižiūrėti filmo apie Dievo tarną arkivyskupą Teofilijū Matulionį. Priminė, kad vykstą beatifikacijos procesas, kuriuo siekiama Teofilijū Matulionį paskelbti palaimintuoju. Atsiveikinę su kleb. dek. mons. Vincu Baubliu, keliavome toliau.

Naktį praleidome Druskininkuose – viename gražiausių Lietuvos kurortų. Išvarginti didelių vasaros karščių, džiaugėmės Druskininkų ežero gaiva, grožėjomės Dainuojančiu fontanu, Druskininkų miesto gėlynais.

Antra kelionės diena buvo taip pat įdomi. Nors vargino dideli karščiai (termometro stulpelis rodė aukščiausią padalą), numatyto kelionės maršruto nekeitėme.

Užsukome į netoli Druskininkų esantį Antano Česnulio skulptūrų ir poilsio parką. Mus pasitiko sodybos šeimininkas – vienas geriausių Džūkijos skulptorių. Jis papasakojo sodybos įkūrimo istoriją. Ekskursiją po sodybą pradėjo Rūpintojėlių siena. Vedė Ratnyčėlės upelio krantu ir aiškino sodyboje esančių medžio drožinių ir kompozicijų prasmę. Keliautojai, lipdami į kieme stovinčio, paties šeimininko surešto vėjo malūno ketvirtą aukštą, apžiūrėjo drožinių ekspoziciją. Neliko nei vieno abejingo žmogaus ir medžio draugystei. Atsigaivinę šaltu Jaunystės šaltinio vandeniu (skulptorius sakė, kad, atsigėręs iš šio šaltinio, atjaunėji), patraukėme toliau.

Kelias vingiavo Liškiavos link. Sustojome prie Liškiavos vienuolyno ansamblio. Gidė pakvietė į restauruotą XVII a. Švč. Trejybės bažnyčią, supažindino su jos architektūra,

Pilgrimai su Pivašiūnų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios kleb. dek. mons. Vincu Baubliu

Musninkų pilgrimai Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčioje

papasakojo Liškiavos miestelio ir bažnyčios atsiradimo istoriją, parodė bažnyčioje esančias meno vertybes, pasiūlė nusileisti į bažnyčios rūsius, kur yra saugomi išlikę XVIII a. vienuolių dominikonų palaikai bei įrengta XVII–XVIII a. liturginio paveldo ekspozicija. Pasivaikščioję po Liškiavos vienuolyno ansamblio teritoriją, keliavome toliau.

Atsigaivinti sustojome Merkinėje. Vieni, sėdėdami pavėsyje, žvelgė į didingą piliakalnį, kiti maudėsi Nemune, tretį panorą pasižiūrėti, kaip atrodo Merkinės miestelis.

Autobusas sustojo prie Marcinkonių bažnyčios. Čia 1908 m. Vilniaus vyskupas perkėlė kun. Alfonsą Petrulį. Piligrimus pasitiko Marcinkonių bendruomenės narė dr. Onutė Grigaitė. Ji palydėjo mus į Šv. apaštalų Simono ir Judo Tado bažnyčią, supažindino su kleb. Pavel Paukšto. Dr. Onutė Grigaitė papasakojo apie bažnyčią. Ji sakė, kad, dirbdamas Marcinkonyse, kun. Alfonsas Petrulis 1910–1911 m. bažnyčią suremontavo, bažnyčia įsigijo Jono Garalevičiaus pagamintus vargonus. Buvo me pakviesti apžiūrėti senąją kleboniją, kuri, tikėtina, nelabai pasikeitė nuo tų laikų, kai Marcinkonyse klebonu dirbo kun. A. Petrulis. Dalijomės žiniomis apie Nepriklausomybės Akto signatarą. Dr. Onutė Grigaitė palydėjo mus į svečių kaimo turizmo sodybą. Gera buvo klausytis sodybos šeimininkės sodrios džūkios kalbos, ragauti jos keptų grikių „babkų“, bandelių su įvairiausiais įdariais, skanauti rūgštinių sriubos su duona, kepta ant ajerų, atsigaivinti duonos gira.

Pasistiprinę keliavome toliau. Marcinkonių bendruomenės narė dr. Onutė Grigaitė lydėdavo mus pušynais iki Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato. Ji sakė, kad 1993 m., Lietuvai prisijungus prie Ramsaro Konvencijos, Čepkeliai buvo įtraukti į tarptautinę reikšmę turinčių Pelkinių vietovių sąrašą. Čepkelių rezervatas taip pat yra „Natura 2000“ teritorija – Europos Sąjungos saugomų teritorijų tinklo dalis. Šis tinklas skirtas retų bei nykstančių

rūšių ir buveinių apsaugai, kurios svarbios visos Europos biologinei įvairovei. Pasiekę Čepkelių raisto apžvalgos aikštelę, iš aukštai pamatėme raisto platybes. Eidami pažintiniu taku, sužinojome, kaip susiformuoja raistas, kas jame auga, gyvena, kokių gydomųjų savybių turi raisto durpės. Gamtos mokslų dr. Onutė Grigaitė ne tik pasakojo, bet ir rodė, kur auga kiminai, kaip atrodo vaivoriai, girtuoklės ir viržiai, kaip skruzdžių liūtas tyko aukos. Kelionės dalyviams padovanojo vilkiuko pėdele – spaudą ant rankos, daug lankstinukų, laikraščių, kuriuos leidžia Džūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija.

Grįžę į Marcinkonis, padėkojome už svečių priėmimą, idomią ekskursiją po Čepkelių valstybinį gamtinį rezervatą. Sutarėme, kad prasidėjusi dviejų bendruomenių draugystės tėtis, nes mus vienija bendros mintys, idėjos. Marcinkoniškiams patiko idėja keliauti Nepriklausomybės Akto signataro kun. Alfonso Petrulio takais. Rudenio Marcinkonių bendruomenė taip pat norėtų organizuoti kelionę, aplankyti Musninkus. Pasivaišinę kava ir atsigaivinę šaltu šulinio vandeniu, atsiveikino me ir pasukome namų link.

Važiavome namo pavargę (sekmadienį Džūkijoje buvo pasiektas karščio rekordas), tačiau vos tik autobusas pervažiavo Širvintų rajono ribą, autobuso gale sėdintieji uždainavo: „Žemėj Lietuvos ažuolai žaliuos...“ Taip, tikrai Lietuvoje ažuolai, žaliuos, jei bus iniciatyvių, darbščių, pareigingų žmonių, dirbančių Lietuvos labui. Tokių, koks buvo Nepriklausomybės Akto signataras kun. Alfonsas Petrulis.

Už turiningą kelionę „Nepriklausomybės Akto signataro kun. Alfonso Petrulio takais“ kelionės dalyviai dėkingi bendruomenei „Spindulys“, rėmėjams: Marijai Aliodijai Bareikaitė-Remienei, Juozui Vercinkevičiui, Marcinkonių kaimo bendruomenei.

Juozas Vercinkevičius nuotr.

Nr. 7 (16) Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms 2016 m. liepa

Lietuvos šaulių sąjunga

Pietryčių Lietuvos jaunimo stovykla Dzūkijoje

Tomas BAGDANAVIČIUS, Šalčininkų 1011-osios kuopos būrio vadas

Š. m. birželio 20–26 d. Kalesninkuose (Šalčininkų r.) buvo įsikūrusi I pakopos ugdymo jaunųjų šaulių stovykla, vadovaujama Karaliaus Mindaugo šaulių 10-osios rinktinės vado mjr. Mindaugo Miliaus.

Stovyklautojai bei instruktoriai ėmė rinktis birželio 20-osios rytą. Daugumą sudarė Šalčininkų 1011-osios kuopos jaunieji šauliai. Tarp susirinkusiųjų buvo malonu matyti gana daug vilniečių: Vilniaus Antakalnio, A. Vienuolio bei S. Kovalevskajos progimnazijų jaunuosius šaulius, atstovaujančius Šalčininkų kuopai, kurių mažiausieji (9–10 m.) – Baltupių progimnazijos kandidatai į jaunuosius šaulius. Taip pat buvo dalyvių iš Vilniaus r. Paberžės „Verdenės“ gimnazijos, daugelio Šalčininkų ir Vilniaus rajono mokyklų bei kitų būrelių. Be to, prie jų prisijungė ir jaunieji policijos rėmėjai. Į stovyklą atvyko Lietuvos šaulių sąjungos (toliau – LŠS) vadas ats. plk. lt. Liudas Gumbinas.

Atidarant stovyklą buvo pakeltos vėliavos, sugiedotas Lietuvos himnas, šventinės kalbas sakė Seimo narys Rytas Kupčinskas, „Vilnios“ draugijos pirmininkas habil. dr. Kazimieras Garš-

va, o itin įkvepiantį bei nuotaikingą žodį tarė Lietuvos šaulių sąjungos (LŠS) vado pavaduotojas ats. plk. lt. Gintautas Zaura. Vėliau kiekvienam būriui buvo priskirti instruktoriai, supažindinę su vidaus tvarka. Džiugu, kad stovyklos rengėjai pasirūpino jaunųjų šaulių gerove: pastatė lauko tualetus bei įrengė modernius dušus.

Stovyklautojai parodė savo profesionalumą rikiuojantis, išmoko daug sveikos gyvensenos ypatumų, varžėsi kliūčių ruože, mokėsi LŠS istorijos, kovinės savignyos pratimų bei dainavo daug patriotinių dainų.

Šiuo metu jauniems šauliams stovykloje netrūksta įdomių potyrių. Dienomis dažnai vyksta šratasvydžio varžybos, o vakarus praskaidrina įdomi bei įspūdingų kupina veikla. Stovyklautojai taip pat gėrėsi juos supančia aplinka: ošiančiomis pušimis, čiulbančiais paukščiais, lankose ganomomis karvėmis bei kitais kvapą gniaužiančiais vaizdais.

Redagavo ats. vyr. lt. dr. Vidmantas KUPREVIČIUS, Vilniaus Baltupių progimnazijos jaunųjų šaulių būrelio vadovas

Stovyklautojų ir instruktorių rikiuotė per stovyklos atidarymo iškilmes. Sveikinimo kalbą sakė Lietuvos šaulių sąjungos vado pavaduotojas ats. plk. lt. Gintautas Zaura. Tomo Bagdanavičiaus nuotr.

Rytų Lietuvos mokyklos

Laikas bėga, bet praeitis išlieka

Jolanta NOVOPAŠINIENĖ, Vilniaus r. Juodšilių „Šilo“ gimnazijos lietuvių kalbos vyr. mokytoja, skyriaus vedėja,

Edita KAZAKEVIČIŪTĖ-ETLIOGLU, Vilniaus r. Marijampolio Meilės Lukšienės gimnazijos lietuvių kalbos mokytoja metodininkė

Ankstyvą 2016 m. pavasarį Juodšilių „Šilo“ gimnazijos lietuvių kalbos mokytojos Jolanta Novopašininė ir Jolanta Gumbrevičienė bei jų gimnazistai, mėgstantys pakeliauti po Lietuvą, dalijosi išpuodžiais apie buvusias keliones bei planavo, kur būtų galima šiais metais pakelti sparnus, kurį Lietuvos kampelių aplankyti. Bediskutuojant ir besiginčijant iškilo klausimas, ką mokiniai žino apie gimtuosius Juodšilius, apie šalia esančius kaimus, kaimelius, gyvenvietes, miestelius? Pasirodo, ne kažin ką... Tuomet mokytojoms ir kilo idėja vykdyti projektą „Pažinkime savo kraštą“ ir taip susipažinti ne tik su Juodšiliais, bet ir su šalia esančių gyvenviečių istorija, o kad būtų linksmiau ir įdomiau, buvo nuspręsta pasiūlyti dalyvauti šiame projekte Vilniaus r. Marijampolio M. Lukšienės ir Šalčininkų r. Turgelių P. K. Bžostovskio gimnazijoms, kurios mielai sutiko tapti projekto dalyvėmis.

Balandį ir gegužę visų trijų gimnazijų mokytojai bei gimnazinių klasių mokiniai aktyviai įsitraukė į bendrą projektą „Pažinkime savo kraštą“, kurio pagrindinis tikslas – ugdyti jaunimo norą pažinti gimtojo rajono ir apylinkių istoriją, suvokti dvasines ir kultūrinės vertybes, rengti bendras edukacines veiklas, ugdant mokinių toleranciją kitų tautų kultūrai, skatinti mokyklų bendruomenių bendradarbiavimą pažįstant Lietuvos kraštą, tradicijas ir papročius. Mokiniai turėjo surinkti duomenis apie savo gyvenvietės istorinius įvykius bei žymius, garsius žmones, gyvenusius ar gyvenančius joje, paruošti informatyvią gimtąją kraštą reprezentuojančią medžiagą ir ją susitikimų metu pristatyti projekto dalyviams.

Pirmasis susitikimas vyko gegužės 12 d. Marijampolio M. Lukšienės gimnazijoje, vadovaujamoje Jūratės Adrijos Šidlauskienės. Svečius pasitiko džiugiai nusiteikę gimnazistai bei mokytojos Edita Kazakevičiūtė-Etlioglu (lietuvių kalbos mokytoja metodininkė), Tatjana Paškel (technologijų mokytoja metodininkė) bei Regina Garpuškinienė (informacinių technologijų mokytoja metodininkė). Svečiams buvo parodyti nufilmuoti sužetai apie gimnazijos kieme pastatytus klotyptulpus, Velnio akmenį, žymius Marijampolio kaime gimusius žmones, taip pat daug dėmesio skirta gimnazijos pristatymui, nes drąsiai galima sakyti, kad šiame kaime mokykla yra kultūros centras. Apsilankyta ir švietimo draugijos „Rytas“ raidos muziejuje, kurio direktorius Algimantas Masaitis

Projekto dalyviai aplankė Juodšilių Palaimintojo Mykolo Sopočkos bažnyčią

mokiniais ne tik papasakojo apie muziejaus įkūrimą, bet ir priminė svarbiausius Lietuvos istorijos faktus, susijusius su valstybingumo ir tautiškumo išsaugojimu. Pasivaikščioję po kaimo apylinkes, gimnazijoje pasivaikšinėjo šeimininkų vaišėmis, projekto dalyviai atsisveikino iki rytojaus.

Gegužės 13 d. Turgelių P. K. Bžostovskio gimnazijoje, vadovaujamoje Lucijos Jurgelevič, įvyko antrasis susitikimas. Mokiniai, vadovaujami šios mokyklos lietuvių kalbos vyr. mokytojų Jurgitos Tarasevičienės ir Dianos Jelmakaitės, pristatė ir aprodė savo gimnaziją, visus pakvietė į gimnazijos kieme šurmuliuojančią senas tradicijas menančią muge, kur buvo galima išgyti skanėstų, rankdarbių ir kitų mokinių darbų. Projekto dalyviai buvo pakviesti pasivažinėti po Turgelių apylinkes, kurios garsėja savo istorija. Buvo apžiūrėta Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčia, apsilankyta Turgelių piliakalnyje, Tabariškėse (Anos Krepštul muziejuje), daug sužinota apie Paulavos (Pavlovo) Respubliką, kitados įkurtą Turgelių klebono Povilo Ksaverio Bžostovskio iniciatyva. Svečiai su šeimininkais atsisveikino po ekskursijos Jašiūnų dvare.

Trečiasis, apibendrinamasis, susitikimas įvyko gegužės 31 d. Juodšilių „Šilo“ gim-

namo bendruomenė. Buvo ne tik aplankyta Palaimintojo Mykolo Sopočkos bažnyčia, kuri buvo tik šiais metais konsekruota, bet ir papasakota detektyvinio romano verta paties M. Sopočkos atsiradimo Juodšiliuose istorija. Gimnazistai daug sužinojo ir svečiams pasakojo apie šv. Uršulės Leduchovskos bei jos bendraminčių vienuolių veiklą, aplankė jų amžino poilsio vietas kapinaitėse, pasivaikščiojo po Juodšilių kaimą ir apžiūrėjo iki šiol išlikusią buvusią kleboniją, našlaičių namus, vienuolyną, kuriame dabar veikia Šv. Uršulės Leduchovskos gimnazija. Sugrįžę į gimnaziją, projekto dalyviai apibendrino visus tris susitikimus, pasidžiaugė, kad projektas leido pažinti ne tik svetimas, bet ir savas apylinkes, sužinoti daug naujo apie gimtinės istoriją, susidraugauti su projekte dalyvavusių mokyklų gimnazistais. Džiugu, kad mokiniams patiko, tad jie projekte norėtų dalyvauti ir kitais metais, norėtų plėsti savo akiratį ir visų pirma pažinti šalia esančias apylinkes, o jau po to keliauti po labiau nutolusias Lietuvos vietas ir svečias šalis.

Galima pasidžiaugti gražiu visų trijų gimnazijų mokytojų, projekto sumanytojų, organizatorių ir vykdytojų, bendradarbiavimu ir mokinių kūrybiškumu bei noru pažinti savo gimtinę.

Ringailės Svirnelytės ir Jolantos Gumbrevičienės nuotr.

Projektą „Pažinkime gimtąjį kraštą“ vykdžiusios mokytojos (iš kairės: J. Tarasevičienė, D. Jelmakaitė, J. Novopašininė, A. Masaitis, E. Kazakevičiūtė-Etlioglu, R. Garpuškinienė, J. Gumbrevičienė) lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ raidos muziejuje su draugijos pirmininku A. Masaičiu

* Puslapij parengė Lietuvos edukologijos universiteto Lituanistikos fakulteto IV kurso studentė Giedrė Namikaitė

Nr. 7 (16) Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms 2016 m. liepa

Rytų Lietuvos mokyklos

Kraštotylinė stovykla Turgeliuose

Jolanta LAZDAUSKIENĖ, Turgelių „Aistuvos“ gimnazijos istorijos mokytoja metodininkė

Jau trečius metus Turgelių „Aistuvos“ gimnazijos moksleiviai dalyvauja tęstinia-me projekte „Vilnios kraštas – 2016“, kurį organizuoja VŠĮ Trakų švietimo centras.

Šių metų kraštotylinės stovyklos pavadinimas buvo „Ką šneka upė?“. Jai vadovavo gimnazijos istorijos mokytoja metodininkė Jolanta Lazdauskienė ir pradininių klasių vyr. mokytoja Donata Bartasevičienė. Numatytas veiklas įgyvendinti padėjo gausus mokytojų būrys chemijos vyr. mokytoja Olga Dikšė, geografijos vyr. mokytoja Božena Maciulevičienė, lietuvių kalbos vyr. mokytoja Irina Gimžūnienė, lietuvių kalbos mokytoja Jurgita Venienė, dailės mokytoja Lena Chvičija, technologijų vyr. mokytojas Aurimas Lingė, tikybos mokytoja Ana Jasiukevič, socialinė pedagogė Aurelija Jančioraitė.

Turgelių kaimą, kuriame įsikūrusi gimnazija, juosia viena gražiausių Lietuvos upių – Merkys. Vaizdingi upės krantai, šalia stūkstantis piliakalnis, kaimai, sodybos, žmonės mums daug ką gali papasakoti. Tik reikia prakalbinti upę...

Kiekviename vandens telkinyje gausu augalų ir gyvūnų. Deja, nemažai upių, ežerų ir upelių užteršti fabrikų, žemės ūkio nuotekomis, buitinėmis atliekomis. Stovyklos dalyviai kartu su biologijos ir chemijos vyr. mokytoja Olga Dikšė atliko tiriamąjį darbą – domėjosi augmenijos įvairove bei tyrė vandens užterštumą.

Kartu su geografijos vyr. mokytoja Božena Maciulevičiene mokiniai aiškinosi, kodėl upė

Pleneras su dailės mokytoja Lena Chvičija: „... upė neturi vienos spalvos...“

teka vingiais, matavo upės srovės greitį, plotį ir gylį, vandens temperatūrą, atsakė į klausimą, kodėl upės vanduo ardo krantus. Kaip medžius maitina šaknys, taip upės maitina jų intakai, kurie prasideda iš mažų upokšnių ir po truputį virsta upeliais. Mokiniai sužinojo ir Merkio intakų pavadinimus.

Nėra tokios upės, kuri nebūtų apdairuota poetų, apie kurią liaudies atmintyje nebūtų išlikę legendų ir padavimų... Kartu su gimnazijos lietuvių kalbos vyr. mokytoja

Irina Gimžūnienė ir lietuvių kalbos mokytoja Jurgita Venienė stovyklautojai rinko literatūrinę medžiagą apie Merkį ir jo intakus, kūrė eilėraščius, kalbino vietos gyventojus ir domėjosi, ką jiems reiškia gyvenimas prie Merkio upės.

Dailės mokytoja Lena Chvičija savo pasakojimais apie nenusakomą gausybę gamtoje vyraujančių spalvų, atspalvių uždegė mokinius ir paskatino piešti Merkio upę. Puikūs stovyklautojų darbai!

O kaip orientuotis prie upės? Buvo surengtas 5 km skautų orientacinis žygis Merkio upės pakrantėmis. Žygio vadovė, Lietuvos skautijos jūrų skautė, gimnazijos istorijos mokytoja metodininkė Jolanta Lazdauskienė, kuriai talkino gimnazijos socialinė pedagogė Aurelija Jančioraitė, sukūrė žygio planą su užduotimis. Užduotis greičiau įvykdžiusios komandos dar spėjo padaryti „gerą darbą“ ir sutvarkyti Merkio upės pakrantes. Laukė ir staigmena. Baigiantis žygiui netrūko ir nemalonių nutikimų: iš mūsų akiračio dingo vadovė Jolanta, kuriai reikėjo pristatyti rastus „lobius“, „susižeidę“ komandų vadai, kuriems reikėjo „gelbėti gyvybę“. Tačiau žygeiviai išsiskuto iš keblios situacijos – vadovę surado, komandų vadų gyvybės išgelbėjo. Taigi, galime džiaugtis, nes visi liko gyvi ir sveiki.

Daug tirta, kurta, piešta, mokytasi orientuotis gamtoje... O kaip visa tai parodyti? Bendru stovyklautojų susitarimu, pasitelkus ir pagalbą technologijų vyr. mokytoją Aurimą Lingę ir tikybos mokytoją Ana Jasiukevič, buvo padaryti standai, į kuriuos sudėta visa surinkta medžiaga. Pavyko puikiai!

Paskutinę stovyklos dieną aptarta, kas pavyko, kas buvo sunku, ką reikėtų keisti ir daryti kitaip. Diskusijos, stovyklos akimirksnių prisiminimai persikėlė į gimnazijos kiemą, kuriame sukurtas stovyklos uždarymo laužas. Nuoširdi padėka visiems stovyklautojams ir kolegoms už ilgai atmintyje išliksiančios savaitės išpūdžius.

Jolantos Lazdauskienės nuotr.

Lietuvos menininkai

Garsiam, bet primirštam Kajetonui pašvęstos dienos

Raimondas GUOBIS, kraštotylininkas, muziejininkas, Svėdasai

Birželio pradžioje Kunigiškiuose, senoje senoje, langinėmis papuoštoje, didžiulių klėčių paslaptimis žavinčioje, šimtamečių medžių apsuptoje Rūtos Stanevičienės sodyboje vyko Svėdasų krašto moksleivių trijų dienų dailės bei kraštotylinės stovykla, skirta prieš 140 metų pačioje liepos pabaigoje, 27-ąją, šiame kaime gimusiam dailininkui Kajetonui Sklėriui (1876–1932) atminti. Juk jis beveik pamirštas lietuviškosios akvarelės pradininkas bei neapalėntas meistras, skulptorius, visuomenininkas, diplomatas, principingas mokytojas, Kauno meno mokyklos direktorius, kuris už nedorą elgesį iš ten išgrūdė net patį Petrą Cvirką...

Susirinkę pas Rūtą, susipažinome, pasikalbėjome apie K. Sklėrių, aptarėme stovyklavimo taisykles, kartu su dailės mokytoja Kristina Striukienė aštuonių mergaičių pulkelį pirmosios dienos, skirtos Kajetonui, keliais išvedėme. Susipažinome su kūrėjo gimtojo kaimo įdomybėmis, gėrėjomės medžiais milžinais, grafiškai piešiniais išmargintomis sienomis, buvusios aštuonmetės mokyklos pastatais, be to, užsukome net į vietinę parduotuvę pasikalbėti su pardavėja Zita. Kapinėse gėrėjomės trijų smailių karūnų stūksančiais vartais, prie laisvės varpinės bokšto prisiminėme pokario Lietuvos partizanų, pasisėmėme žavinčios ir padrašančios kovų už laisvę dvasios. Visi drauge gėrėjomės plačioje, debesų kamuo-liais nubarstyto dangaus apgaubtoje pievoje, besiganančiais žirgais. Vėliau ėjome per kalvelę ir pasiekėme garsųjį Malaišių kaimą. Gėrėjomės kupolu, pūpsančia šimtamete liepa ir jos atžalėlėmis, suskeldėjusia griukio lauko žeme bei senosios *ūlyčios* senais medžiais, trobomis, o ypač Grižių gyvenimu. Šalia Juozo Tumo-Vaižganto gimtinės sodelio buvo pastatytas paminklas, pasodintas Vaižganto ažuolas bei pastatyti kūrinių „Dėdės ir dėdienės“ herojus įamžinantys vartai.

Kelias valandas maloniai piešėme, o vėliau žygiavome į Rūtos namus – jaukų mūsų prieglobstį. Visas stovyklos dienas maitino Svėdasų kavinės „Pas Gedą“ bičiuliai. Kasdien vis ką nors naujo pasiūlydavo, pavyzdžiui, kotletukus, kugelį, košę, gardžią sriubą. Be to, dar mūsų dieną praskaidrindavo Lauros šypsena, užstalės pokalbiai, pamokymai ir jausmas, kad čia esame tarsi šeima – mūsų esti dvylika, beveik tiek, kiek Ciprijono Sklėriaus namuose. Buvo gausi ir vieninga šeima.

Atlikta kaimo gyventojų apklausa atskleidė, kad, nors ir rusenanti, tačiau K. Sklėriaus atmintis dar gyva. Remiantis apklausos duomenimis, beveik visi apklaustieji (jų buvo trisdešimt) nežinojo, kas yra K. Sklėrius. Dauguma savo žinojimą tepatvirtino vienu žodeliu „girdėjau“, o tik trys sodiečiai mums atskleidė šiek tiek daugiau informacijos apie K. Sklėrių. Taigi, gaivinom atmintį, skatinom pažinimą bei išsiaiškinom, kur buvo gimtoji dailininko sodyba.

Kai susipažinome su ekspozicija senoje Kunigiškių mokykloje-muziejuje, kalbėjome su patyrusiais dailininkais Pranciškumi Gerliku ir Irina Gudoniene.

Piliakalnio dienos rytas buvo skirtas apylinkių pažinimui. Nukeliavome į Savičiūnų dvarą ir ten pamatėme baltomis kolonomis paremtus rūmus, vienišus kryžius, begriūnančias klėtis, senuosius plytų, akmenų bei mūro tvartus, „Salyklinę sodžialką“. Nuvykę į Kalniečių kaimą, stebėjome į vieną tiesę susistatytas trobesias, apgailejojome senesniai nupjautą, ilgus metus menusią liepą. Karaliaus Mindaugo raštuose minimas Juodonių piliakalnis snaudė medžių ūksmėje, nuo jo atsivėrė platūs tolai – buvo matomi Malaišiai, Kunigiškiai ir kalvomis bei kloniais nubanguojantis Vaduvų kraštas. Kapinių kraštyje gėrėjomės milžine pušimi. Tik trise ją sugebėjome apjuosti. Kai grįžome, ruošėmės tapyti – pilstėme dažus, rinkomės teptukus,

Dailės bei kraštotylinės stovyklos, skirtos dailininkui Kajetonui Sklėriui atminti, dalyviai lankėsi ir Malaišiuose. Pirmoje eilėje (iš dešinės) – Svėdasų Juozo Tumo-Vaižganto gimnazijos dailės mokytoja Kristina Striukienė, Justina ir Kotryna. Antroje eilėje (iš dešinės) – Tautvilė, Greta, Aušra, Vaida, Agnė, Gintarė

ant stovų statėme drobes, o vėliau ėmėme tapyti nuostabius vaizdus. Senoji sodybos gryčia virto dirbtuvėmis. Piešimas ant drobės aštuonioms mergaitėms, buvusioms stovykloje, buvo nauja bei išties įdomi patirtis.

Galime drąsiai pasidžiaugti stovyklos „derliumi“ – spalvingų bei originalių nupatytų paveikslų parodos atidarymu, pasakaita apie dailininką K. Sklėrių, jo paveikslų reprodukcijų peržiūrėjimą ir kt. Stovyklos uždarymo šventę vainikavo akardeonu,

fleita ir gitara grojančių bei dainuojančių Renatos Buzėnaitės, kilusios ir Kunigiškių, ir Audronės Misiukaitės koncertas. Valgydami pyragą, šnekučiavomės bei visi jausmingai atsisveikinome.

Geri darbai mus suvienys dar ne vieną kartą. Kaip nuostabu suvokti, kad Lietuvoje auga ištis aktyvus bei mokantis puikiai bendradarbiauti, bičiuliautis jaunimas!

Autoriaus nuotr.

Iškilmingai atidengtas paminklas Lietuvos laisvės gynėjams

Atkelta iš 1 p.

pajėgos. Vėliau iškilminga eiseną, lydimą to paties orkestro, drauge su rajono meru Henriku Šiaudiniu, kultūros ministro Šarūno Biručio šeima, Krašto apsaugos savanorių pajėgų Didžiosios Kovos apygardos 8-osios rinktinės vadu majoru Renatu Spėčiumi, Lietuvai pagražinti draugijos nariais bei kitais garbiais svečiais iš visos Lietuvos susibūrė prie akmens. Paminklo pastatymo iniciatorė Birutė Raginytė-Žemaitienė praskleidė Nalšios žemės istorijos šydą, visiems primindama, kokia svarbi yra meilė artimam ir savo tėvynei.

Šventinės Mišios

Birželio 26-osios rytą sugužėjo gausybė šalies patriotų į Naujojo Daugėlišio Šv. Joakimo ir Onos bažnyčią, kur šv. Mišias už Lietuvos laisvės gynėjus Kazį Abaravičių bei Nikodemą Abaravičių, kun. Krištapą Abaravičių ir jų gimines bei artimuosius auکوjo lietuvių puoselėtojas, Dūkšto parapijos adm. kun. Sigitas Grigas. „Krikščionių pašaukimas yra pašaukimas į laisvę, kurią suteikia Kristus. Ši laisvė pasiekiamą per meilę ir tai yra išsivadavimas iš egoizmo. Religinas žmogus savo saugumą ir likimą atiduoda į Dievo rankas. Nė vienas, kuris žvalgosi atgal, į praeitį, netinkami Dievui, netinkami eiti pirmyn. Krikščionis turi atsisakyti praeities su visomis socialinėmis, politinėmis ar kultūrinėmis struktūromis, jeigu visa tai provokuoja mirtį. Jokios nostalgijos praeičiai. Neužtenka pasišvesti Kristui, reikia likti ištikimais mažiems ir dideliems dalykams. Sekdami Kristumi mes neprivalome tapti kunigais ar vienuoliais, mes privalome būti veiklūs krikščionys. Evangelijos skleidėjai nėra „superžmonės“

Birutė Raginytė-Žemaitienė pasakoja apie Abaravičių šeimos vyrų žygdarbius Lietuvai

ar elitas, krikščionis yra tas, kuris ištikimas savo krikšto įžadams. Sekimas Kristumi privalo būti laisvas ir valingas aktas. Kristui nereikia prievartos. Viešpats nesakė: „Pa-keškite vieni kitus“. Ne. Dievas to nesakė. Dievas sakė: „Mylėkite vieni kitus“. Šiandien parapijoje graži šventė. Prisiminsime tuos žmones, kurie troško laisvės, Lietuvos nepriklausomybės visa širdimi ir ėjo tik pirmyn. Mes šiandien žvilgtelėkime į praeitį, nes žmonės mokosi iš praeities. Turėkime vilties, kad ateinančioms kartoms nebereikės kovoti, nebereikės kartoti istorijos iš naujo...“, – sakė parapijos adm. kun. S. Grigas.

Laisvės kovotojai Abaravičiai

Po šv. Mišių, lydimi Lietuvos kariuomenės orkestro ir gausaus savanorių karių būrio, daugėliškėnai ir svečiai iš visos Lietuvos gražia eiseną atžygiavo iki ūkininko Vaidoto Paukštės sodybos, kurioje Birutės Raginytės-Žemaitienės iniciatyva pastatytas paminklinis akmuo.

Būtent šioje sodyboje, kuri prieš daugiau nei pusantro šimto metų besidriekė nuo Radeikiškės iki dabartinio kelio Daugėliškis-Rimšė (kur gyvena Emilija Raginytė-Tunkienė), anksčiau šeiminkavo Marcelė ir Julijonas Abaravičiai, Birutės Raginytės-Žemaitienės močiutės (iš mamos pusės) tėvai. Šiuose namuose gimė ir labiausiai atsidavę Lietuvai kovotojai Kazys ir Nikodemas Abaravičiai. Pirmasis patriotiškumo mokytojas ir šauklys buvo jų dėdė kun. Krištapas Abaravičius. 1905 m. jis išsiuntė juos mokytis į Gardiną miškininkystės, o paskui, nusivežęs į Seinus, tikėjosi Kazį į kunigus prišaukti, tačiau atsakymas buvo vienas: „Dėdžiuk, parapija man per maža, aš kovosiu už Lietuvą. Nepyk, dėdžiuk!“

Kazys ir Nikodemus buvo vieni labiausiai atsidavusių iš 30-ies Švenčionių krašto savanorių. 1918 m. jie iš Naujojo Daugėlišio išvijo caro valdžią ir įsteigė lietuvišką mokyklą. Kiekviena Abaravičių šeimos vyrų diena verta kelių puslapių. Birutė Raginytė-Žemaitienė surinko visą pluoštą įrašų ir dokumentų apie šių žmonių nuveiktus darbus ir pasiekimus: pulkininką Kazį Abaravičių-Abarą (1896–1950), žuvusį Lamos lageryje, šaulių vadą Nikodemą Abaravičių (1898–1947), žuvusį Vorkutoje, kun. Krištapą Abaravičių (1868–1930).

Garbė ir šlovė istorijai

„Džiaugsmas – sočiųjų religija. Jis nepavojingas. Į jį gera žiūrėti – kaip į vaiką, kuris žaidžia gyvenimą. Bet jūs pradėsite gyventi ir kurti tada, kai jus palies skausmas. Gal ne eilėraščius, ne dramas. Pradėsite kurti žmogų. Iš savęs.

Šis akmuo pakeleje kalba apie žmones, kurie kančią pavertę prasminga auka Tėvynės labui. Tai pavyzdys mums visiems, kaip žmonės įvykdė savo pareigą pakviesti tėvynės tam, kam jie buvo mokytį. Karininkai,

Po šv. Mišių Naujojo Daugėlišio Šv. Joakimo ir Onos bažnyčioje Lietuvos kariuomenės orkestro ir savanorių lydimą parapijiečių ir svečių eiseną žygiavo paminklo link

Lietuvos šaulių sąjungos atstovai, kunigai. Man didžiulė garbė kalbėti prie šio paminklo šiems žmonėms. Didžiuojuosi, kad esu Lietuvos Respublikos pilietis ir šių žmonių pradėtų tradicijų tęsėjas“, – susirinkusiems prie paminklinio akmens kalbėjo majoras R. Spėčius.

R. Spėčius Birutei Raginytei-Žemaitienei perdavė Lietuvos kariuomenės vado linkėjimus, papuošdamas juos knyga „Žymiausi Lietuvos mūšiai“ ir linkėdamas, kad ši knyga būtų baigtinė ir šaliai niekada nebektų kartoti istorijos. Taip pat už patriotiškumo puoselėjimą padėkos raštus majoras įteikė Birutei Raginytei-Žemaitienei ir sodybos savininkui Vaidotui Paukštei, kuris pasirūpino ir visais statybos bei aplinkos tvarkymo darbais. Taip pat Naujojo Daugėlišio parapijos kleb. Bernardui Augaičiui, Vidiškių seniūnei Vigaliai Matkėnienei bei Daugėlišio seniūnui Juozui Paukštei.

Dūkšto parapijos adm. kun. S. Grigui pašventinus paminklą, susirinkusieji drauge sukalbėjo vienijančią maldą už tuos, kurie „padėjo savo galvas Tėvynės vardan“. Kun. S. Grigas taip pat perdavė ir popiežiaus Pranciškaus apaštalinis palaiminimus Birutei Raginytei-Žemaitienei bei Vaidotui Paukštei. Tai vienas ypatingiausių žmogaus įvertinimų. Birutė Raginytė-Žemaitienė sakė esanti nuoširdžiai dėkinga kleb. Bernardui Augaičiui,

kurio dėka išrūpinti tokie išskirtiniai popiežiaus Pranciškaus palaiminimai jai ir jos bendraminčiai, pagalbininkui Vaidotui.

Šiose neeilinėse iškilmėse – atviroje istorijos, patriotizmo pamokoje visoms kartoms – kalbėjo ir rajono meras H. Šiaudinis, kultūros ministras Š. Birutis, Lietuvai pagražinti draugijos vadovas Juozas Dingelis, prof. dr. Ona Voverienė, matematikos mokslų prof. Misevičius, Nikodemo Abaravičiaus sūnus Gubertas Abaravičius, Lietuvai pagražinti draugijos Utenos skyriaus nariai bei kiti Birutės Raginytės-Žemaitienės bendražygiai. Dainomis iškilmes papuošė visuomenės veikėjas Rimantas Klimas, dovanodamas partizanų dainų pynę. Meninių kompozicijų parengė ir Naujojo Daugėlišio mokyklos-daugiafunkcio centro moksleiviai bei Vidiškių gimnazijos auklėtiniai.

Visi turėjo ir norėjo dar daug ką pasakyti, tačiau alino karštis bei viliojo garuojanti kareiviška košė. Po iškilmių susirinkusieji tebeturėjo apie ką kalbėtis, tad neskubėjo skirstytis: šnekučiavosi, planavo, dalijosi.

Išiminė R. Klimo renginio metu pasakyti žodžiai, neleidžiantys padėti taško, o kviečiantys tęsti, ieškoti ir atrasti: „Tikra istorija apie partizaninę kovą, manau, dar nėra parašyta.“

Autorės nuotr.

Įteikti apdovanojimai už indėlį į lietuvių saugojimą

Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė Liepos 6-osios – Valstybės dienos – proga už nuopelnus Lietuvai ir už Lietuvos vardo garsinimą pasaulyje valstybės ordinais ir medaliais apdovanojo Lietuvos ir užsienio valstybių piliečius.

Už indėlį į lietuvių saugojimą ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Karininko kryžiumi apdovanoti etnologijos ir tautinių vertybių puoselėtoja Nijolė Balčiūnienė, lietuvių kalbos tarmių tyrinėtojas Kazimieras Garšva ir ilgametis lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ pirmininkas Benediktas Algimantas Masaitis.

„Vorutos“ informacija

Muziejus laikraštyje Nr. 21 (438)

Trakų dvarų kultūros atspindžiai

2016 m. gegužės 18-ąją – pažymint Tarptautinę muziejų dieną – Kretingos muziejuje prasidėjo Muziejų kelias „Dvarų kultūros atspindžiai“. Trakų istorijos muziejus šiame projekte dalyvauja kartu su kitais Dzūkijos regiono muziejais. Renginiai, skirti dvarų kultūrai, Dzūkijos regione vyks liepos 25–rugpjūčio 29 dienomis.

Trakų mieste dvarus turėjo tokie garsūs didikai kaip Grigas Astikas, Mikalojus Radvila II, Mikalojus Radvila Rudasis, Mikalojus Pacas, Jonas Liutauras Chreptavičius, Jonas Bogdanas Sapiega, Petras Valavičius, Jonušas Skuminas Tiškevičius ir kt. Tačiau rašytinių šaltinių fragmentiškumas neleidžia tiksliai pasakyti kur ir kiek XV–XVII a. Trakuose buvo didikų dvarų. Mieste beveik neturime to laikmečio išlikusių dvarų griuvėsių, kadangi dvaro pastatai kaip ir visų miestelių buvo mediniai. Dėl ribotos miestelėnų erdvės nuolatos keitėsi sklypų savininkai, valdų bei jurisdikcijų ribos, užstatymai. Ne daug informacijos suteikia ir archeologi-

niai tyrimai, ypač iš XV amžiaus.

Tik Oginskių dvaro rūmų vieta yra visiškai aiški. Tai bene plačiausiai tyrinėta XVII a. didiko sodyba Trakų mieste. Dvaras priklausė Trakų vaivada Marcinui Aleksandrui Oginskiui (1632–1690). Rūmai aptikti atsitiktinai 1958 m. Karaimų g. 19 ir 21 sklypuose, nedidelėje kalvelėje.

Trakų istorijos muziejaus archeologijos rinkinyje saugoma daugiau nei 10 000 radinių, rastų per dvejus rūmų tyrimų metus. Archeologinė medžiaga atskleidžia, kad XVII a. dvaro buityje buvo naudojamos įvairios paskirties bei kokybės moliniai indai. Tuo tarpu stalo indai išsiskiria puikia kokybe. Šį kartą pristatome dvi XVII a. lėkštes rastas dvarvietėje. Viena jų puošta rusvai ruda ir tamsiai ruda glazūra, lėkštės pakraštys platus, tad jame gausiai išdėstytas šviesiai rudos, žalios glazūros ornamentas – bangelės su taškučiais bei žaliais lapeliais. Antroji lėkštė mažiau puošni. Lėkštės vidinė pusė dengta tamsiai ruda glazūra,

o pakraščiai puošti besikartojančiu baltos glazūros ornamentu – linijomis, taškučiais ir bangelėmis. Lėkštės galėjo būti įsigytos Vilniuje arba iš profesionalių Trakų amatininkų dirbtuvių, kurios buvusios

taip vadinamojoje Užtiltėje – šiaurinėje Trakų miesto dalyje. Oginskių dvarvietės tyrimų metu rasta įvairios paskirties, formos ir ornamentikos indų: keptuvių, taurių, dubenų, miniatiūrinių puodelių.

Lėkštės, rastos Oginskių dvarvietėje Trakuose. XVII a. D. Abramenko nuotr.

Rasta stiklinių taurių kojelių, įvairios paskirties butelių, kelių fragmentų, stalo įrankių, įvairių dekoratyvinių apkalų ir kt. Gausi bei įvairi koklių kolekcija rodo, jog rūmuose stovėjo keliolika koklinių krosnių, puoštų puodyniniais ir plokštiniais kokliais. Atliekant tyrimus rastos bent keturių krosnių buvimo vietos. Didžioji koklių dalis tikriausiai buvo pagaminta Trakuose. Ankstyviausi kokliai datuojami XV–XVI a. Rūmuose XVII a. stovėjo krosnis puošta plokštiniais kokliais su Oginskių giminės herbu bei raidėmis „M O T W“ (*Marcyjan Oginski Trocki Wojewoda*).

Taigi, gausūs ir įdomūs Oginskių dvaro archeologiniai radiniai leidžia pažinti XVII a. materialinę dvaro kultūrą, prisiliesti prie apleisto ir nykstančio dvarų paveldo objektų.

Archeologijos skyriaus vedėjas Ugnius Budvydas

Vasarojantis prezidentas Antanas Smetona

Dainora KANIAVIENĖ, Palanga

Lietuvos Respublikos Prezidentas Antanas Smetona brangino Palangą. O palangiškiai – prezidentą. Atvykstantį vasaroti su žmona, vaikais bei palyda, pirmasis Palangos burmistras, aušrininkas Jonas Šliūpas jį pasitikdavo pagal senąjį paprotį su duona ir druska. Šiandien ši tradicija, tarpukariu turėjusi svarbią reikšmę, yra išlikusi tik per vestuves. Ritualinis pasitikimas buvo skirtas apginti šeiminkus nuo piktų svečių užmačių. Įteikiant svečiams duoną ir druska, reikėdavo šeiminkams patiems paragauti, kad parodytų, jog jie džiaugiasi svečiais ir linki jiems gero. Nuo žilos senovės dalijimasis druska reiškė draugystę ir ištikimybę. Pavyzdžiui, romėnų druskos davimas kiekvienam svečiui – draugystės ženklas. Lietuvoje nuo seno druska po duonos buvo antras pagal reikšmingumą valgis. Tai įrodo ir išlikę posakiai: „Mes suvalgėm pūdą druskos.“ Taigi, A. Smetonos sutiktuvis su duona ir druska yra senos bendraeuropinės tradicijos atgarsis, kuris simbolizuoja ištikimybę, atvirumą, draugystę ir gero linkėjimą.

Apie Lietuvos Respublikos Prezidento A. Smetonos atvykimą būdavo žinoma gerokai iš anksto, nes pagal tarpukario tradiciją aukščiausias pareigas užimančių inteligentų atostogų grafikas buvo skelbiamas viešai, nurodant, kur jie atostogaus ir kas tuo metu juos pavaduos darbe. Beje, išvykimo dieną būdavo rengiamos išlydėtuvių, kurias dažnai aprašydavo ir šalies spauda. Tad nieko nuostabaus, kad iškilmingoms ir net truputį pompastiškoms sutiktuvioms ruošdavosi visos miestai. Žmonės pindavo gėles, jas sukabindavo ant vartų, esančių Palangos miesto pradžioje, ir repetuodavo suplanuotą ceremoniją. Paprastai į Palangą pasitikti atvykstančio prezidento suplūsdavo ne tik vietiniai palangiškiai, bet ir žmonės, gyvenantys kiek toliau. Smalsuolių minios rankose turėdavo Lietuvos vėliavėles. Prezidento A. Smetonos adjutantas V. Šliogeris sako, kad žmonės mylėjo savo ekscentriciją, todėl sutiktuves surengdavo ypač džiugias ir nuotaikingas, kurias vainikuodavo ne tik duona ir druska iš žilagalvio aušrininko rankų, bet ir katalikų parapijos kunigo bei žydų bendruomenės rabino kalbos. Tarp kalbų prezidentą sveikindavo įvairios organizacijos: jaunlietuviai, šauliai, husarai. Prezidento atvykimas tapdavo didele miesto švente.

1933 m. sutiktuvioms į Palangą netgi buvo atsiųstas specialusis „Lietuvos aidą“ korespondentas, kurio reportažas atsidūrė pirmuose leidinio puslapiuose. Liepos 6 d. įvykius išdėstęs žurnalistas aprašė prezidento laukimo dvasią: „Saulės nuskaidrinta Palanga liepos mėn. 6 d. jau iš pat ryto pasipuošė tautinėmis vėliavomis. [...] Po pietų išdygo didžiuliai žalumynų vartai su atsuktu į Kretinę įrašu: „Sveikas, mylimas Svetyr!“ Apie šeštą valandą ant naujai prie vidurinės pastatyto stiebo pakilo didelė Palangos miesto vėliava. Tai tarytum buvo ženklas, kad jau laikas rinktis sutikti Garbingąjį svečią. Vasarotojai, palangiškiai ir apylinkės ūkininkai pradėjo rinktis likus valandai iki iškilmių. Nuovados viršininkas p. Vasiliauskas su savo pagalbininkais grupavo besirenkančius. [...] Atėjo vietos šaulių būrys, vidurinės mokyklos skautai,

jaunlietuviai ir sportininkai. Tarp Palangai atstovaujančiųjų buvo burmistras dr. Jonas Šliūpas, Palangos kleb. J. Šniukšta, viceburmistras ats. maj. Zabulionis, vid. mokyklos direktorius Kliučius ir būrelis vietos mokytojų [...] Žydų visuomenė taip pat buvo gausiai susirinkusi. Juos atstovavo vietos rabinai, kurie, laikydamiesi savo papročio, atsinešė iškeptą pyragą.“¹ Kaip žinoma, Palangoje svarbią vietą užėmė ir žydų bendruomenė, gyvenusi čia, sakoma, XV a. iki pat Antrojo pasaulinio karo, kurios rabinai prezidentą ir pasitikdavo pagal senąsias tradicijas. Jie neatsiejama Palangos miesto tapatybės dalis. Nuo 1643 m. gavę miestiečių teises, žydai čia kūrėsi kaip pilnaverčiai bendruomenės nariai. Ilgainiui turėjo savo mokyklą, kapines, pirtį, valdė sklypus tarp Ražės ir jų Sinagogos, kuri buvo netoli centrinės miesto aikštės, kurioje šiandien visada puošiama miesto Kalėdų eglutė. Prieš Antrąjį pasaulinį karą žydų gyvenamasis rajonas apėmė dabartinės Kretingos, Vytauto ir Turgaus gatves. Palangoje gyveno apie pusantro šimto žydų šeimų. Tad nenuostabu, kad greta žilagalvio aušrininko, Palangos burmistro, pasitikdami Lietuvos Respublikos Prezidentą, pirmose gretose stovėdavo ir rabinai, ir katalikų dvasininkai.

Tais metais Prezidento vasarojimas išsiskyrė ypatingo svečio sutikimu. 1933 m. vasarą į Palangą atvyko Robertas Baden-Powell, pasaulinės skautų organizacijos įkūrėjas. Sako, kad Palangos Birutės parke tuo metu knibždėjo daugiau negu 2 000 skautų iš visos Lietuvos. L. Dagytė atskleidžia: „Robertas Baden-Powellas į stovyklą atvyko su dar 650 anglų skautų, kurie vėliau prisidėjo prie stovyklautojų. Laivas, kuriuo delegacija atplaukė, buvo toks didelis, kad tuo laiku tiesiog fiziškai netilpo į Klaipėdos uostą, todėl skautai krantą pasiekė nedidelėmis valtimis. Atvykusius pasitiko tuometinis Lietuvos Respublikos Prezidentas Antanas Smetona. Amžininkai pasakoja, kad Palangos slėnyje ant kalvos stovėjo dvi palapinės – įkūrėjo R. Baden-Powello ir prezidento A. Smetonos, o tarp jų buvo padėtas iš apylinkių atgabentas didelis akmuo. Ant to akmens vėliau skautų įkūrėjas, jo žmona ir tuometinis Lietuvos prezidentas užrašė savo inicialus, kuriuos ten galima rasti ir dabar.“²

1934 m. liepos 13-osios sutiktuvių, vėlgį aprašytos pirmame valstybinio laikraščio „Lietuvos aidas“ puslapyje, informuoja ne tik apie jas, bet ir apie prezidento planus per atostogas atvykti į Klaipėdą, kurioje „aplankysiąs anglų kreiserį „Orion““³. Anglų karo laivyno laivo dislokavimasis Klaipėdos uoste liepos 6 d. 10 val. ryte tapo reikšmingu įvykiu Lietuvai, kurį⁴ nušvietė ir šalies spauda. Apskritai, atsiminimuose A. Smetonos adjutantas V. Šliogeris teigia, kad prezidentas mėgdavęs vasaros vakarais retsykiais pasivažinėti už Palangos apylinkės ribų – užsuko sykį ir į Šventosios uostą, ir į aerodromą paskraidyti. Prezidentines atostogas jis visada derindavęs su darbais. Tai būdavo palanki proga aplankyti vakarinę Lietuvos dalį, pasikalbėti su čia esančiais valdininkais, išgirsti apie problemas, rūpesčius bei lūkesčius iš pirmų lūpų.⁵ O „Lietuvos aide“

1936 m. palangiškiai sutinka prezidentą A. Smetoną, atvažiuojantį į Palangą vasaroti. Iš kairės: kleb. Šniukšta, rabinas, valsčiaus viršaitis Paulauskas, burmistras Kraujelis, pavaduotojas Vizbaras, generolas Ramanauskas, prezidentas A. Smetona ir Kretingos apskr. viršininkas Vaišnys

minimas anglų kreiseris „Orion“ – valstybinės svarbos įvykis, tad nieko stebėtino, kad ir į Klaipėdą užsukta per atostogas.

Idomu tai, kad adjutantas V. Šliogeris mini, kad A. Smetona būtinai laikydavosi režimo. Aprašydamas beveik valandų tikslumu Prezidento veiklą, jis įvardija ne tik veiklos sritis, kuriomis užsiimta, bet ir pokalbininkus, su kuriais spėsdavo dienos klausimus. Režimas ir vasara Palangoje, remiantis vienu ar dviem šaltiniais, aprašytas visur, todėl nederėtų kartotis darsyk. Tačiau norisi palyginti jo dieną su paprastu vasarotojo Palangoje diena. Netyčia „Lietuvos aide“ rasta publikacija apie vasarojimą Palangoje, nustebino. Rodos, kurorte vasarotojai kaip išmanydami stengdavosi laikytis sanatorinio gyvenimo būdo. Ir ne tik prezidentas. 8-tą keldavosi, iki 10-tos jau būdavo papusryčiaus, tada – plaukiojimas jūroje, apie 15-tą valandą pietūs, o tuomet pokaitis, pramogos, ankstyva vakarienė ir saulės palydėjimas ant tilto⁶. Straipsnyje minima, kad vasarotojai keliaudavo klausytis husarų orkestro, o po to pasivaikščiodavo iki sutemų. Paskui prasiždėdavo jaunimo naktinės linksmybės, kurios dažnai vykdavo Nemirsetoje, Kurhauze, iki pat 3 val. ryto.

A. Smetona irgi mėgdavęs vakarinius pasivaikščiojimus, o ypač teatro vaidinimus Birutės parke. O ten būta ir valstybinės reikšmės premjerų. Apie vieną jų, V. Mykolaičio-Putino ir J. Dambrausko „Nuvainikuotąją vaidilutę“, kurią pirmąsyk 1927 m. liepos 15–20 d. suvaidino ateitininkai studentai Palangoje per ateitininkų sąjungos reorganizacinę konferenciją, ilgai kalbėta tarpukario visuomenėje. Vida Bakutyte teigia, kad žiūrovus jaudino Birutės (vaidilutės) drama ar mylėti žmogų, ar vien dievams kūrėti šventą ugnį. Spektaklis vėliau rodytas ir Kaune, kol 1930 m. rugpjūtį grįžo į Palangą su pakitusiu pavadinimu „Motina – vaidilutė“ ir buvo skirta Birutei pagerbti. Tik šįkart vaidino nebe studentai, tačiau valstybinio teatro aktoriai⁷.

Justina Minelgaitė, Istorinės Prezidentūros Kaune istorikė, sako, kad tarpukariu Palangos kurortas garsėjo savo inteligentija. Ypač tai jaučiama XX a. 4 dešimtmetyje,

kuomet suaktyvėjo valdžios skatinimas poilsiaujant dažniau rinktis savo šalį. Traukos centru ir tapo kurortai. Piku įvardijamas 4 dešimtmetis, kai laikraščiuose buvo skelbiami viešinių žymių žmonių sąrašai. Juos galima aptikti ir Palangos „Pliažo“ spaudoje. Vartant spaudos puslapius galima pamatyti, kad Palangą buvo pamėgusios valstybės teatro aktorių, muzikų, dailininkų, ministrų, kariškių, politikų, valstybės prezidento šeimos: „Palangą atostogų karaliene vadino ne vienas ten pabuvojęs. Čia vasarodavo tarpukario meno, politikos atstovai: Petrauskų, Didžiokų, Dauguviečių, Žmuidzinavičių, Urbšių, visų Lietuvos Respublikos prezidentų (Smetonų, Stulginskių, Grinių) šeimos, Sofija Čiurlionienė su dukra ir daug kitų garbių žmonių. [...] Atostogauti buvo išsiirušiama kelioms savaitėms, o kartais ir daugiau nei mėnesiui. Daugelis turėjo savo nuolatinės, kasmet nuomojamas vilas. Tad vasarą ne tik Palangos paplūdimys, bet ir Birutės parkas, centrinės gatvės, Palangos kurhauzas ir vilų kiemai tapdavo tikru skruzdėlynu. Netrukėdavo kurorte ir pramogų: kasdien griežė orkestras, veikė teatras, kinas, kazino, tenisas, rengtos įvairios šventės. Vaikai Palangoje taip pat nenuobodžiaudavo: pajūryje jie galėdavo mėgautis karuselėmis, krocketu, lauko biliardu, sūpuoklėmis, o tėveliai galėjo pasiklausyti „Husarų“ ar kito orkestro bei „gyvos“ muzikos, dalyvauti literatūros vakaruose, sporto šventėse, labdariniuose renginiuose, kurių metu koncertai būdavo pajvairinami „raketų ugnimi“, o surinkti pinigai skiriami kokiame nors kilniam tikslui.“⁸

Tačiau verta atkreipti dėmesį, kad ketvirtasis dešimtmetis, kuris datuojamas kurortinės kultūros suklestėjimu, gana kontrastingas. Jei pradžioje ten rinkdavosi vien inteligentija, sveikatindavosi ir poilsiaudavo, tai kuo toliau, tuo labiau Palanga tapo prienama ir kitiems. Palanga atsivėrė. Tiesa, pigi nebuvo. Tai ypač galima matyti iš straipsnio leidinyje „Lietuvos aidas“, kur aptariamos kainos ir pramogų prieinamumas Palangoje. Pamažu dėl kainų šuolio trumpėjo vasaravimo laikas. Antanas Smetona nuo 1937 m. vis rečiau užsukdavęs vasaroti į Palangą, mieliau rinkdavęsis savo gimtąsias vietas, tik ką įrengtą sodybą, kurioje taip pat, kaip ir Palangoje, virtuvėje, šeiminkaudavo Aldona Smetonienė, ypač besirūpindavusi silpnoka Antano sveikata. Vakarienes namuose dažnai tapdavusios daugiau negu tik paprastas pavalgymas: čia susirinkusieji aptardavo ir valstybinius reikalus. Iš grafitės Marijos Tiškevičiūtės šešioms savaitėms išsinuomota kukli vila tapdavo ne tik prezidento vasarviete, bet ir įvairių susitarimų liudininke.

J. E. Respublikos prezidento laikinoji vasaros rezidencija prieškarui

Taip atrodė prezidento A. Smetonos rezidencija dabar. Pakabinta memorialinė lenta

¹ „Respublikos Prezidentas atvyko į Palangą“, in: *Lietuvos aidas*, 1933 m. liepos 8 d., p. 1.

² Dagytė L. 2012 m. „Palangos Botanikos parke – skautų akmuo“ [1933 m. video], in: *Lietuvos rytas*, liepos 28 d. Prieiga internetu: <http://bendraukime.lt/rytas.lt/reporteris/palangos-botanikos-parke-skautu-akmuo-1933-m-video.htm>.

³ „Palanga iškilmingai sutiko Tautos Vada“, in: *Lietuvos aidas*, 1934 m. liepos 14 d., p. 1.

⁴ „Anglų karo laivyno kreiseris Klaipėdoje“, in: *Policija*, 1934 m. liepos 15 d., nr. 14 (186).

⁵ Šliogeris V. 1966. *Antanas Smetona – žmogus ir valstybininkas*.

⁶ „Vidutinio Palangos vasarotojo diena“, in: *Lietuvos aidas*, 1937 m. liepos 17 d., p. 2.

⁷ Bakutyte V. 2004. „Jono Dabrusko tautiškoji dramatinė muzika“, in: *Menotyra*, t. 34, nr. 1, p. 16–24.

⁸ Minelgaitė J. 2013. „Atostogos tarpukariu: kurortai, kopų deivės ir kaimo malonumai“, in: *Kauno diena*, liepos 28 d.

Prieiga internetu – <http://kauno.diena.lt/naujienos/laisvalaikis-ir-kultura/kultura/atostogos-tarpukariu-kurortai-kopu-deives-ir-kaimo-malonumai-406865#ixzz42PxR2sHu>.

Pabėgimas iš Mažeikių kalėjimo

Albertas RUGINIS, Mažeikiai

1940 m. birželio 14 d. atėję sovietai, jau tu pačių metų spalio mėnesį Lietuvoje įkūrė 12 NKVD vidaus kalėjimų, kuriuose kalėjo virš 5 tūkst. politinių kalinių.

1945 m. enkavėdistai kalėjimus įkūrė visose apskrityse. Daugelyje miestelių veikė pirminio sulaikymo kameros (KPZ) bei sribynai, kuriuose vyko pirminiai suimtųjų tardymai.

Mažeikių NKVD kalėjimas įsikūrė buvusioje areštinėje, Laisvės ir J. Jablonskio gatvių kampe, raudonų plytų pastate (vėliau ten buvo Mažeikių elektrinė). 1945 m. birželio 24 d. Mažeikių NKVD viršininkas Verikas saugumo ministrui Bartašiūnui pranešė, kad kalėjimo kaliniams saugoti paskirti 6 sribai ir 4 milicininkai: Kriščenavičius, Dargis, Tenteris, Visockis bei kt., taip pat pranešė, kad kalinius stebi gydytojas Krasauskas. Kameros tuo metu buvo dezinfekuojamos kas penkias dienas.

1945 m. liepos mėn. iš 16-osios sovietinės lietuviškos divizijos buvo atrinkta 1 tūkst. buvusių karių dirbti NKVD sistemoje. 116 jų tapo kalėjimų prižiūrėtojais, o į Mažeikius prižiūrėtojais buvo paskirti 5 buvę kareiviai.

Anot Mažeikiuose kalėjusio Kazimiero Mikužio, prižiūrėtojais dirbo trys broliai Pozdniakovai, veikiausiai, iš Balėnų k., strazdanotas raudonplaukis Dabrys (dar vadinamas kiaušinvagiu), ir dabita Miknys, vėliau tapęs Akmenės milicijos viršininku. Po kiek laiko išprotėjęs įsiai slankiodavo Mažeikių miesto gatvėmis.

Greitai saugumo kalėjimas buvo įrengtas Mažeikių savivaldybės pastato rūsyje, pirmo aukšto dalyje. Iš viso 6 kameros talpino 50 kalinių, kurie būdavo vedžijami į tardymus, vykusius MGB pastate, J. Basanavičiaus gatvėje, priešais Švč. Jėzaus Širdies bažnyčią. Po to iš Šiaulių ir Vilniaus Lukiškių kalėjimų įvairiais etapais jie buvo siunčiami į sovietinius lagerius Kazachstane, Mordovijoje, Vorkutoje ir Norilске.

Siemet sukanka 70 metų nuo garsiojo kalinių pabėgimo iš Mažeikių kalėjimo.

1946 m. vasarą su broliu grįžę iš žvejybos Ventos upėje, išgirdome intensyvių šaudymą mieste, šūviai tolo durpyno link. Kitą dieną sužinojome – pabėgo kaliniai iš saugumo kalėjimo.

Apie pabėgimą Mažeikių MGB surašytame akte sakoma: „1946 metų birželio mėn. 3 d. 20 val. 45 min. iš Mažeikių apskrities MGB vidaus kalėjimo kamerų pabėgo grupė asmenų: K. Žemalis, V. Bičkus, P. Jonušas, P. Repšys, A. Pušinskas, P. Bukauskas, K. Dacys, V. Paulauskas, A. Kesminas, A. Jablonskis, Pr. Bružas, V. Stonkus, S. Akavickas, A. Stanys, Ž. Ozolas, P. Senkus, K. Latakienė, B. Lukaitė.“

Pasak prižiūrėtojo Smirnov, pabėgimo aplinkybės buvusios tokios: „20 val. 40 min. budėtojas, kamerų prižiūrėtojas, seržantas Smirnovas, būdamas vienas, atidarė kamerą Nr. 2 ir pasiūlė kaliniams Akavickui ir Jablonskiui išnešti į kiemą išmatų puskubili, o prižiūrėtojas Smirnovas liko koridoriuje prie neužrakintos kameros. Išplovę puskubilį kaliniai grįžo į koridorį. Matydamas, kad apsaugos daugiau nėra, kalinys Jablonskis čiupo prižiūrėtoją už gerklės, o Akavickas, Bružas ir kiti kaliniai surišo Smirnovą ir uždarė kameroje Nr. 2. Iš jo atėmė raktus, atrakino kamerą Nr.1 ir paleido kalinius. Bėgliai iš budėtojo kambario išnešė 4 automatų, šautuvą, naganą. Sugadinę telefono ryšį, išėjo iš kalėjimo kiemo ir trimis grupėmis patraukė Laižuvos, Vieksnių ir Tirkšlių kryptimis.

Išgirdusios triukšmą, dvi kalinės išlaužė savo kameros duris ir pabėgo.

Kalinė Bronė Girdvainytė atidarė kameros Nr. 2 duris ir išleido prižiūrėtoją Smirnovą, kuris, išbėgęs į gatvę, pranešė liaudies gynėjams, bet jie nesiėmė reikiamų priemonių padėti sugaudyti bėglius.“

1946 m. birželio 12 d. LKP(b)CK biuras priėmė nutarimą Mažeikių apskrities skyriaus viršininką P. Samariną atleisti iš darbo pareiškiant jam griežtą partinį papeikimą su įrašymu.

Buvę politiniai kaliniai, Mažeikių gimnazijos auklėtiniai, susitikę po 43 metų prie buvusio Mažeikių saugumo kalėjimo, 1992 m. gegužės 8 d.

Iš kairės į dešinę: Antanas Kazlauskas, Pranas Dargis, Romas Makauskas, Stefa Voraitė-Čerkasienė, Steponas Voras, Valė Striaupytė-Auksakienė, Albertas Ruginis, Zofija Šviesaitė, Antanas Žukas, Viktoras Degutis, Dionyzas Ruginis, Zelma Klemanaitė-Sebastijonienė, Juozas Statkus.

Nuotr. iš Alberto Ruginio asmeninio archyvo

Ne visi pasinaudojo galimybe pabėgti iš kalėjimo. Kameroje liko Aleksas Budžys, senyvo amžiaus žmogus, sirgęs astma. Įsiutę sribai su puodyne Budžiui perskėlė galvą. Dėl to A. Budžys turėjo 10 m. praleisti lageryje. Vėliau jis mirė Karagandos lageryje.

Kameroje pasiliko ir Barstyčių klebonas Kostas Šleinius, tačiau jis po 3 mėn. buvo paleistas. Deja, vėliau vis tiek atsidūrė Omsko lageryje.

Bronė Girdvainytė (gim. 1923), Laumių k. mokytoja, išleidusi prižiūrėtoją Smirnovą, pati nebėgo, bet bausmės neišvengė – nuteista 10 m. ir mirė Pečioros lageryje.

Justina Sadauskaitė (gim. 1923 m. Rumšaičių k.), išleista iš kameros, pavaikščiojo po turgavietę ir vėl ten pat sugrižo. Nuteista 10 m., kalėjo Magadane. Grįžusi gyveno Šilutėje.

Barbora Lukaitė (gim. 1925 m. Vabalių k.) atbėgo prie Ventos upės. Nemokėdama plaukti, pasislėpė po krūmu. Kitą dieną kareiviai su šunimis ją surado. Mušė, sulaužė kojas. Buvo nuteista 5-erius metus kalėti Vorkutoje, Potmoje (Mordovijoje).

Pranas Senkus (gim. 1901), Renavo zakristijonas, po pabėgimo buvo greit sugautas ir į Šiaulių kalėjimą buvo atvežtas pamušta akimi (jį revolverio rankena daužė karininkas). Pranas Senkus buvo nuteistas 8-erius metus praleisti lageryje.

Troškučių kaimo gyventojas Stasys Akavickas (gim. 1923) irgi neilgai džiaugėsi laisve. MGB viršininko Veriko pranešime fiksuota, kad po susišaudymo, kurio metu žuvo sribas Bronius Letukas, Stasio Akavicko kūnas rastas prie tilto ties Račių kaimu.

Mokytojas Petras Bukauskas, Vaclovas Bičkus ir dar du vyrai, atbėgę prie Ventos upės, ją perplaukė. V. Bičkus plaukti nemokėjo, todėl jį vyrai perplukdė. Vėliau jie įsijungė į partizanų Šleiterio būrį. P. Bukauskas tapo Ylakių kuopos vadu, slapyvardžiu „Šležas“. Jis ir dar 4 kovotojai 1947 m. rugsėjo 27 d. žuvo prie Pragulbos upelio. Mosėdyje jiems pastatytas paminklas.

A. Pušinskas iš Laumių kaimo legalizavosi 1947 m.

Kazys Dacys vadovavo partizanų būriui Sedos ir Platelių apylinkėse. Susirgo ir mirė Jazdauskiškių kaime ir slapčia naktį buvo palaidotas Gegrėnų kaimo kapinėse. Jį palaidojo Valius Paulauskas-Margis, buvęs kelio darbininkas Barstyčiuose. Jis taip pat partizanavo ir žuvo 1952 m. Kervių k.

A. Jablonskis vėl buvo suimtas tik 1954 m. ir nuteistas 8-erius metus praleisti lageryje.

Vacys Stankus-Uosis (gim. 1926), pabėgęs

partizanavo Latvijoje ir buvo sužeistas. Vėl areštuotas Panevėžyje 1949 m. Igno Viskonto pavarde. Iš lagerio grįžęs, jis gyveno Jelgavoje, Latvijoje. Ten ir mirė 1970 m.

Antanas Stanys-Zelmuo – LLA Sedos kuopos skyrininkas. Pabėgęs dar su vienu kaliniu, jis perplaukė Ventos upę. Užėję į ūkininko pirtelę išsidžiovinti rūbų, pajuto, kad yra supami kareivių. Abu išbėgo skirtingomis kryptimis. Jo draugą rusai sugavo, o Antaną vienos sodybos šeimininkai paslėpė, persekiojantiems kareiviams nurodė klaidingą kryptį.

A. Stanys įsijungęs į Sedos partizanų būrį, kautynėse du kartus buvo sužeistas. Žuvus draugams ir likęs vienas, slėpėsi pas Antaną Ruginį Mažeikių kaime. 1952 m. eilinės amnestijos metu legalizavosi. Dirbo melioracijos įstaigoje buhalteriu. Mirė 1996 m. Kaišiadoryse.

Pabėgti iš kalėjimo bandyta ir anksčiau, tačiau nesėkmingai. Mažeikių gyventojas Juozas Vaičiulis matė, kaip 1946 m. rugsėjo 21 d., šokdamas per kalėjimo tvorą, buvo nušautas Barstyčių kelių meistras, LLA štabo narys Jonas Paulauskas (gim. 1923).

Kalėjime žūdavo ir bėgti nebandę kaliniai. Kuršėnų MGB skundėsi saugumo ministrui, kad Mažeikių MGB suėmė Kruopių valsčiaus Rudausių kaimo gyventoją Stefą Butkutę ir ją 1948 m. gruodžio mėn. užmušė.

1950 m. po 6 dienų aktyvaus tardymo kalinys Bronius Giedraitis Mažeikių kalėjimo kameroje iš skarelės pasidarė raištį ir pasikorė ant lango grotų.

1949 m. birželio mėn., po penkių dienų, praleistų saugumo būstinėje, patekau į Mažeikių kalėjimo 1-ąją kamerą. Kamera pilna ir man vietos isikurti beliko ant grindų, šalia išmatų puskubilio.

Kameroje radau mažeikiškius – „Jaunuju Lietuvos partizanų“ organizacijos narius Steponą Vorą, Romą Makauską ir Vytautą Buivydą, „Sakalų“ štabo vadą Antaną Čerkasą ir štabo narį Olesį Pundzių, taip pat neseniai po Puvrių miško kautynių į nelaisvę patekusi „Vyčio“ būrio partizaną Adomą Žukauską ir būrio ryšininkus bei rėmėjus Kazį Paulauską ir Stasį Kojelį.

Prižiūrėtojas per durų langelį padavė kirmimos mašinėlę, ir vyrai man trumpai nukirpo plaukus. Dar patarė prie kameros sienų nesiesti, po gultais nelįsti ir dieną negulėti. Nakčiai uždegdavo žibalinę lempą be stiklo, kuri labai rūkdavo. Nuo jos suodžių sienos buvo juodos, o mums, kvėpuojantiems tokiu oru, po nosimi buvo juodi „ūšai“. Gulėjom kaip silkės ir ant šono vertėmės visi kartu pagal komandą.

Kameros sudėtis keitėsi. Kartą įmetė ruselį Vorobjovą (tikrą žvirblį): mažą, išsipūtusiu nuo badavimo pilvu. Jis – buvęs žvejybos laivo „Venta“ kapitonas. Pasigėrę jūreiviai uždegė laivą, o kapitonas kažkodėl atsidūrė mūsų kameroje. Neilgai tepabuvo.

Pabuvojo mūsų kameroje klierikas Napoleonas Morkūnas (grįžęs iš lagerių, jis vėliau kunigavo Švenčionių r.), Jurbarko girininkas Albertas Krolis, o kitų pavardės išdilo iš atminties. Vėliau čia pateko ir „Vyčio“ būrio partizanas Algis Beleckas, po Purvinės mūšio išlikęs gyvas.

Kameroje sutikau Praną Bružą, kuris tą lemtingą 1946 m. birželio 3-iąją pabėgo iš kalėjimo. Pasakota, jog P. Bružas, užsimaukšlinęs kepurę, kad nesimatytų kirpta galva, pagal geležinkelio bėgius neskubėdamas išėjo iš miesto. Visą laiką slapstėsi šalia namų, po kelerių metų išdrąsines pareidavo ir į namus. 1949 m. gegužės mėn. pajuto, kad namas apsuptas kariuomenės.

Patsai Pranas Bružas apie pabėgimą į laisvę pasakojo kiek kitaip: jie tiesiog prižiūrėtojo paprašė pridegti cigaretę, tada per durų langelį sugriebė sargybinių už galvos ir, atėmę raktus, atsidarė kameros duris.

Iš tardymo eigos supratome, kad Praną paleis. Kadangi jis turėjo puodynę medaus, prašėme, kad ją mums paliktų. P. Bružas nepatikėjo, kad bus paleistas, todėl medų išvedamas išsinešė. Parvestas iš tardymo kameros draugas sakė matęs Praną, einantį gatve be sargybos su puodyne rankose.

Mums labai patiko P. Bružo pasakojimas. Kameroje nuolat kūrėme pabėgimo planus. Mus kas 10 dienų varydavo į pirtį, kuri buvo įrengta buvusioje gimnazijos bažnytėlės sargo namelyje. Iš ten pavyko parsinešti vieną metalinį kablį, ant kurių kabindavo mūsų rūbus dezinfekuoti (kaitinti). Ištyrinėję sienas, pastebėjome, kad vidinės sienos vienoje vietoje yra ventiliacinė tuštuma. Ties ta tuštuma, po gultais, pradėjome gremžti sieną su tuo kabliu, o tinko gabalus varyti į žiurkių urvus.

Vieną sekmadienį šv. Mišių metu, kai visi kameroje susėdė šėdmės, sargybinius pro durų akutę pastebėjo, kad vieno kalinio trūksta. Po kelių minučių išgirdom koridoriumi atbėgančių sargybinių žingsnius. Po gultais sieną gremžęs V. Buivydas spėjo kablį įkišti į žiurkių urvą ir išlįsti iš po gultų. Su trenksmu atsidarė durys ir automatų vamzdžiai sužiuro į mus. Apspardyti, pakeltomis rankomis buvome išvaryti į kieme buvusį pasivaikščiojimo aptvarą. V. Buivydas buvo nuvestas į budinčių milicininkų kambariuką („dežurką“) tardyti, paskui tardė kameros seniūna A. Čerkasa. Už ruošimąsi bėgti visa kamera buvo nubauta 7 parų griežto karcerio bausme. Buvo atimti visi viršutiniai rūbai ir maistas. Miega sutrumpino dviem valandomis. Nors ir vasara, bet naktį būdavo šalta. Iš ryto atmatuodavo 11 puodelių vandens ir paduodavo 11 gabalėlių po 200 gramų šlapios forminės duonos. Stribos samti gaudavome tik po 3 dienų. Mes neprisipažino-me, kad griovėme sieną. Taip pat paskelbėme bado streiką, atsisakę vandens ir duonos. Atėjęs viršininkas už šiuos veiksmus mums pagrasino. Tris dienas kaliniai streikavo, o ketvirtos dienos rytą vienas pavygenęs žmogelis ryžtingai pakilo nuo gultų ir pasakė: „Jei nenorit, nevalgykit, aš vienas suvalgysiu.“

Pasibaigė mūsų bado streikas, kai po 7 dienų mus išvedė pasivaikščioti, ėjome ramstydami sienas. Grįžę į kamerą, radome sumestus mūsų rūbus ir mūsų nuosavo maisto likučius, kas liko po prižiūrėtojų ir žiurkių patikrinimo.

Vakaraais karceryje labai norėdavome miegoti, bet sargyba šaukdavo, kad sėdėdami nesnaustume. Keletą vakarų į kamerą leisdavo kažkokias migdančias dujas (jos, suprantama, mus migdė).

Apie Tėvynės patriotų laužytus likimus mena Atminimo lenta, pritvirtinta ant Mažeikių savivaldybės pastato (anuomet buvusio kalėjimo).

Išsilaisvinimo sukilimas

Akad. prof. habil. dr. Antano TYLOS kalba, pasakyta

2016 m. birželio 23 d. Lukiškių aikštėje vykusiame 1941 m. birželio 23 d. sukilimo minėjime

Sveikinu visus su valstybinės šventės – 1941 m. birželio 23 d. sukilimo paminėjimu.

Tada man buvo 11 metų. Tos dienos rytą lauke ganiau karves. Atbėgo jauniausias brolis Jonukas, iš tolo šaukdamas: „Rišk karves ir eik namo. Per radiją Himną gieda.“ Kai parlėkiau namo, prie radijo jau buvo keli kaimynai ir Burbiškio malūnininkas, kuris užsuko eidamas iš Bičionių stotelės. Mane nustebino,

kad visi solidaus amžiaus kaimynai apsakabinę klausėsi „Tautiškos giesmės“, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo deklaracijos, Laikinosios Lietuvos vyriausybės išvardijimo bei Kauno karo komendanto pulk. Jurgio Bobelio įsakymų. Klausėsi ir iš džiaugsmo verkė, bučiavosi, šoko ir verkė.

Kai 1940 m. birželio 15 d. Sovietų Sąjunga okupavo Lietuvą ir kitas Baltijos valstybes,

gynybos komisaras S. Timošenko Stalinui ir Berijai pasiūlė sovietizuoti okupuotas valstybes. Sovietizuoti – tai sunaikinti visą mūsų valstybinį gyvenimą, jo institucijas ir viską, ką per dvidešimt devejus Nepriklausomybės metus buvome sukūrę. Sovietizavimas buvo brutaliai įgyvendinamas. 1941 m. birželio 14 d. buvo atliktas pirmasis masinis sąmoningiausių ir kūrybingiausių Lietuvos piliečių trėmimas į sovietinės imperijos gilumą. Komunistinė propaganda, smurtas, teroras, karo pradžioje virtęs kruvinomis žudynėmis, sukrėtė Tautą. Ir per radiją paskelbtas nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimas ir kvietimas darbu ir veiksmais atkurti savo valstybę, likviduoti okupacinį režimą buvo

stiprus emocinis išgyvenimas. Jaunimas stojo į sukilėlių gretas ir naikino okupantų pajėgas, saugojo nuo jų teroro, atkūrė Lietuvos administraciją. Tai buvo žygis už Lietuvą prieš bėgantį ir ateinantį okupantą. Tomis išsilaisvinimo dienomis žuvo apie 2 000 sukilėlių ir juos rėmusiųjų.

Šis išsilaisvinimo žygis iki šiol nepripažintas valstybinės reikšmės aktu. To nepadarė ir šiandien tai svarstęs Lietuvos Respublikos Seimas. Mes turime nuosekliai siekti, kad sukilimo metu paskelbta Lietuvos valstybės atkūrimo deklaracija būtų pripažinta valstybinės reikšmės aktu. Tai mūsų pareiga Lietuvai ir už ją kovojusiems ir žuvusiems 1941 m. sukilėliams.

Lietuvos karalystės istorija

Dingusios Lietuvos karalystės paieškos

Violeta RUTKAUSKIENĖ, JAV

Pradžia Nr. 6 (824)

Be karūnos, be regalijų, be karalystės, o vis tiek karalius

Mieško I – Lenkijos pirmasis valdovas krikščionis, tikriausiai įtikintas savo pirmos krikščionės žmonos, o gal ir norėdamas išvengti konfrontacijos su Šventąja Romos imperija Vakaruose, 966 m. priėmė krikštą. Jo krikštas – laikomas ir visos Lenkijos krikštu. Neseniai Lenkija pažymėjo tūkstančio penkiasdešimties metų sukaktį nuo šios lenkams svarbios datos. Mieško pastatė šv. Jurgio bažnyčią Gniezne, o 968 m. įkūrė pirmąją katedrą Poznanėje, priklausiusią Magdeburgo arkivyskupijai. Vis dėlto Mieško I karališkos karūnos taip ir neužsidėjo. Popiežiaus jam paruošta karaliaus karūna buvo uždėta Vengrijos karaliui Steponui.

Boleslovas I Narsusis, Mieško sūnus, jau 1000 m. sulaukė Šventosios Romos imperatoriaus dėmesio: lankantis prie šv. Vaitiekaus kapo, imperatorius Boleslovui I ant galvos trumpam uždėjo savo imperatorišką karūną. Tokį draugišką imperatoriaus poelgį lenkai vertina kaip jo sutikimą Boleslovo karūnacijai. Tačiau, kaip matome iš lenkų istorijos, draugiškas gestas neišsprendė karūnos reikalo. Boleslovas ilgai laukęs iš imperatoriaus karūnos, jos taip ir nesulaukė. 1025 m. prieš pat mirtį Boleslovas nusprendė pats karūnuotis pirmuoju Lenkijos karaliumi³ be Romos popiežiaus, deja, ir be Šventosios Romos imperatoriaus sutikimo⁴. Lenkija tuo metu jau buvo tapusi Šventosios Romos imperijos vasale, o tai stipriai apribojo jos valdovo veiksmus ir valstybės savarankiškumą. Norint karūnuotis, buvo būtinas ne tik popiežiaus palaiminimas, bet ir imperatoriaus leidimas. Todėl neišku, ar Boleslovo savavališką karūnavimąsi galima laikyti teisėtu. Net ir lenkų istorikai tuo klausimu neturi aiškios pozicijos. Ar vėliau buvo gautas popiežiaus leidimas karūnacijai, istorikai nesutaria.

Boleslovo I Narsiojo sūnus Bezprymas po tėvo mirties turėjo atsisakyti karaliaus titulo, Lenkijos karūnos ir kitų karališkųjų simbolių, juos grąžino Šventosios Romos imperatoriui. Lenkija prarado karalystės statusą, tapo vasaline valstybe, o patys valdovai sugrįžo prie kunigaikščių titulų⁵. Tuo metu Lenkijoje ypač suaktyvėjo kova, nukreipta prieš bažnyčią ir kunigus, o pati Lenkija pasuko atgal į pagonybę.⁶

Po Boleslovo Narsiojo mirties Lenkijoje suaktyvėjo kova, nukreipta prieš krikščionybę, bažnyčią, kunigus, lenkų tautą sugrįžo atgal į pagonybę

Boleslovas II Drąsusis (1040–1081), pasinaudodamas Romos popiežiaus ir Šventosios Romos imperatoriaus konfliktu, 1079 m. pats karūnavosi karaliumi, jau gavęs ir popiežiaus sutikimą⁷. Tačiau Boleslovas garsėjo žiaurumu ir nelabai padoriu gyvenimo būdu, mėgo svetimotariauti, grobė savo bajorų žmonas. Dėl to Krokuvos vyskupas Stanislovas, būdamas ryžtingas, tiesus ir teisingas, nepabūgo dėl amoralaus elgesio jo ekskomunikuoti (atskirti nuo bažnyčios). Tai sužinojęs Boleslovas, įsiveržė į vyskupo koplyčią Krokuvos priemiestyje ir šv. Mišių metu nužudė vyskupą Stanislovą. Popiežius Grigalius VII dėl to paskelbė Lenkijai interdikta (bažnytinę bausmę), o nusikaltęs karalius pabėgo į Vengriją, ten praradęs karūną netrukus mirė vienuolyne. Jo vėlesnieji įpėdiniai Vladislavas Hermanas

ir Boleslovas Kreivaburnis nedrįso siekti karaliaus karūnos, Lenkija ilgam prarado karalystės statusą ir suskilo į daugybę atskirų kunigaikštysčių⁸.

Vyskupo Stanislovo nužudymas

Be popiežiaus palaiminimo

Pšemislavas II (*Przemysław*) tik po 200 m. pertraukos, kiek atgavęs tvirtesnę valdžią Lenkijoje, 1295 m. (daugiau nei 30 m. po Mindaugo – *aut. pastaba*) pats, be popiežiaus leidimo, pasiskelbė karaliumi, tačiau karaliavo vos kelis mėnesius⁹.

Kunigaikštis Vladislavas Uolektinis (*Lokietka*) – Gedimino amžininkas – ilgai vedė derybas su popiežiumi dėl leidimo karūnuotis karaliumi. Popiežius, anot kai kurių istorikų ir tyrinėtojų, jam nedavė leidimo karūnuotis, bet nepaneigė pačios teisės į karūną. Vietiniams vyskupsams pradėjus skelbti melagingus pranešimus apie popiežiaus duotą leidimą, pats pasigamino naują karūną ir lenkų bajorams pritariant 1320 m. pasiskelbė karaliumi, buvo pašventintas vietinio vyskupo net ne senojoje Lenkijos sostinėje Gniezne, o Krokuvoje – būsimoje valstybės sostinėje¹⁰.

Jo sūnus Kazimieras Didysis paveldėjo tėvo pasiskelbtus titulus ir skubiai karūnavosi karaliumi, nes į Lenkijos karalių sostą ir karūną pretendijas vėl reiškė čekų karalius ir Šventosios Romos imperatorius Jonas Liuksemburgietis. Ir šįkart lieka neišku, kaip buvo dėl popiežiaus palaiminimo.

Kaip tenka matyti, niekas iš Lenkijos istorikų dėl tokių apsišaukėlių karalių ar jų titulų net nesuka galvos. Mums tai – geras pavyzdys, kaip plėtoti istoriją apie Lietuvos valdovus, kaip vertinti jų titulus, pačios valstybės statusą ir pagaliau pačią karalystės tęstinumo tradiciją.

Kazimieras Didysis, dar jo tėvui esant gyvam, buvo apvesdintas su pagonio Gedimino dukra Aldona, kuri tapo Lenkijos karaliene, po krikšto gavusi Onos vardą. Idomu tai, kad Aldonos vyras Kazimieras Didysis, labai tikėtina, iš Lvovo atsivežė dvi karaliaus karūnas, iš kurių viena, kaip įtariama, galėjusi būti Lietuvos karaliaus Mindaugo. Neišku, kaip Mindaugo karūna nuklydo į Lvovą, bet Lenkijos valdovai, turėdami Lietuvos karūną ir per vedybas giminiuodamiesi su Gediminaičiais, kaip karaliaus Mindaugo teisėtais palikuonimis, netrukus ėmė žvalgytis ir į Lietuvos karūnos žemes.

Kiek vėliau dėl savo valstybės savarankiškumo kovojanti Lenkija panašiu būdu bandė restauruoti prarastosios karalystės statusą, glausdamasi po Vengrijos karūną, pasikviečiant vengrų karalių Liudviką Didįjį. Liudvikas, karūnavęsis Lenkijos karaliumi, Lenkijoje nerezidavo, tačiau abi šalys valdė su viena karūna iš Vengrijos. Po jo mirties lenkų bajorai karaliaus titulą atidavė jo dukrai Jadvygai, kuri kiek vėliau tapo lietuvio Jogailos žmona. Lenkų metraštininkai iškalbingai skelbė – „Litwin na Tronie.“

Jogailos pasikvietimas į Lenkiją lenkų

Iągiełło ąbo Władysław Litwin.

Vladislavas Lietuvis (Jogaila) Lenkijos soste

bajorams suteikė šansą oficialiai atnaujinti turėtą karalystės statusą, tačiau jau po Lietuvos karaliaus karūna. Kaip jau anksčiau minėta, Lietuva oficialiai niekada nebuvo praradusi karalystės statuso, ji išlaikė, nors tai ir bandoma paneigti. Idomu tai, kad, išvykdamas karaliauti į Lenkiją, Jogaila save titulavo Dievo malone lietuvių karaliumi. Apie tai byloja ir iki mūsų dienų išlikęs lietuviškas karališkas Jogailos antspaudas, kuriuo jis naudojosi ir tapęs Lenkijos karaliumi. Šiuo lietuvių karaliaus antspaudu buvo antspauduojamos lenkų bajorams Jogailos suteikiamos privilegijos. Apie tai kalba ir žymūs Lenkijos antspaudų tyrinėtojai M. Gumovski, Z. Piech ir kiti mokslininkai. Tai liudija ir išlikę aktai, kuriuose Jogaila vadinamas Didžiuoju Lietuvos karaliumi.

Ne mažiau idomu ir tai, jog būtent Jogaila Lenkijai sugrąžino anksčiau prarastas Piastų karališkas regalijas, jas atgavęs iš Šventosios Romos imperatoriaus ir 1412 m. parvežęs atgal į Lenkiją. Jogaila Lenkijoje pats karūnavosi nauja specialiai šiai karūnacijai pagaminta karūna, nes ankstesnių karališkų insignijų tuo metu Lenkija dar neturėjo.

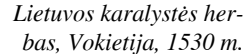
Jau vien paskaičius apie kaimyninėje valstybėje gyvavusių karališkų tradicijų pavyzdžius, dėl Lietuvos karalystės statuso teisėtumo po karaliaus Mindaugo mirties klausimų neturėtų kilti.

Išlikusios karalystės liudytojai

Atskiri ankstyvieji rašytiniai šaltiniai mini mūsų protėvių žemėje buvusius karalius ir iki Mindaugo. Iš senųjų raštų žinome apie legendinį baltų karalių Vaidevutį, Kvedlinburgo kronika kalba apie karalių Netimerą, jau Rimgaudas – legendinis, anot kai kurių istorikų, Lietuvos valdovas, buvo tituluojamas Lietuvos, Mazovijos, Polesios, Černygovijos, Žemaitijos, Kuršo ir Rusijos žemių karaliumi. (*Universal Geography, or a Description of all the parts of the World.* Conrad Malte-Brun, London, 1827, p. 600).

Mindaugas, kaip Lietuvos valdovas, vėliau pirmasis karalius, iškilo apie 1240-uosius metus. Jau tada 1235 m. rusų metraštininkas užsimena apie „Mindaugo Lietuvą“, o apie 1245–1246 m. vokiečių kronikininkas Mindaugą pavadina „aukščiausiuoju karaliumi“¹¹. Popiežius jį dar net nekrikštytą ir nekarūnuotą tituluoja „*primus rex Letthoviae*“¹². Livoniečiai, aprašydami 1245 m. įvykius, Mindaugą vadina „aukščiausiuoju karaliumi“ ir „Lietuvos žemės Viešpačiu“. Lietuvos istorikas A. Vijūkas-Kojalavičius „Lietuvos istorijoje“ (Vilnius, 1989, p. 140) mini, jog Mindaugas jau ėmęs naudoti herbą, dabar žmonių vadinamą Vyčiu. Jo skyde pridėti du kryžiai (ne du kryžiai, o kalavijas ir kryžius – *aut. pastaba*) pažymi, jog buvęs priimtas krikščioniškas tikėjimas... Lietuvos karalystės herbą su Vyčiu dar ir dabar galime rasti išlikusiuose XV–XVI a. Europos herbnyuose.

Lietuvos karalystės herbas, Vokietija, 1530 m.

Iškilus Traideniui, jis tuojau tituluotas Lietuvos karaliumi. O tai rodo, kad nuo tradicijų nebuvo nukrypta. „Ar buvo Traidenis kilęs iš Mindaugo giminės, nėra tikrai žinoma, tačiau atskiri istorikai pripažįsta, kad jau artimiausi Mindaugo sosto paveldėtojai, o vėliau ir Gediminaičių pradininkai galėjo būti kažkaip susiję su Mindaugu ir jo sūnumi Vaišvilku. Kažkokios giminystės,

matyt, būta, nes Haličo kunigaikštis Leonas, kuris nužudė Vaišvilką, išpėjo savo sūnų, kad saugotųsi Traidenio valdomų lietuvių. Keršyta tuomet ne už tautiečius, o už giminaičius.“¹³ Istorikas prof. Z. Kiaupa taip pat patvirtina, jog yra užuominų apie Mindaugo ir Traidenio giminystę, o jei taip, tai tuomet vertėtų nepamiršti ir apie giminės karališkų tradicijų paveldimumą, perimamumą ir tęstinumą¹⁴. Tai liudija ir atskirų Gediminaičių iš Vaišvilko perimti ir naudoti heraldiniai ženklai.

Šaltiniai dažnai Traidenį vadina karaliumi, tuo pabrėždami jo išgalėjimą visoje Lietuvoje. 1279 m. Livonijos kryžiuočiai įsiveržė giliai į Lietuvą ir pasiekė Kernavę, kuri eiliuotojoje Livonijos kronikoje ta proga pavadinta „karaliaus Traidenio žeme“ (*kuniges Thoreiden lant*)¹⁵. Lenkų istoriko Henryk Paszkiewicz studijoje apie XIII–XIV a. Lietuvą „*Regesta Lithuaniae Ab Origine Usque Ad Magni Ducatus Cum Regno Poloniae Unionem*“ Traidenis devynis kartus minimas kaip karalius (naudojami žodžiai *Rex, Regis, Rege, Regem*) ir tik du kartus kaip kunigaikštis (*Dux*).

Vytenis karališką sostą perėmė iš tėvo karaliaus Pukuvero (*Pucuverus rex Lethowie*), kitur Liutauro (Liutavaro) rankų 1295-aisiais. A. Šapoka „Lietuvos istorijoje“ (p. 64) rašo, kad Vytenio tėvas greičiausiai buvęs Traidenio giminė (jo sūnaus ar jo brolio sūnus). Šaltiniuose minimi dar keletas kitų galimų jo tėvo vardų: Butegėdis ar Butvydas, kiti vėlyvieji šaltiniai mini jų protėvio Skomantą, regis, gyvenusio Mindaugo laikais, vardą. Jau 1294 m. Vytenis buvo vadinamas Lietuvos karaliaus sūnumi. Vytenis buvo pirmasis Lietuvos valdovas, titulavęsis Lietuvos karaliumi ir Žiemgalos kunigaikščiu. Tai rodytu, kad pats Vytenis ir jo aplinka gerai susigaudė titulų plonybėse, jų reikšmėse ir tai nebuvo atsitiktinis reiškinys valdovo dvare¹⁶. Vytenį, kaip ir jo garsųjį brolių Gediminą, amžininkai vadino karaliais, nors, mūsų istorikų teigimu, jie to titulo ir neturėjo¹⁷. Jau minėtoje lenkų istoriko H. Paszkiewicz studijoje „*Regesta Lithuaniae Ab Origine...*“ – Vytenis kaip karalius minimas net dvidešimt vieną kartą ir tik vieną kartą rašomas „*Duce*“.

Gediminas prisistato Vakarams galingu, savo valstybę išmintingai tvarkančiu lietuvių ir rusų karaliumi, Žiemgalos valdovu ir kunigaikščiu. Čia jis labai aiškiai nurodo savo titulą, iš kurio matome, jog ir tais laikais buvo gerai suprantamas skirtumas tarp karaliaus ir kunigaikščio rango.¹⁸

1323 m. gegužės 26 d. laiške pranciškonų ordino vienuoliams Gediminas save tituluoja lietuvių ir rusų karaliumi, o popiežius Jonas XXII-as savo laiške Gediminui į jį kreipiasi šiais žodžiais: „Žymiajam ir kilniajam vyrui Gediminui, lietuvių ir daugelio rusų karaliui...“ Gedimino laiškait, rašyti į Liubeką 1323 m., yra patvirtinti notaro Jonat iš Bremeno, dalyvaujant liudininkams. Prie vieno jų buvęs ir antspaudas, kurio aprašymą pateikia pats notaras. Tai – majestotinis antspaudas, rodantis Gedimino karališkąją didybę. Jame buvęs toksai įrašas: *SE DEI GRACIA GEDEMinni LETHWINOR ET RUTKENOR REG.* Kaip pažymi laišką tvirtinęs notaras, ant Gedimino laiško yra uždėtas apskritas vaškinis antspaudas, turintis iš viso dvyliką kampų, viduryje apskritimo – plaukuoto vyro, sėdinčio soste, laikančio dešinėje rankoje karūną, kairėje – skeptrą, atvaizdas, aplink jį – legenda iš keturiadešimt vienos raidės skelbia, kad tai: Gedimino, Dievo malone lietuvių ir rusų karaliaus, antspaudas¹⁹. Garsus sovietinis istorikas V. Pašuto knygoje „Lietuvos valstybės susidarymas“ (p. 59–60) kalba apie Rygoje gyvenusį Jokubą – Gedimino auksakalį (*Jacobo aurifabro regis Lettowie*), kuris galbūt karaliui kalė pinigus.

³ Illustrated history of Poland, Poznan, 1998, p. 17.
⁴ F. Kopera, Dzieje Skarba Koronnego czyli insgnia i klejnotow koronnych Polski, Krakow, 1904, p. 11.
⁵ Poczet wladcow Polski, Krakow, p. 12.
⁶ Illustrated history of Poland, Poznan, 1998, p. 18.
⁷ Poczet wladcow Polski, Krakow, p. 16.
⁸ F. Kopera, Dzieje Skarba Koronnego czyli insgnia i klejnotow koronnych Polski, Krakow, 1904, p. 13.
⁹ H. Samsonowicz, J. Tazbir, Tysiaclatnie dzieje, 2000, p. 62.
¹⁰ M. Bogucka, Drona Polska, Warszawa, 1998, p. 91.
¹¹ E. Gudavičius, Lietuvos istorija, Vilnius, 1999, p. 46.
¹² O. Halecki, Jadwiga of Anjou and the rise of east central Europe, USA, 1991, p. 35.
¹³ Prieiga per internetą – http://www.traidenis.lt/lt/ldk/gudavičius.pdf.
¹⁴ Z. Kiaupa, Gediminaičių dinastijos pradžia: Vytenis.
¹⁵ T. Baranaskas, Atskaidymchronika = Litländische Reimchronik, Riga, 1998, p. 222 (eil. 8347–8350). Prieiga per internetą – http://viduramziu.istorija.net/socium/vadzia.htm.
¹⁶ Lietuvos valdovai XIII–XVIII a., Vilnius, 2008, p. 32.
¹⁷ V. Daugirdaitė-Sruogienė, Lietuvos istorija, Chicago, 1956, p. 100.
¹⁸ Rasa Gečiūtė, Karūnos spindesys. Prieiga per internetą – http://www.delfi.lt/archive/karunos-spindesys.d?id=7127057.
¹⁹ S. C. Rowell, Gedimino laiškait, 2013. Prieiga per internetą – http://www.epaveldas.lt/recordText/LNB/C1B0002960629/Gedimino_laishkait.html?xid=315462&seqNr=4.

Vilniaus krašto okupacija 1920–1939 m.

Vilniaus okupuoto krašto teismai dėl lietuvių susirinkimų ir mokyklų

Vytautas Valentinas ČESNULIS, Vilnius

Lenkijos okupuotoje Pietryčių Lietuvoje 1920–1939 m. administracinė valdžia slopino bet kokių lietuvių tautinės saviraiškos blyksnį. Varžytas vaikų mokymas gimtąja kalba, neleista veikti lietuvių kultūros ir ūkio įstaigoms, ribota labdaros ir religinių organizacijų veikla. Represijos mūsų tautiečius ištikdavo už paprasčiausius susibūrimus, jiems visada primetus antilenkišką, antivalstybinį pobūdį. Dešimtys bylų teismuose iškelta už vadinaimųjų nelegalių susirinkimų rengimą. Remdamiesi Lietuvos centriniame valstybės archyve (LCVA) saugomais dokumentais, peržvelgsime kai kurias bylas, užvestas dabartinio Varėnos rajono kelių kaimų gyventojams.

Valkininkų valstybinės policijos posto komendantas 1932 m. vasario 11 d. protokole užfiksavo, kad Krūminių kaimo gyventojas Vincas Černiauskas, buvęs „Ryto“ draugijos mokyklos tame kaime mokytojas Stanislovas Kazėnas ir privačios mokyklos Tiltų kaime mokytoja Elena Kazėnienė uždaroose patalpose Krūminių kaime sausio ir vasario mėnesiais rengė susirinkimus, apie juos iš anksto nepranešę administracinei valdžiai. Susirinkimuose vietos gyventojai agituoti, skelbiant, kad Lenkijos čia greitai nebeliks, o bus Lietuva, kad valdiškose mokyklose nemokoma lietuviškai, kad lenkiškos mokyklos bus sudegintos, kaip Matuizose, o paslaptiniai dingęs Čebatorių kaimo gyventojas Marcinkonis buvo policijos informatorius ir t. t. P.vz., vasario 1 d. pas Černiauskus buvo susirinkę apie 20 žmonių. Iš dalies tai patvirtino Feliksas ir Anelė Dokulavičiai bei Jadvyga Bieksienė iš to paties Krūminių kaimo (LCVA, f. 129, ap. 2, b. 2731).

Susirenkama ir pas Motiejų Norkūną. Vasario 10 d. nuspręsta neleisti vaikų į lenkišką mokyklą. Apie tai paliudijo Vincas Žydelis iš Šlaito kaimo ir mokytojas lenkas Juzefas Onoška (*Onoszko*).

Vilniaus-Trakų apskr. storastos (viršininko) 1932 m. kovo 5 d. sprendimu V. Černiauskas nubaustas 500 zl bauda, o jei jos nesumokės – 30 dienų areštu; S. Kazėnui ir E. Kazėnienei skirtos baudos po 300 zl, pakeičiant jas 14 dienų areštu. Visi trys nubaustieji tą pačią dieną parašė raštą storastai, neigdami savo kaltę. E. Kazėnienė rašė, kad jokiame susirinkime ji net nebuvusi. Byla perduota teismui.

V. Černiausko, S. Kazėno ir E. Kazėnienės bylą 1932 m. gegužės 28 d. nagrinėjo Vilniaus miesto teismas. Jame priminta, kad Krūminių gyventojai 1931 m. gruodžio 31 d. kolektyviai rašė Vilniaus apygardos mokyklų inspektoriui, prašydami atšaukti į jų kaimą atsiųstą valdišką mokytoją, nes jie nori „Ryto“ mokyklos, ko nedraudžia Lenkijos konstitucija. Kaltinamųjų naudai liudijo Motiejus Antulis, Jono, Motiejus Antulis, Motiejaus, Vincas Norkūnas, Andriaus ir Vincas Norkūnas, Juozo. Gynė advokatai M. Stankevičiūtė ir A. Juknevičius. Teismas nutarė bylą perduoti aukščiau – Apygardos teismui.

Vilniaus apygardos teismo Apeliacinis skyrius 1932 m. spalio 8 d., pasirėmęs net šešiais Baudžiamojo proceso kodekso (BPK) straipsniais, visus tris pripažino kaltais ir paliko galioti apskrities storastos paskirtas bausmes. Tik teismo išlaidas nutarta padengti valstybės išdo sąskaita.

Po ketverių metų, 1936 m., V. Černiauskas buvo patrauktas tieson, kai policininkai jo namuose aptiko lietuvišką knygelę „Kryžiai kryželiai“ (žr. rašinį „Nuodėmingos“ knygelės“ „Vorutos“ 2015 m. Nr. 5).

Valkininkų policijos posto komendantas Silvestras Vardzinskis (*Wardziński*) Vilniaus-Trakų apskr. storastai 1936 m. vasario 17 d. pranešė, kad 1909 m. gimęs Pranas Verseckas, gyvenęs Naujųjų Nėniškių kaime, Šv. Kazimiero draugijos rateljio Valkininkuose narys, kartu su to rateljio skaityklos Valkininkų miestelyje vedėju Kletu Pečiulevičiumi vasario 16 d. apie 14 val. skaityklos patalpose sušaukė nelegalų susirinkimą – Lietuvos nepriklausomybės dienos minėjimą, nors vasario 15 d. jiems buvo įteiktas apskrities storastos nutarimas apie draudimą rengti susirinkimus Vasario 16-osios proga. Susirinkimą, kuriame dalyvavo apie 150 asmenų, policininkas Stefanas Sokolovskis (*Sokolowski*) uždarė (LCVA, f. 129, ap. 2, b. 3645). Sueigos organizatoriai pažeidė 1932 m. kovo 11 d. įstatymą apie susirinkimus.

Per tardymą 1936 m. vasario 23 d. P. Ver-

seckas kaltu neprisipažino, sakė, kad buvo paskelbęs, jog susirinkimo tą dieną nebus, tačiau žmonės į skaityklą atėjo ir nesiskirstė, nei jis, nei Pečiulevičius žmonėms nekalbėjo. Storasta vasario 26 d. nutarė P. Versecką nubausti 200 zl bauda (už storastą pasirašė jo pavaduotojas B. Vendorfas – *Wendorff*).

P. Verseckas kovo 24 d. kreipėsi į storastą, parašęs, kad nutarimą „laikau neteisingu ir prašau spręsti šią bylą persiųsti teismui“. Vilniaus apygardos teismo IV baudžiamojo skyriaus administracinių bylų teisėjas, remdamasis Baudžiamojo proceso kodekso 640–649 straipsniais, gegužės 15 d. nusprendė, jog kaltinamojo dalyvavimas teismo posėdyje nėra būtinas. Tuo tarpu P. Verseckas rugpjūčio 4 d. prašė Apygardos teismo į posėdį pakviesti liudytoją – Čiziūnų kaimo gyventoją Stasį Dzengelevičių, kuris paliudytų, kad per šventes į skaityklą susirenka daug žmonių; tą sekmadienį, vasario 16 d., irgi atėjo daug žmonių, kurie skaitė knygas ir laikraščius, o Verseckas tikrai pranešė, kad tai dienai numatytas susirinkimas atšaukiamas.

Apygardos teismo posėdis įvyko rugpjūčio 21 d. P. Versecko gynėjas advokatas A. Juknevičius paprašė apklausti liudytoją S. Dzengelevičių. Prokurorui neprieštaravus, teismas sutiko. Liudytojas paaiškino, kad į skaityklą buvo atėję 40–50 žmonių, kaltinamasis perskaitė jiems storastos raštą, o kai atėjęs policininkas liepė visiems išeiti, kaltinamojo tarp jų jau nebuvo. Teismas nutarė bylą spręsti kitame posėdyje rugpjūčio 31 d., patikslinimui iškvietus Valkininkų policijos komendantą S. Vardzinskį.

Rugpjūčio 31 d. teismo posėdžiui pirmininkavo teisėjas L. Misevičius, dalyvaujant prokurorui V. Komorovskiui. Dalyvavo kaltinamasis ir jo advokatas. Prisiekęs komendantas S. Vardzinskis paliudijo, kad Šv. Kazimiero draugijos Valkininkų būrelio valdyba buvo padavusi prašymą leisti surengti susirinkimą vasario 16 d., per Lietuvos nepriklausomybės metines. Policininkas vasario 16 d. iš pat ryto pranešė kaltinamajam, būrelio pirmininkui, kad apskrities storasta susirinkimo neleido. Apie 11 val. komendantas sužinojęs, kad į skaityklą, kur buvo ir biblioteką, prisirinko daug žmonių. Nuėjęs pamatė, kad salė sausakimša. Jos viduryje grupė žmonių lyg chorą dainavo lietuviškas dainas, o minia jiems pritarė. Policininkas liepęs pašaukti kaltinamąjį; šis atėjo iš kito kambario, kurio durys buvo atviros. Kaltinamasis sakė, kad apie susirinkimą nieko nežino ir sueigos nenutraukė. Bibliotekos knygų tą dieną nedavė. Be to, pasak policininko, kai kurie žmonės reikšė nepasitenkinimą, kad Verseckas jų neįspėjęs, jog tądien negalima rinktis. Advokatas ir pats Verseckas prašė jį išteisinti. Tačiau teismas nutarė P. Versecką nubausti 200 zl bauda, o negalint susimokėti – 14 dienų arešto bei paimti iš jo 20 zl teismo išlaidoms padengti. Adv. A. Juknevičius rugsėjo 3 d. Apygardos teismui padavė kasacinį skundą. Tačiau teismas apeliacijos nesvarstė. Anot Apygardos teismo prokuroro 1937 m. balandžio 29 d. pranešimo teismui, praėjusių metų rugpjūčio 31 d. nuosprendis „buvo visiškai įvykdytas“.

Kaniavės policijos posto komendantas Juzefas Ružanskis (*Rózański*) 1936 m. kovo 17 d. pranešė Vilniaus-Trakų apskr. storastai, kad Viktorija Jasiulytė-Valentukevičienė iš Lydos apskr. Ūžbalio (kitai Zōbalaicio, balt. *Zablōce*) valsč. Mantotų kaimo (dabar Varėnos r. Kaniavos seniūnija) 1936 m. vasario 23 d. ir kovo 4 d. Varėnos valsč. Gribašos kaime, „Ryto“ skaityklos patalpose, sušaukė viešus gyventojų, neva Šv. Kazimiero draugijos narių susirinkimus, apie juos iš anksto nepranešusi valdžiai. V. Valentukevičienė, gimusi 1906 m., vieno vaiko motina, alga iš „Ryto“ gavusi skaityklos vedėja, tuomet gyvenusi Gribašoje. Susirinkime vasario 23 d. dalyvavo ir 8–9 metų vaikai. Skaityklos vedėja surengė Lietuvos nepriklausomybės dienos – Vasario 16-osios – minėjimą. Kalbėjusi Valentukevičienė paaiškino susirinkimo tikslą. Buvo deklamuojama, dainuojama, sugiedotas Lietuvos himnas.

Kovo 4 d. vėl susirinko Šv. Kazimiero draugijos nariai paminėti šventojo dienos. Apie šventės reikšmę pasakojo Valentukevičienė. Susirinkimų surengimas, anot policijos komendanto, prieštarauja 1932 m. kovo 11 d. Lenkijos įstatymo apie susirinkimus 6 straipsniui (žr. 1932 m. birželio 7 d. *Dziennik*

Valkininkų vienuolynas, vėliau – kareivinės. Bendras vaizdas apie 1924. J. Kloso nuotr.

Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej Nr. 48, pozycja 450). Liudytoju komendantas nurodė Gribašos gyventoją Domininką Sužiedėlį.

V. Valentukevičienė J. Ružanskis tardė 1936 m. kovo 16 d. Moteris sakiusi: „Buvau isitikinusi, kad pagal galiojantį Šv. Kazimiero draugijos statutą susirinkimai vyksta legaliai ir administracinės valdžios leidimo jiems rengti nebūtina“ (LCVA, f. 129, ap. 2, b. 3675).

Tą pačią dieną apklaustas 1908 m. gimęs, vedęs, tačiau bevaikis Gribašos gyventojas, 16 ha ūkio valdytojas D. Sužiedėlis, Šv. Kazimiero draugijos Gribašos skyriaus sekretorius. Jis sakė, kad susirinkimą norėta rengti Lietuvos nepriklausomybės šventės proga vasario 16 d., tačiau policija neleidusi, todėl susirinkimas surengtas vasario 23 d. Jame buvo apie 30 suaugusių asmenų ir keli 8–9 metų vaikai. Apie šventę kalbėjo ne tik Valentukevičienė, bet ir jis, Sužiedėlis, taip pat Lenkijos kariuomenės 33 pėstininkų pulke Lomžoje tarnavęs Antanas Grigas. Šv. Kazimiero draugijos skyriaus susirinkime kovo 4 d. dalyvavo apie 25 asmenys, draugijos nariai. V. Valentukevičienė paaiškinusi šventės prasmę. Draugijos nariai į skaityklą renkasi patys. Kovo 15 d. irgi vyko draugijos skyriaus susirinkimas, kuriame buvo keli vaikai, kurių pavardžių Sužiedėlis neprisiminė. Vilniaus-Trakų apskr. storasta su iškviesta Valentukevičiene kalbėjosi gegužės 2 d., o gegužės 5 d., remiantis 1932 m. kovo 11 d. įstatymo apie susirinkimus 25 str., moterį nubaudė 150 zl bauda, o jei neišgalės susimokėti – 5 mėn. arešto. Tų pačių 1936 metų spalio 26 d. storasta V. Valentukevičienė nubaudė 100 zl bauda „už nepalankumo ir paniekos Lenkijos valstybei parodymą, kai R.[espublikos] P.[rezidento] portretą pakabino nematomoje vietoje, o Lenkijos valstybės herbo visai neiškabino“. Dėl to Valentukevičienė, storastos sprendimą laikydama neteisingu, pagal BPK 640 str. 1937 m. gegužės 28 d. paprašė abi jos bylas perduoti teismui.

Be to, 1937 m. spalio 20 d. kasaciniame prašyme Vilniaus apygardos teismui V. Valentukevičienė rašė, kad jokių susirinkimų skaitykloje 1936 m. vasario 23 d. ir kovo 4 d. ji nerengusi, nes skaitykla buvo atiduota Šv. Kazimiero draugijos skyriaus žiniai, ir prašė į teismo posėdį iškviesti ir išklausti liudininkus: Antaną Grigą, Šv. Kazimiero draugijos Gribašos skyriaus vicepirmininką, ir Domininką Sužiedėlį, draugijos skyriaus sekretorių. A. Grigas ir D. Sužiedėlis patvirtino, kad į Valentukevičienę dėl skaityklos jiedu kreipėsi prieš dieną iki susirinkimų, o paskui skaityklą tvarkė ir puošė pagal savo supratimą. Susirinkimui vasario 23 d. vadovavo A. Grigas, o kovo 4 d. – D. Sužiedėlis.

Vilniaus apygardos teismo teisėjas B. Bogenskis (*Bogiński*) 1937 m. gruodžio 3 d. nutarė į gruodžio 29 d. numatytą bylos nagrinėjimą iškviesti vieną Valentukevičienę. Viešasis kaltintojas – viceprokuroras Z. Pavlucis (*Pawłuc*). Skaityklos vedėja kaltinta pagal 1932 m. kovo 11 d. įstatymo 6 straipsnį. Tačiau kaltinamosios posėdyje nebuvo: šaukimas jai buvo įteiktas tik gruodžio 27 d. ir ji, tuomet gyvenusi Dubičiuose (Varėnos r.), nespėjo atvažiuoti į Vilnių. Bylos svarstymas atidėtas, kitą teismo posėdį numatius 1938 m. sausio 19 dieną.

Tačiau bylą 1938 m. sausio 19 d. nagrinėjo jau Varėnos miesto teismas. Teisėjas – J. Čerkašovas (*Czerkasow*). Dalyvavo abu liudininkai, kuriems buvo pranešta sausio 14 d.

A. Grigas kalbėjo, kad rengti susirinkimo vasario 16 d. policija neleido, kad Lietuvos himnas giedotas tik kovo 4 d., kad 8–9 metų vaikų susirinkime nebuvo, o tik tokie, kuriuos motinos laikė ant rankų (vyriausias 4 metų), ir t. t.

Pasak D. Sužiedėlio, vasario 23 d. nebuvo iškilmingo susirinkimo. Jį atidarus Grigas paskaitė iš knygos, Valentukevičienė iš laikraščių, o jis iš kalendoriaus. Vaikų nebuvo. Panašus susirinkimas vyko ir kovo 4 d.

Varėnos miesto teismas nutarė savo posėdžio protokolus persiųsti Vilniaus apygardos teismui. Pastarasis savo posėdį numatė surengti 1938 m. vasario 23 d. V. Valentukevičienė būti jos gyneju teisme su teise paduoti apeliaciją, užbaigti bylą ir t. t. vasario 12 d. įgaliojo advokatą Antaną Juknevičių. Teismo posėdyje vasario 23 d. kaltinamoji nedalyvavo, nors šaukimą buvo gavusi. Pateikęs Valentukevičienės įgaliojimą, advokatas perskaitė ištraukas iš Šv. Kazimiero draugijos Gribašos skyriaus protokolų knygos, iš kurių matyti, kad kaltinamoji nelegalių susirinkimų nešaukė.

Vertimus iš protokolų knygos 1937 m. gruodžio 29 d. atliko prisiekęs vertėjas iš lietuvių kalbos Zigmantas Liogis (*Logis*). Protokolų knyga – keturiasdešimt susiūtų ir sunumeruotų lapų su apvaliu Šv. Kazimiero draugijos Vilniuje antspaudu ir 1934 m. balandžio 10 d. patvirtinta draugijos pirmininko kun. N. Raštučio parašu. Knygoje dvidešimt septyni protokolai iki 1936 m. kovo 8 d.

Protokolas Nr. 26 – 1936 m. vasario 23 d. susirinkimo protokolai. Susirinkimą atidarė A. Grigas. V. Valentukevičienė trumpai apžvelgė lietuvišką spaudą, D. Sužiedėlis iš 1936 m. „Vilniaus kalendoriaus“ perskaitė straipsnį apie lakūno Felikso Vaitkaus skrydį, A. Grigas – straipsnį „Taurusis klebonas“ iš tų metų „Jaunimo draugo“ Nr. 1. Deklamavo Petras Nedzveckas, Jonas Grigas ir Ant. Matijoškaitė. Dainuotos laudies dainos. Kitas susirinkimas numatytas kovo 4 d. Pasirašė: susirinkimo pirmininkas A. Grigas, sekretorius P. Nedzveckas ir Florijonas Kondrakevičius.

Kovo 4 d. susirinkimo, vykusio skaitykloje, Povilo Kondrakevičiaus namuose, protokolai Nr. 27. Susirinkime dalyvavo Šv. Kazimiero draugijos skyriaus trisdešimt keturi nariai. Pirmininkavo D. Sužiedėlis. Perskaitytas ankstesnio susirinkimo protokolai. Skaityklos vedėja papasakojo apie Jogailaičių dinastiją, apie šv. Kazimiero tėvus, jo gyvenimą ir mirtį. Apie šv. Kazimierą paskaitė ir D. Sužiedėlis. Eiles deklamavo J. Grigas, P. Kondrakevičius ir V. Nedzveckaitė. Giedotos giesmės šv. Kazimiero garbei. Nutarta aptverti kaime jau pastatytą draugijos skyriaus kryžių, darželyje pasodinti medelių. Kitą susirinkimą numatyta sušaukti kovo 15 d. Nutarta prašyti draugijos valdybos atsiųsti naują knygą protokolams, nes senoji jau pasibaigusi. Protokolą pasirašė susirinkimo pirmininkas D. Sužiedėlis, sekretorius A. Grigas ir F. Kondrakevičius.

Viceprokuroras A. Marcinkovskis (*Marcinkowski*) teisme rėmė kaltinimą, o gynėjas A. Juknevičius siūlė kaltinamąją išteisinti. Teisėjas L. Misevičius (*Misiewicz*) nutarė dėl pateiktų kaltinimų V. Valentukevičienę išteisinti, o teismo išlaidas padengti iš valstybės išdo. Informaciją apie bylos baigtį išspausdinęs savaitraštis „Vilniaus žodis“ 1938 m. vasario 25 d. Nr. 9. V. Valentukevičienė vasario 28 d., būdama jau „Ryto“ skaityklos Dubičiuose vedėja, paprašė Apygardos teismo atsiųsti jai teismo nuosprendį. Šis jos sąskaita išsiųstas kovo 8 d.

Šiuo teismu Šv. Kazimiero draugijos Gribašos skyriaus persekiojimas nesibaigė. Pasak žurnalo „Jaunimo draugas“ 1936 m. Nr. 14, sustabdžius visos draugijos veiklą, gruodžio 18 d. į sodžių atvažiavo Kaniavos policijos komendantas Ružanskis su policininku Ignaševskiu (*Ignaszewski*). Jie paėmė ne tik visas draugijos skyriaus knygas, bet ir Antano Grigo nuosavas knygas.

Tęsinys kitame numeryje

Tarp praeities nostalgijos ir žaismingo konceptualumo

Liepos 1 d. Marijos ir Jurgio Šlapelių namuose-muziejuje, Vilniuje, atidaryta pirmoji asmeninė jaunos menininkės (g. 1995), Lietuvos ir JAV pilietės, garsios Romerių giminės palikuonės Sofijos Romerytės (*Sophie Romer*) paroda. Šiais metais Sofija baigia dailės ir chemijos studijas Lankasterio universitete.

Nors dailininkė kuria ir paveikslus, bet parodoje ši kartą eksponuojami objektai-skulptūrėlės – vos penki kameriški, minimalistiniai kūriniai iš dervų, kristalų, gintaro. Tai refleksijos apie atmintį, apie kūrybos autentiškumą ir plagijavimą, apie natūralumą ir dirbtinumą, apie meilę ir vartotojiškumą (tą rodo ir darbų pavadinimai: „Pasaulis kišenėje“ (2014), „Meilė ir būtinybė“ (2015), „Plagijavimas“ (2015), „Šventovės“ (2016)).

Parodos atidarymo proga kalbinaime autorę.

Jūs esate žymios Romerių giminės palikuonė. Ką Jums tai reiškia?

Tiesiogine prasme buvimas Romerių giminės palikuone suteikė galimybę eksponuoti savo darbus. Mano mama ir Šlapelių muziejaus direktorė Jolanta Paškevičienė surengė šią parodą. Kalbant ne taip tiesiogiai, mano mama dažnai kalbėjo apie Romerių giminės paveldą, kas sustiprino mano sąmoningumą ir atsakomybę. Aš didžiavausi tai žinodama ir tai mane motyvavo sunkiai dirbti.

Ar jaučiate tarpusavio ryšį su savo prosenele – dailininke Sofija Romeriene?

Žinoma. Mano mama mane pavadino Sofija – prosenelės vardu – neatsitiktinai – mes visuose namuose turime Sofijos Dembovskytės-Romerienės eskizų, estampų ir paveikslų. Mano mama pasakojo daugybę istorijų apie prosenelę ir aš paveldėjau jos žiedą.

Kai aš augau ir kūriau savo meną, mano mama kartais juokdavosi ir sakydavo: „Tu – tokia gera dailininkė dėl to, kad esi Sofijos proanūkel!“

Aš visada žavėjauosi jos menu. Mane truputį liūdino, kad visas mano didelis darbas, kurį aš skyriau savo piešiniais, buvo priskirta Sofijos genams, bet suprantu, kad mano mama juokavo, norėdama priminti, kokia laiminga dabar būtų Sofija, žinodama, kad ir aš turiu tą pačią aistrą.

Prašau, papasakokite daugiau apie savo Mamą ir jos įtaką Jums.

Mano mama Marisha Helena Romer visada mane palaikė – ir finansiškai, ir

Sofija Romerytė (*Sophie Romer*)

emociškai. Ji į mano svajones žvelgė rimtai, nesvarbu, kokios nerealistinės ir sunkiai pasiekiamos jos atrodė. Mes turime daug panašumų ne tik genetiškai, bet ir kalbant apie gyvenimo patirtį.

Jos tėtis buvo lietuvis, o mama – amerikietė. Aš ir mano mama, mes abi, turėjome tėčius, kurie nekalbėjo ta pačia gimtąja kalba kaip mes, bet mes abi gimėme sudėtingose ir skirtingose šeimų aplinkose. Mano mama patyrė daug iššūkių, kaip ir aš, bet ji visada galėjo mane palaikyti. Ji gyveno keliose šalyse nuo jaunystės. Ir turi daug patirties keliaudama, keisdama gyvenimo vietą. O aš pati didžiujosi būdama JAV ir Lietuvos pilietė.

Ji išmokė mane pažinti kitas kultūras ir geriau pažinti savąją per sąsajas su savo kultūra ir kitų perspektyvų supratimą. Ji suteikė pasitikėjimo savimi nuo jaunumės ir paskatino mane būti nepriklausoma.

Kas įkvėpė Jus surengti šią parodą? Prašau, papasakokite daugiau apie jos koncepciją. Aš matau kai kurias praeities (kaip gintaro) reminiscencijas, kai kuriuos postmodernaus žaidimo elementus.

Mano šeima privertė mane patikėti, kad galiu surengti asmeninę parodą, nepaisydama savo amžiaus.

Parodos pavadinimas yra „Fazė“. Fazė kinta, kai kinta cheminė būseną: kieta į skystą, skysta į dujinę. Pasitelkus šią metaforą, Romerių giminė yra kaip cheminis elementas, praėjęs tokia kaita.

Aš esu Romer (Romerytė), bet mano darbai fiziškai turi kitokias ypatybes nei Sofijos Dembovskytės-Romerienės, Alfredo Romerio ir kitų Romerių giminės dailininkų.

Tai pirmoji mano asmeninė paroda, kurioje eksponuoju darbus, sukurtus Lankasterio universitete.

Taip pat aš pasitelkiu chemijos tematiką,

reflektuodama cheminius procesus, kuriuos pasitelkiau savo darbuose (kristalus, dervas), parodydama savo susidomėjimą mokslu. Aš studijuojau dailę ir chemiją.

Savo darbe „Šventovės“ naudoju gintarą kaip ilgaaamžiškumo, atminties išsaugojimo simbolį.

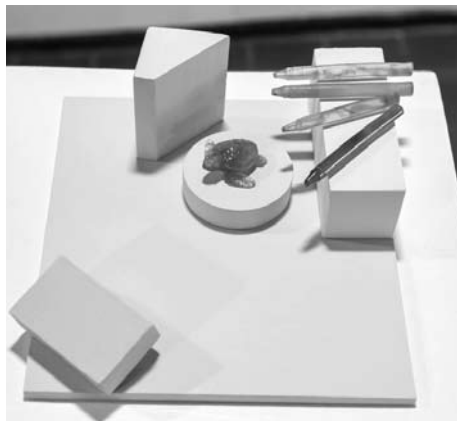
Prašau, papasakokite apie savo dailės studijas ir kūrybą. Jūs tapote, kuriate skulptūras. Kuri dailės šaka Jums artimiausia?

Aš visada domėjausi dailė, bet niekada nemaniau, kad tai tinkama karjera man, kol neįstojau į Rod Ailendo dizaino mokyklą. Ten šešių savačių trukmės vasaros kursuose mokiausi piešimo ir dizaino pagrindų, dailės istorijos. Pagrindinis dalykas buvo iliustracija. Vėliau pradėjau vaizduojamųjų menų studijas Lankasterio universitete, Jungtinėje Karalystėje. Buvo gana sunku pradėti mąstyti kaip vizualiųjų menų atstovei, nes buvau įpratusi mąstyti kaip iliustratorė. Kuriant iliustracijas visada svarbu matyti galutinį, išbaigtą darbą, o kuriant vaizduojamuosius menus svarbiausia yra koncepcija ar priemonė, be jokio konkretaus plano, koks turi būti galutinis rezultatas. Šioje parodoje pats iliustratyviausias darbas „Meilė ir būtinybė“ [vaizduojami saldainiai ir prezervatyvai, kalbantys apie šiuolaikinei kultūrai būdingą malonumų kultūrą – O. G.], o mažiausiai iliustratyvus – „Šventovės“ [šiam darbe iš gintaro išlietos miniatiūrinės žvakutės, vėžio figūrėlė – O. G.].

Beje, visai neseniai susidomėjau performansais. Vienaime jų, kurį surengė dailininkė Holly Gardner, net teko sudalyvauti. Manau, kad mano kūryba neapsiribos statiskomis skulptūromis, o taps dinamiška, interaktyvi.

Dėkojame už pokalbį.

Kalbėjosi Ona GAIDAMAVIČIŪTĖ
Nuotr. iš Sofijos Romerytės asmeninio arch.

„Šventovės“ (2016)

Kun. Antano Dilio kunigystės 70-mečio jubiliejus

Artėjant mano gyvenimo vakarui noriu išreikšti gilią padėką Viešpačiui Dievui už suteiktą man kunigystės pašaukimą, už Jo globą ir Jo laiminančią ranką, vedančią mane 70 metų kunigystės keliu.

Per ilgą gyvenimą mačiau daug Viešpaties rodomų ženklų tikinčiųjų gyvenimuose. Stebuklingi ženklai ir nematoma Jo globa lydėjo ir mane šioje kelionėje. Iš tūkstančių reikšmingų ir mažiau svarbių kasdienybės mozaikos akmenėlių keli spindi ypatingai, man savaip reikšmingi. Lyg brangakmeniai iš atminties iškyla tėvas ir motina, atramos gyvenime visų pirma ieškojė Dieve. Tai jie kantriai, švelniai, nenuilstamai piešė mylinčio, globojančio, užjaučiančio Jėzaus paveikslą ir didžia dalimi nulėmė mano svarbiausią pasirinkimą.

Stebuklingą Viešpaties globą nuolat jaučiau ir kalėdamas Sibiro lageriuose – Karagandoje, Vorkutoje. Per septynerius tardymų, sunkaus darbo metus nepatyriau fizinių kankinimų ar žiauraus elgesio. Galėjau melstis, aukoti šv. Mišias.

Giliai širdyje iširėžęs ir Šventojo popiežiaus Jono Pauliaus II gestas. 1993 m. per apsilankymą Lietuvoje pilnutėlėje katedroje eidamas per minią uždėjo ranką ant mano kaktos, tardamas: „Aš tave laiminu.“

Už tas ir daugybę kitų dovanų esu dėkingas Viešpačiui Dievui ir Švč. Mergelei Marijai, visiems tikintiesiems, kurie malda ir pagalba lydėjo ir lydi mane šios žemės takais, padėdami, kaip kažkada jo bendraminčiai padėjo Mozei, laikyti į dangų iškeltas rankas, kad Dievas darbais kalbėtų...

Antanas DILYS,
kunigas jubilaitas

Vilnius, 2016 m. birželio 16 d.

Profesoriaus ir habilituoto istorijos mokslų daktaro Mečislovo Jučo bruožai

Atkelta iš 1 p.

dėmesingas istoriografijos stebėjimas, jos analizė, kritika.

6. Dar viena svarbi žymiojo istoriko savybė – tai jo nuolatinis bendravimas su visuomene, ypač jaunimu. Beveik kiekvienais metais buvo perleidžiami prof. habil. dr. M. Jučo su kolegomis parengti Lietuvos istorijos vadovėliai moksleiviams. Tokia auditorija ir laimė teko nedaugeliui istorikų.

Man teko dirbti su istoriku prie bendro projekto ir kartu išleisdome knygą „Lietuvos valstiečių judėjimas 1861–1914 m.“

Tematinis, probleminių požiūrių prof. habil. dr. M. Jučo tyrimus galima suskirstyti į kelis ciklus:

1. Pirmiausia ir svarbiausia istoriko tyrinėjimų problema yra Lietuvos valstybės, Lietuvos valstybingumo būklės, politinės būties kultūros, valstybinės ideologijos formavimo problemos. Šiai problemai skirtas pirmasis ir nuo 2009 m. skelbiami pastarieji darbai. Prie jų priklauso knygos apie Žalgirio mūšį, Vytautą Didįjį, Lietuvos metraščiai, knygos apie Krėvos sutartį ir knygą „Unija su Lenkija“. Kadangi vienas iš lietuvių tapatybės bruožų yra valstybinė laisvė, tai galima suprasti šių tyrimų reikšmę.

2. Kita profesoriaus tyrimų grupė yra socialiniai santykiai: tai valstiečių ir dvaro

būtis, valstiečių socialinės grupės, jų būklė, baudžiavos ir išsilaisvinimo iš jos nereglamentuota ir politiškai įgyvendinta būtis.

3. Trečia problema – tai Lietuvos krikštas, krikščionybės plėtra ir bažnyčia. Šiai problemai skirtos knygos „Krikščionybės kelias į Lietuvą. Etapai ir pasekmės“, „Lietuvos parapijos XV–XVIII a.“.

4. Svarbus prof. habil. dr. M. Jučo tyrimų bruožas – periodiškas grįžimas prie paskelbtų darbų, jų atnaujinimas. Apie Žalgirio mūšį nuo 1959 m. pirmojo leidinio išėjo dar trys papildyti leidimai.

Akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla sako sveikinamąją kalbą

5. Svarbus profesoriaus ir habilituoto istorijos mokslų daktaro darbingumo ir kompetencijos veiksnys buvo darbas archyve ir šaltinių publikavimas. Nuolatos jį matydavau Gerosios Vilties archyve [Lietuvos valstybės istorijos archyve – red. pastaba] užgulusį storas žemės ir pilies aktų knygas. Kartu su kolegomis prof. habil. dr. M. Jučas išleido knygas „Lietuvos inventoriai. XVII a.“, „Lietuvos valstiečių ir miestelėnų ginčai 1795–1844 m.“.

Prof. habil. dr. Mečislovas Jučas 90-mečio jubiliejui ir šiai sukaččiai parengtos knygos sutiktuvėms skirtą renginio dalyviui

Pro memoria

Pabuskit, bitutės – šeimnininkas išeina...

Saugumiečiai Ji vadino „sidabrine barzda“. Mums jis buvo Alfukas.

Išėjo, jokių priekaištų niekam nepateikęs – gal tik kalbininkams, leidžiantiems daryti ir šiuokšint Jo taip puoselėjimą ir ginamą gimtąją kalbą. Išėjo būdamas vienas. „Ne visada gerai būt vienas, Irena“, – kartą yra pasakęs, mumiam abiem daug apie ką besišnekučiuojant. Neleista mum pasirinkti nei dienos, nei valandos, nei vietos, nei aplinkybių. Net turtuoliai už visa tai iš anksto užsimokėt negali...

Kruopštumo, užsispyrimo, kantrumo Alfonsas turėjo kaupinai. Nuo mažumės pripratęs prie sunkaus darbo – tremtyje vaikas, vos pasiekdamas varstoto viršų, obliavo lentas: Mamai svetimam, šaltam krašte reikėjo pramist su trim mažais vaikuikais – Tėvulis kažin kur, o gal jau ir niekur... Užaugęs Sibire, mokslą ėjęs maskoliškai, paskiau dar ir studijavęs Maskolijoje, grįžęs gimtinėn ne tik negreblavo svetimu gomuriu, bet nepriekaištingai kalbėjo ir rašė Tėvų kalba. Puikiausiai suprasdamas, kad ir gyvendamas namie, jis vis tiek bus sovietinės buveinės tremtinys, Alfonsas nekiutino paklusniai sveitimųjų Jam rupiai nužvyruotom keliutėm, bet gyveno vis dar ir pats pabarstydamas aštrių stiklo šukių ant tautą persekiojančių svetimų ir savų šaltakuprių takų, nepakantumo skeveldrų šiupteldamas rieškučiu dar ir tų šiaudadūšių užančiuosna. Neniūksojo tylutėliai, knebinėdamasis tik akylių priežiurnų leistinuose užsiėmimuose ir darbukuose, bet kartu su bendraminčiais virpino, krebdino tų kietakakčių paširdžius ir paslėpsnius jų draudžiamom veiklom – tai po svetimųjų sutryptą Prūsiją braidžioja, kai tą dieną žmonėn liepta būt namie ir „balsuot“ už jau kada kadžių jų pačių išrinktus ir paskirtus valdininkus, tai su tokiais pačiais nerimstančiais latviais susideda, tai Vytautines Trakuose švenčia. Daugelyje ruošų ekspedicijų Alfonsas rankiojo per prakiurusį ir laikmečio vis nevėkšliškai ardomą sieta bebaigiančius negrįžtamai išbyrėt tautos išminties, dainų, pasakų, poringųjų perlus, siaurapročių parsi-davėlių uoliai juos tebarstant kiaulėms.

Ano Sausio trylikąją, kruvinąjį penk-

tadienį Alfonsas stovėjo prie grobuonių atsukto tanko straublio žiočių... Stovėjo prie istorijos slenksčio – arba tautos išnykimo, arba jos naujos gimties... Puikiai žinodamas, kad renkasi vėl tą patį Sibirą, tik šiuokart jo išalusi, kaulėta nugara būtų daug aštresnė... Sako, kartą žvėries apdraskytas, jo nasrų nebebijo, tik dar labiau [!] pabaisos nekencia.

Kas myli bites, tas negali būt negeras žmogus, nes nedorėlio, keikūno, nesąžiningo, melagio tie Dievo vabalėliai nę artyn neprisileidžia. Kai mūsų sode Pupojuose Alfonsas buvo išleideis avilin spiečių, mačiau, kaip jis gražiai su bitukėm būva ir kaip pagarbiai šneka apie sutartinėse apdainuotą bitinėlį – bičių Motinėle. Visą gyvenimėlį, jau būdamas net ir mokslų daktaras, pragyvenęs aspirantų bendrabutyje, ir tenai, pačiam miesto vidury, ant palangės buvo apgyvendinęs mažutę bičių šeimynėlę, tad praeiviam buvo gražu, smalsu ir keista žiūrėt pro mūrinio namo langą siuvančias laukan ir atgal tikrų tikriausias, rainas ratuotas bitutes... Deja, nebebuvo kam pranešt, pastuksenant avilin: „Kelkitės, darbininkėlės – jūsų gaspadorius išėjo“, – darbštuolės bitutės korių čia jau nebesiuvo, nebeaudė, nei medaus, nei bičių duonelės koriuosna nebekrovė...

Reikėjo dar luktėt, Alfuk: sesutės Tau rengėsi kitamet gražias sukaktuves ištaisyti. Dar būtume kartu pasidainavę sovietų griaunamuose sodžiuose Tavo surinktų dainų ir kitų kitokių. Bet – tokia Dangaus valia. Mūsų žemelė bus Tau neslegianti ir nešalta: čia juk ne sibirai, ne sniegynai – čia Tavo gimtinė, Motutė, Žemyna, Žemynėlė, lengvoji smiltynėlė. Pasiilsėk. Ramu Tau tebūna. Ir mūsų palūkuriuok... Už debesėlių, už Dausynėlių...

Liepos mėnesį, prieš pat savo gimtadienį, bebaigdamas raikyti savo aštuoniasdešimtąją riekę, mirė kraštotyrininkas, biochemijos mokslininkas Alfonsas JUŠKA, gimęs 1937 metais.

Irena BRAŽĖNAITĖ

Pro memoria

Bitėnų vaidila išėjo...

Vasarai pradėjus nokinti pirmuosius šių metų vaisius, Amžinybėn išėjo Kazimieras ŽEMGULIS. Paliko jis pradėtą puoselėti su vaikais ir anūkais mišką, puikų sodą su gandrais namo kraige, bites, nešančias garsų Bitėnų medų, ir visus savo mylimus žmones.

Gimė K. Žemgulis žemaičių ūkininkų šeimoje 1928 m. gruodžio 25 d. dabartiname Klaipėdos rajone, Toliotų kaime. Džiaugėsi žeme ir gamta, tad pasirinko agronomo profesiją, kurios paslėptį mokėsi Plungės, o vėliau Klaipėdos žemės ūkio technikume.

Likimas lėmė patekti į Saugų vaikų globos namus, kur dirbo agronomu instruktoriumi. 1956 m. čia sutiko būsimą žmoną Birutę, su kuria 1958 m. ir susituokė. Užauginę tris vaikus, drauge juodu nugyveno gražų ir prasmingą gyvenimą, meilę dalydamiesi tarpusavyje ir su būriu anūkų.

Netrukus baigęs Klaipėdos pedagoginę mokyklą, kaip ir žmona Birutė, Kazimieras tapo pradinį klasių mokytoju. Padirbėję keliose mokyklose, 1966 m. atvažiavo į Bitėnus, kur gavo darbo dviem pradinį klasių mokytojams ir būsta šeimai. Po kelių metų, sumažėjus mokinių skaičiui, K. Žemgulis ėmė dirbti Lumpėnų aštuonmetėje mokykloje. Čia jis mokė matematikos, muzikos, taip pat buvo pradinį klasių mokytoju. 1992 m. mokytojas Kazimieras išėjo į užtarnautą poilsį.

Nuo 1981 m. Kazimieras tapo pagrindiniu besikuriančio, o vėliau gausiai lankomo Martyno Jankaus muziejaus puoselėtojos ir jo sielos žmonos Birutės talkininku, patarėju

ir padėjėju. Drauge juodu rasdavo geriausią vietą naujam eksponatui, drauge tarėsi, kaip geriau pristatyti Mažajai Lietuvai nusipelnusį spaudos ir kultūros darbuotoją.

Retas, atvykęs į senojoje Bitėnų mokykloje įkurtą M. Jankaus muziejų, nepasijausdavo čia kaip patekęs į artimųjų namus. Retas svečias nebuvo pavaišintas kvapnia jų sode auginamais augalais plikyta arbata. Būta ir Bitėnų medaus, kurį iš šių vietų pievų ir miškų sunėšė ir jų sode įkurdintus avilius darbščiosios šių vietų darbininkės. Kazimieras puikiai mokėjo su jomis sutarti ir už tą meilę bitelės jam gausiai atsilygindavo.

Kazimieras mylėjo savo sodą, mišką, Rambyno kalną, užliejamas lankas. Jis džiaugėsi kiekviena jam Apvaizdos suteikta gyvenimo akimirka būti gamtoje, nebojant pastaruoju metu pašlijusios sveikatos. Dažnas panašų ir senąjį vaidilą anksti ryte galėjo išvysti einantį šių vietų keliais ir takeliais: jis negalėjo nepamatyti pavasarį sprogstančių medžių, parskridusių ir netoliese perinčių gandrų ar nepasidžiaugti pradėjusiomis sirpti uogomis.

Visą gyvenimą nuoširdžiai dirbęs ir tikėjęs žmonėmis, ramiai ir oriai pirmadienį, liepos 11 d., jis išėjo į Amžinybę.

Šaltinis – „Šilainės kraštas“, <https://www.silaineskrastas.lt/gyvenimas/bitenu-voidila-isejo/>.

Pro memoria

Mirė poetė Marija Katiliūtė-Lacrima

2016 m. liepos 6 d., eidama 86-uosius metus, mirė viena ryškiausių Lietuvos religinės poezijos kūrėjų Marija Katiliūtė-Lacrima. Poetė gimė 1930 m. spalio 4 d. Mačiūnuose, Prienų r. 1961 m., dar studijuodama Vilniaus universitete lietuvių kalbą ir literatūrą, Marija savo gyvenimą paaukojo Dievui, tapdama pagrindinė veikusios Kristaus Karaliaus diakonų kongregacijos seserimi. 1971–1989 m. ji dirbo žurnalo „Kultūros barai“, 1988–1995 m. – „Katalikų pasaulis“ redakcijose. 2000 m. už nuopelnus atkuriant ir įtvirtinant nepriklausomą Lietuvos valstybę buvo apdovanota Lietuvos nepriklausomybės medaliu.

Kurti eiles Marija Katiliūtė pradėjo ankstyvoje jaunystėje, tačiau pirmoji knyga – sonetai „O Vilniau, Vilniau“ – Lietuvoje pasirodė tik 1989 m. Sovietmečiu jos kūryba, nenurodant autorius, plito savilaida ir kartais buvo priskiriama kitiems poetams. Malšindama religinės poezijos alkį, per nuorašus sklidusi Lacrimos poezija pateko į užsienį

ir, nenurodant autorystės, buvo išleista JAV, Australijoje, Kanadoje, Brazilijoje (Švč. M. Marijos ir Jėzaus Širdies litanijų invokacijų, Rožinio slėpinių, Kryžiaus kelio stočių apmąstymai). Daug jos eilėraščių tapo bažnytinėmis giesmėmis, neretai laikytomis tiesiog liaudies kūryba.

Atgavus Nepriklausomybę, Lietuvoje pasirodė Lacrimos religinės lyrikos bei poetinių meditacijų rinkiniai „Troškulys“, „Septynios gelmės“, „Atverk man lūpas“, „Magnificat“, „Irtis į gilumą“, „Švč. Mergelės Marijos litanija“, „Tau, Marija!“, šv. Mišių apmąstymai sonetais „Tikėjimo paslaptis“, meditacijų liturginių metų sekmadieniams, šventėms ir išskilmėms trilogija „Jausti su Bažnyčia“. Praėjusiais metais išleista papildyta Rožinio meditacijų knyga „Mergelės Žiedas“. Dar daug poetinės kūrybos, kurios Lacrima neapleido iki paskutiniųjų dienų, liko rankraščiuose.

Vilniaus arkivyskupijos informacija

Vydūno draugija liūdi kartu su savo Garbės nare Birute ŽEMGULIENE, Amžinybėn iškeliavus jos gyvenimo bendražygiui, draugijos Garbės nariui Kazimierui ŽEMGULIUI.

Nuoširdžiai užjaučiame visus velionio artimuosius ir Bitėnų kaimo bendruomenę

Vydūno draugija liūdi, netekusi savo ištikimo bičiulio ir talkininko, „Donelaičio žemės“ leidėjo ir redaktoriaus Stepono LUKOŠEVIČIAUS.

Nuoširdžiai užjaučiame velionio sūnaus šeimą ir artimuosius

Mes negalime užpildyti Jūsų netekties, bet norime pasidalyti Jūsų skausmu. Mes negalime pakeisti lemties, bet norime palengvinti jos kelią. Mes negalime įveikti būties, bet norėtume padėti savo buvimu.

Mirus Kazimierui ŽEMGULIUI, Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejaus darbuotojai reiškia nuoširdžių užuojautą Birutei ŽEMGULIENEI ir artimiesiems

Dėl Bitėnų mokytojo, Vydūno draugijos Garbės nario Kazimiero ŽEMGULIO mirties užuojaučiame jo žmoną Birutę ŽEMGULIENĘ, vaikus ir vaikaičius.

„Vorutos“ redakcija ir bendradarbiai

Mūsų paslaugų spektrą sudaro:

- Kompleksiniai ir verslo pietūs kiekvieną darbo dieną;
- Specialūs pasiūlymai turistinėms grupėms ir jų gidams;
- Edukacinė kibinų gaminimo pamokėlė „Paragauk istorijos“;
- Parodomoji (degustacinė) „Šimtalpio“ gaminimo pamokėlė;
- Autoparduotuvių „Senoji kibininė“ tinklas Vilniuje;
- Išskirtiniai pasiūlymai Jūsų šventėms ir pobūviams;
- Kibinų pristatymas į namus;

Tad linkime akimis pamatyti, gomuriu pajusti, širdimi įsimylėti...

Kitas numeris išeis 2016 m. rugpjūčio 27 d.

„Karališka senoji kibininė“ –

Sausių k. , LT-21401 Trakų r. (Vilnius–Kaunas automagistrālė, 23 km), tel./faks. +370 5 243 2444, mob. tel. +370 65908454, +370 659 08452, el. p. info@kibinas.lt

„Senoji kibininė“ – Karaimų g. 65, LT-21104 Trakai, tel./faks. +370 5 285 5865, mob. tel. +370 659 72132, +370 659 08452, el. p. senoji@kibinas.lt

Voruta®

Visos prekių ženklų teisės saugomos

Prenumeratos indeksai 0135, 0136

Redakcinė kolegija:

Dr. Arūnas Bubnys, prof. dr. Alvydas Butkus, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, doc. dr. Vladas Terleckas, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, doc. dr. Dalia Urbanavičienė, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Algirdas Žemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius).

© Voruta, 2016. Visa medžiaga (rašiniai, pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738, PVM mokėtojo kodas LT813927314) nuosavybė. Laikraščio straipsnius kopijuojant ar platinant būtina nuoroda.

© Voruta, 2016. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt šeštieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738, a.s. LT025015100014000155, Trakų kredito unija, kodas 50151. Direktorių Aušra Virvicienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kartą per mėn. Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks.: (8 528) 5 12 66, „Tėle2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel. 8 605 11 117. Spausdina AB spaustuė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1000 egz.

Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66, El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt, vorutosfondas@gmail.com Interneto svetainės: www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt

Redakcija: Vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius (el. p. vorutosfondas@voruta.lt, vorutosfondas@gmail.com, tel. 8 605 11 117), Irma Stadalnaitė (redaktorė, 8 603 11 117), Jolanta Zakarevičiūtė (istorija, publicistika), Jurgita Jakienė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt, 8 603 11 117), Stanislava Žuravskis (buhalterė, tel. (8 603) 11 117, tel. faks.: (8 528) 51 266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Aleksandras Adamavičius (etninės žemės), Aušra Virvicienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Evelina Kislych (publicistika), Martynas Buivys (internetas).